

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Petra Oravcová

DĚDĚNÍ ZE ZÁKONA

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. et. MUDr. Alexandr Thöndel, Ph.D.

Katedra občanského práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 26. listopadu 2015

Prohlašuji, že předloženou diplomovou práci jsem vypracovala samostatně a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Petra Oravcová

Chtěla bych touto cestou poděkovat vedoucímu mé diplomové práce JUDr. et. MUDr. Alexandrovi Thöndelovi, Ph.D. za jeho čas, cenné rady a připomínky při vedení této práce.

Petra Oravcová

Obsah

Úvod.....	7
1 Historie.....	9
1.1 Římské právo	9
1.1.1 Úvod	9
1.1.2 Dědická posloupnost obecně	9
1.1.3 Intestátní dědická posloupnost	10
1.2 Středověk.....	13
1.2.1 Dědění obecně v právu zemském a městském	13
1.2.2 Dědická posloupnost přirozená	14
1.3 Všeobecný občanský zákoník	15
1.3.1 Úvod	15
1.3.2 Dědické právo ve Všeobecném občanském zákoníku.....	16
1.3.3 Zákonná posloupnost.....	18
1.3.3.1 Posloupnost příbuzných původu manželského.....	19
1.3.3.2 Posloupnost dětí legitimovaných.....	21
1.3.3.3 Posloupnost dětí nemanželských	22
1.3.3.4 Posloupnost osvojců.....	22
1.3.3.5 Posloupnost pozůstalého manžela	23
1.3.3.6 Odúmrť	24
1.3.4 Nepominutelní dědici a povinný díl	24
1.4 Vládní návrh zákona z roku 1937	26
1.5 Občanský zákoník z roku 1950.....	26
1.5.1 Dědické právo obecně	26
1.5.2 Dědění ze zákona.....	27
1.5.2.1 Odúmrť	29

1.5.3	Nepominutelní dědici	29
1.6	Občanský zákoník č. 40/1964	30
2	Dědické právo dle platné právní úpravy	33
2.1	Dědické nástupnictví.....	33
2.2	Předpoklady dědického nástupnictví.....	36
2.2.1	Smrt zůstavitele	37
2.2.2	Existence pozůstalosti	38
2.2.3	Způsobilý dědic	40
2.2.3.1	Dědická nezpůsobilost.....	42
2.2.3.2	Vydědění.....	45
2.2.4	Dědický titul	51
2.2.4.1	Dědická smlouva	51
2.2.4.2	Závěť.....	54
2.2.4.3	Zákon	57
2.2.5	Přijetí dědictví	57
2.2.5.1	Zřeknutí se dědického práva.....	58
2.2.5.2	Odmítnutí dědictví.....	59
2.2.5.3	Vzdání se dědictví.....	61
3	Zákonná posloupnost	62
3.1	První dědická třída	64
3.2	Druhá dědická třída	65
3.3	Třetí dědická třída	67
3.4	Čtvrtá dědická třída	69
3.5	Pátá dědická třída	69
3.6	Šestá dědická třída.....	70
3.7	Odkazovník dle ustanovení § 1633 OZ.....	71

3.8	Odúmrť.....	72
3.9	Povinný díl a nepominutelní dědici.....	73
4	Dědění ze zákona ve Spolkové republice Německo.....	76
4.1	Dědické právo obecně.....	76
4.2	Zákonná dědická posloupnost.....	77
4.2.1	Dědici prvního řádu (Ebene erster Ordnung).....	77
4.2.2	Dědici druhého řádu (Ebene zweiter Ordnung).....	77
4.2.3	Dědici třetího řádu (Ebene dritter Ordnung).....	78
4.2.4	Dědici čtvrtého řádu (Ebene vierter Ordnung).....	78
4.2.5	Další řády (fernere Ordnungen).....	79
4.2.6	Zákonné dědické právo pozůstalého manžela a registrovaných partnerů	79
4.2.7	Zákonné dědické právo státu.....	80
	Závěr.....	81
	Seznam zkratk.....	83
	Seznam použité literatury.....	84
	Odborná publikace.....	84
	Odborné články.....	85
	Judikatura.....	85
	Právní předpisy.....	86
	Internetové zdroje.....	87

Úvod

Vzhledem ke skutečnosti, že většina z nás přijde do styku s děděním alespoň jednou za život, je dědické právo jednou z nejdůležitějších skupin majetkových práv. Významně ovlivňuje společenské a právní vztahy, neboť upravuje přechod práv a povinností ze zůstavitele na dědice. Jednou ze stěžejních zásad, která ovládá dědické právo, je zásada zachování hodnoty a právě tato zásada vede svou podstatou zůstavitele k tomu, aby majetek za svého života shromažďoval a šetrně s ním zacházel s vědomím, že může být následně předán dalším generacím. Jestliže by přechod majetku děděním neexistoval a měl by tak připadnout například státu, neměl by zůstavitel žádný důvod jakýkoli majetek vytvářet, případně by se jej snažil spotřebovat či převést ještě za svého života, což by vedlo k převádění majetku při sebemenším pocitu ohrožení života. Dědické právo je tak „výrazem snahy o přesah majetkového stavu, který zde byl v době smrti zůstavitele, je výrazem snahy o kontinuitu, úctu k odcházející generaci a o respektování zůstavitelovy vůle. Výsledek celoživotního úsilí, který se zhmotnil v majetku zůstavitele, se předává těm, kteří jsou zůstaviteli nejbližší. Nebojím se tvrdit, že prostřednictvím dědického práva se realizuje zůstavitelova láska.“¹

V této diplomové práci se zabývám děděním ze zákona jako jedním z právních titulů, a tedy předpokladů dědického nástupnictví. Pozornost je kromě zákonné dědické posloupnosti soustředěna také na institut nepominutelných dědiců, který s děděním ze zákona velmi úzce souvisí.

Práce je rozdělena do čtyř částí, přičemž první část popisuje obecně dědické právo a především zákonnou dědickou posloupnost a institutu nepominutelného dědice z pohledu jejich historického vývoje od doby římské přes středověk až k platné právní úpravě.

Ve druhé části práce jsou pro ucelenost vymezeny a následně podrobněji rozebrány obecné předpoklady dědického nástupnictví.

Třetí a stěžejní část této práce pojednává o institutu zákonné dědické posloupnosti dle současné právní úpravy, tedy občanského zákoníku č. 89/2012 Sb. V jednotlivých kapitolách jsou popsány základní zásady a principy, na nichž je dědění ze zákona založeno, problematika dědění dle zákonných dědických tříd a konečně je zmíněn také institut povinného dílu a ochrany nepominutelného dědice.

¹ WAWERKA, K. *Jaké dědické právo?* Ad Notam č. 2/2004, str. 39.

V poslední, čtvrté části je pak stručně nastíněna úprava dědického práva a především úprava zákonné dědické posloupnosti ve Spolkové republice Německo.

Cílem mé práce bylo poskytnutí uceleného přehledu vývoje institutu dědění ze zákona až k úpravě obsažené v občanském zákoníku č. 89/2012 Sb. s poukázáním na změny, které s sebou jeho přijetí přineslo oproti úpravě v občanském zákoníku č. 40/1964 Sb.

1 Historie

1.1 Římské právo

1.1.1 Úvod

Díky mocenskému rozmachu Římské říše se ve své době římské právo rozšířilo na značnou část evropského kontinentu, což položilo prvotní základy právních řádů států, které byly pod jejím vlivem. Již ve 12. století se římské právo stalo předmětem zkoumání, díky jeho nebyvale vysoké úrovni často sloužilo jako vzor při řešení konkrétních případů v období středověku a následně významně ovlivnilo tvorbu právních řádů států, především těch, které dříve pod vlivem Římské říše byly. Tyto státy tak následně přejímaly právní normy, které mají základ a původ právě v právu římském až se římské právo postupně stalo vzorem moderní právní vědy. Tento fakt byl umocněn především v 19. století, kdy se systém a základní principy římského práva staly významných východiskem velkých kodifikací soukromého práva ve Francii, Španělsku, Rakousku a Německu. Dodnes tak nalezneme v soukromém právu římskoprávní instituty, které přetrvaly. Mezi nimi nalezneme i instituty práva dědického.

1.1.2 Dědická posloupnost obecně

Již samotné římské právo používalo pro přechod práv ze zůstavitele na dědice pojem *dědická posloupnost*. Rozlišovalo *dědickou posloupnost zákonnou* neboli *intestátní*, kdy delačním důvodem byl zákon a *dědickou posloupnost testamentární*, u níž byla delačním důvodem poslední vůle zůstavitele, tedy závět – testament.² Římské právo stavělo intestátní i testamentární posloupnost vedle sebe jako zcela vyvinuté a hotové jevy, nicméně již Zákon 12 desek dosvědčuje, že v jejich vzájemném poměru byl položen důraz především na testamentární posloupnost a tedy přednost měla vždy zůstavitelova vůle.³ Na počátku vývoje římské společnosti převažovala jako jediná dědická posloupnost intestátní, nicméně testamentární posloupnost se v Římě rozvinula

² Delační důvod jako právní skutečnost vedoucí k delaci. Mezi delační důvody tak řadíme vedle smrti zůstavitele také zákon při intestátní posloupnosti nebo závět při posloupnosti testamentární. Delace je potom okamžik, kdy pozůstalost napadá na dědice, tedy kdy vzniká dědici dědické právo.

³ Zákon 12 desek (*lex duodecim tabularum*) vznikl v letech 450-490 př.n.l., přijat byl zřejmě roku 450 př. n.l. a je považován za nejstarší kodifikaci římského práva.

poměrně rychle a tak se jejich vzájemný poměr ustálil již v době, která není ještě jasně historicky doložena.⁴

Již nejstarší římské právo znalo kromě dědické posloupnosti i institut odkazu (*legatum*) jednotlivé věci nebo práva. Původním účelem odkazu bylo hospodářské zajištění vyděděných dětí či manželky, přičemž se rozlišovaly dvě základní formy. Při tzv. *legatum per vindicationem* se odkazovník stal vlastníkem odkázané věci nebo jinak oprávněným hned jak dědic nabytí pozůstalost a mohl tak své právo okamžitě uplatňovat vůči třetím osobám. Při *legatum per damnationem*, jehož předmětem mohla být nejprve jen peněžní částka a až později i jiné věci, měl odkazovník nejprve možnost vést proti zdráhajícímu se dědici osobní exekuci a později měl proti dědici k dispozici žalobu.⁵

Charakteristickým rysem dědické posloupnosti uplatňovaným v římském právu byl princip *univerzální sukcese*. Na dědice tak přecházela veškerá práva, ale i závazky zůstavitele a to v plné výši jako jeden celek. „*Stát se dědicem tak znamenalo získat jistou vlastnost, která pak toho, kdo jí získal, charakterizovala trvale. Proto nebylo možné, aby dědic poté, co se dědicem stal, chtěl dědicem přestat být* („*Kdo je jednou dědicem, je navždy dědicem*“ – *Semel heres semper heres*).“⁶

1.1.3 Intestátní dědická posloupnost

V římském právu byla základní podmínkou zákonné posloupnosti smrt zůstavitele, který zemřel, aniž pořídil závěť, případně závěť pořídil, ale ta byla pro vady neplatná nebo se stala po smrti zůstavitele neplatnou. Současně musel být dědic způsobilý stát se dědicem, tzn. musel být římským občanem. Nejstarší římská zákonná posloupnost byla posloupností pouze po otci rodiny a jeho dědice označovalo římské právo jako dědice „vlastní“ (*heredes sui*). Jednalo se zejména o zůstavitelovu manželku, děti, ať už přirozené nebo adoptivní, vnuky nebo osoby s ním sešvagřené. Vždy však musely být tyto osoby podrobeny jeho rodinné moci, a protože náležely k zůstavitelově rodině, byly také označovány jako dědicové domácí (*domestici*). Tito dědicové se stávali dědici již okamžikem smrti zůstavitele, a to nezávisle na své vůli bez možnosti dědictví odmítnout i v případě, že byla pozůstalost předlužena. Římské právo tak tyto dědice označovalo také jako nutné dědice (*heredes necesarii*). Mezi nejbližšími dědici,

⁴ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, str. 266.

⁵ BARTOŠEK, M. *Dějiny římského práva: ve třech fázích jeho vývoje*. 2. vydání. Praha: Academia, 1995, str. 168-169.

⁶ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, str. 267.

mezi které řadíme děti a manželku zůstavitele, se dědictví dělilo rovným dílem podle hlav (*in capita*). Dělení podle kmenů (*in stirpes*) se potom uplatňovalo v případě vzdálenějšího potomstva, tzn. například vnuci zůstavitele se dělili o díl, který připadl na jejich předka, který již nežil, nicméně zprostředkoval jim příbuzenský vztah se zůstavitelem.⁷

Intestátní posloupnost v nejstarší době Zákona 12 desek vycházela z agnátského příbuzenství a byla ovládána zásadou zákonného dědického práva nejbližšího agnáta. Agnátské příbuzenství bylo příbuzenství právní, v němž žily osoby, které byly podřízeny stejné moci otcovské nebo manželské a současně také osoby, které by této moci podřízeny byly, pokud by její nositel ještě žil.⁸ Typicky se tak jednalo o otce rodiny, matku, syny a dcery, dále manželky synů, pokud byly v manželově moci a vnuci z takových manželství narození. Jednalo se o příbuzenství vznikající pouze prostřednictvím muže. Protože žena neměla nad rodinou žádnou moc, agnaci nemohla ani zakládat ani zprostředkovat. V souladu s výše uvedenou zásadou zákonného dědického práva nejbližšího agnáta, nastala – li situace, kdy zůstavitel zemřel bez nejbližšího vlastního a nutného dědice, dědické právo tak bylo vyhrazeno nejbližšímu agnátovi. Na zůstavitelovo místo tedy po jeho smrti nastupovali nejprve dědici vlastní a nutní, nebylo – li takových dědiců, byl na řadě nejbližší agnát. Je nutné upozornit, že dědické právo svědčilo pouze a jen nejbližšímu agnátovi a pokud ten nedědil, nebyl již žádný další dědic k dědictví povolán. Toto dědické právo nejbližšího agnáta se také uplatnilo, pokud šlo o intestátní dědickou posloupnost po ženě, protože žena jako zůstavitel nemohla mít vlastní dědice, u kterých by jejich postavení bylo určeno nejvyšší mocí otce rodiny.

Postupem času začalo praetorské právo, jež spočívalo především na představách o obecné spravedlnosti a slušnosti, civilní intestátní posloupnost měnit. Praetorova právotvorná činnost začala postupně měnit římské právo jako celek, což samozřejmě znamenalo i římské právo dědické. Výsledkem tohoto procesu byl vznik dvojí intestátní (i testamentární) posloupnosti – civilní a praetorské. Výše popsaná dědická posloupnost civilní bývala označována termínem „*hereditas*“, zatímco intestátní dědická posloupnost praetorská se zažila pod termínem „*bonorum possessio*“.

⁷ Tamtéž str. 269 – 271.

⁸ Příbuzenství kognátské proti tomu bylo založeno na společenství krve tak, že buď jedna osoba pocházela bezprostředně od druhé, nebo měly společného předka.

Vlivem praetorského práva se začala prosazovat přednost kognátského příbuzenství před agnátským a rozšířil se okruh povolávaných dědiců, kteří byli rozděleni do dědických tříd. Za další změnu můžeme považovat skutečnost, že pozůstalost byla těmto dědickým třídám nabízena postupně, nebylo vyloučeno, aby někteří dědici byli povoláni víckrát a současně praetor umožňoval dědici vlastnímu dědictví odmítnout.

Dědická posloupnost praetorská byla tedy rozdělena na následující dědické třídy:

1. Děti (*unde liberi*) – to této třídy řadíme jednak zůstavitelovi vlastní dědice, tak i emancipované potomky, kteří z agnátské rodiny vystoupili (např. emancipová synové zůstavitele). Pozůstalost byla mezi dědice rozdělována podle kmenů a povolávání byli všichni nezávisle na tom, v jakém byli stupni příbuzenství.
2. Legitimní dědici (*unde legitimi*) – každý dědic, který přicházel v úvahu podle civilního práva, byl zařazen do této třídy, což mělo za následek možnost již druhého povolání vlastních dědiců.
3. Pokrevní příbuzní (*unde proximi cognati*) – v rámci této třídy byli povolávání všichni pokrevní příbuzní až do 6. stupně příbuzenství, zároveň v 7. stupni byli povoláni příbuzní, jejichž vztah se podobal vztahu bratrance a sestřenice.
4. Pozůstalý manžel nebo manželka (*unde vir et uxor*) – pro povolání v této třídě bylo nutné, aby spolu manželé v době smrti žili v řádném manželství.

Intestátní dědické právo procházelo v průběhu vývoje Římské říše dalšími změnami, proto ani tato výše popsaná úprava nebyla finální, trvale platná. Základem změn se staly zákonné předpisy vydávané v období principátu a dominátu, tedy za doby římského císařství. Konečná úprava dědického práva proběhla až roku 529 justiniánskou novelou č. 118,⁹ na jejímž základě byli za zákonné dědice považováni pouze kognáti, bez ohledu na to, zda příbuzenský vztah zprostředkovala žena nebo muž.

⁹ V 6. století, za vlády císaře Iustiniana I. byly vytvořeny pravděpodobně nejkvalitnější sbírky římského práva, dnes známé pod názvem *Corpus iuris civilis*. Tato sbírka se skládala ze tří částí – *Novus Codex Iustinianus* (sbírka císařských nařízení), *Digesta seu Pandecta* (výpisky z děl klasických římských právníků) a *Institutiones seu Elementa* (učebnice práva). Srov. KUKLÍK, J., SKŘEJPKOVÁ, P. *Kořeny a inspirace velkých kodifikací: příspěvek k aplikaci „Principů“ E. F. Smidaka*. 1. vydání. Praha: Havlíček Brain Team, 2008, str. 26.

Dědicové byli také rozděleni do čtyř tříd, povolávání byli postupně, a to jak mezi třídami, tak i v rámci jedné třídy.¹⁰

1.2 Středověk

1.2.1 Dědění obecně v právu zemském a městském

V období raně feudálním (zhruba do poloviny 11. století) nebylo zemské (šlechtické) dědické právo v našich zemích příliš rozvinuto, což bylo dáno především existencí odúmrtního práva panovníka. Panovník si tak vyhrazoval právo ke statkům, jejichž vlastník zemřel bez potomků a zároveň i v případech, kdy nebyl uznán dědický nárok potomků. Z dědictví tak byly vyloučeny například dcery zůstavitele a po přijetí Statut Konrádových byly vyloučeny v případě, že zůstavitele neměl syny. Stejně tak neměla dědické právo k majetku manžela ani samotná manželka, nicméně výrok Statut Konrádových o dědění nejbližších dědiců v případě, že neměl syna, lze vztáhnout i na ní.¹¹ Formálně to tedy znamenalo, že jakýkoli převod šlechtického majetku, tedy i dědění, vyžadoval souhlas panovníka v podobě tzv. mocného listu a je nutné upozornit, že ten byl panovníkem vydáván jen velmi zřídka, protože to bylo v rozporu s jeho finančními zájmy.¹² Právě z obavy české šlechty o uplatňování panovníkova práva odúmrti k majetku šlechtice, jenž zemřel, došlo postupně k rozvoji institutu nedílu. Nedíl představoval majetkové společenství založené na pokrevním příbuzenství, s ideálními, individuálně neurčenými podíly. V případě úmrtí účastníka nedílu se ideální podíl ostatních účastníků poměrně zvětšil o přirostlý podíl zemřelého a v případě narození dalšího účastníka se naopak jejich podíl zmenšil. Fakticky tak nemohl panovník uplatnit právo odúmrti až do okamžiku smrti posledního člena nedílu.^{13,14} K rozvoji šlechtického dědického práva ze závěti i ze zákona tak došlo plně až zrušením institutu odúmrti, který byl v Čechách zrušen až roku 1497, kdy se ho vzdal král Vladislav II. a roku 1587 se ho vzdal pro území Moravy panovník Rudolf II.

¹⁰ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, str. 269 – 275.

¹¹ Statuta Konrádova jsou považována za nejstarší známý český zákoník, vydaný knížetem Konrádem II. Otou roku 1189 v Sadské. Silně se v nich projevuje snaha panovníka o posílení ústřední panovnické moci. Zároveň výslovně potvrzují držbu nemovitostí šlechtou a zavádějí dědické právo pro dcery v případě, že zůstavitel po sobě nezanechal syny.

¹² MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. vydání. Praha: Leges, 2010, str. 137 – 138.

¹³ Tamtéž str. 127.

¹⁴ Institut nedílu byl používán až do roku 1627, kdy byl zakázán Obnoveným zřízením zemským.

Naproti tomu situace v právu městském byla zcela rozdílná a to především v důsledku významného vlivu římského práva. Městské právo znalo od počátku posloupnost testamentární i intestátní, závěť neboli kšaft mohla mít formu jak písemnou, tak ústní a za splnění určitých podmínek mohli měšťané své děti, jako nepominutelné dědice, vydědit. Je také nutné upozornit, že na rozdíl od práva šlechtického, v městském právu se uplatňovala zásada rovnosti, promítnutá do skutečnosti, že synové a dcery dědili stejným dílem. Městské dědické právo stálo na těchto zásadách až do r. 1811, kdy byl přijat Všeobecný občanský zákoník (ABGB).¹⁵

1.2.2 Dědická posloupnost přirozená

Na počátku vývoje státu měla před posloupností testamentární přednost dědická posloupnost přirozená, stojící na pokrevním příbuzenství mezi zůstavitelem a dědici. Ze strany zůstavitele tak nebylo možné pořídit testament, který by odporoval dědické posloupnosti stanovené pokrevním příbuzenstvím. Jak již bylo uvedeno výše, ženy byly z dědického práva nejprve vyloučeny a jejich nárok ze společného jmění byl zajišťován pomocí věna a až později začaly ženy dědit v případech, kdy nebylo jediného mužského potomka. Dědictví se nabývalo smrtí zůstavitele a dědic obvykle za dluhy zůstavitele neručil, případně jen do výše hodnoty nabyté pozůstalosti. Postupným vývojem dědického práva a přijímáním římskoprávních zásad se začalo prosazovat pravidlo, že dědictví nabývá dědic až prohlášením příslušného orgánu o tom, že je skutečně dědicem. Současně se vlivem recepce římského práva prosadil princip univerzální sukcese spolu se zásadou, že dědic ručí za zůstavitelovy dluhy neomezeně. Postupným oslabování systému nedílného společenství docházelo k pomalému rozvoji testamentární posloupnosti a uplatňovat se začala zásada ochrany nepominutelných dědiců. V rámci posloupnosti přirozené se vytvořili dědické třídy, takže například Obnovené zřízení zemské z roku 1627 dělilo dědice do tří dědických tříd zahrnující potomky, předky a bočné příbuzné.¹⁶

¹⁵ MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. vydání. Praha: Leges, 2010, str. 137 – 138.

¹⁶ ADAMOVÁ, K. *Dějiny soukromého práva ve střední Evropě: Stručný nástin*. 1. vydání, Praha: C.H. Beck, 2001, str. 73 – 77.

1.3 Všeobecný občanský zákoník

1.3.1 Úvod

Především v důsledku postupujícího hospodářského rozvoje, přetrvávajících rozdílů mezi zemským a městským právem a zaostalosti a nepřehlednosti právních předpisů, se již od první poloviny 18. století objevují první snahy o kodifikaci soukromého práva ve střední Evropě. První snahy na území českých zemí vyvrcholily roku 1753 za vlády císařovny Marie Terezie, kdy byla zřízena tzv. kompilační komise, která měla za úkol vytvořit zákoník soukromého práva, který by vycházel z platného zákonného i obyčejového práva a zakotvoval současně principy přirozeného práva. Práce kompilační komise byla ukončena roku 1766, kdy byl císařovně předložen zákoník označovaný jako *Codex Theresianus*. Nicméně tento nebyl pro silnou kritiku nakonec vyhlášen za platné právo a tak v kodifikačním úsilí pokračoval i její syn Josef II. Jeho úsilí vyvrcholilo roku 1786 vydáním prvního dílu *Josefínského občanského zákoníku*, který obsahoval mimo jiné i úpravu vztahů mezi rodiči a dětmi nebo poručenství a opatrovnictví. Na následných kodifikačních pracích, které pomalu, ale jistě směřovaly k vytvoření všeobecného kodexu, se významně podíleli například tyrolský právník, profesor Karel Antonín Martini nebo jeho žák, rakouský právník František Alois Zeiller. Pod vedením prof. Martiniho byla vytvořena tzv. Martiniho osnova, která obsahovala návrh občanského zákoníku. Ta byla, po několika dílčích úpravách, v únoru roku 1797 prohlášena za občanský zákoník platný pro oblast západní Haliče a v září téhož roku byl zákoník rozšířen i na území východní Haliče.¹⁷ A právě zkušenosti s aplikací haličského zákoníku a následné připomínky k němu, se staly jádrem pro kodifikační komisi, která roku 1801 zahájila práci na celorakouském občanském zákoníku. Dne 1. června 1811 tak byl císařským patentem č. 946 vyhlášen Všeobecný zákoník občanský pro veškeré německé dědičné země rakouské monarchie (*Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesamten deutschen Erbländer der österreichischen Monarchie*), známý též pod zkratkou ABGB.¹⁸ Zákoník se stal účinný

¹⁷ KUKLÍK, J., SKŘEJPKOVÁ, P. *Kořeny a inspirace velkých kodifikací: příspěvek k aplikaci „Principů“ E. F. Smidaka*. 1. vydání, Praha: Havlíček Brain Team, 2008, str. 101 – 108.

¹⁸ Pro Všeobecný zákoník občanský pro veškeré německé dědičné země rakouské monarchie bude dále v textu používán zkrácený název „Všeobecný občanský zákoník“, případně zkratky „ABGB“ či „VOZ“. Pro účely této práce bylo použito znění zákona obsaženého v následující publikaci: SCHELLE, K., TAUCHEN, J. *Občanské zákoníky: Kompletní sbírka občanských zákoníků, důvodových zpráv a dobových komentářů*. 1. vydání, Ostrava: KEY Publishing, 2012.

dne 1. ledna 1812. Český překlad zákoníku vyšel roku 1812 pod názvem Kniha všeobecných zákonů městských. Všeobecný občanský zákoník se dělil na úvod a tři díly, přičemž ty se dělily na hlavy a následně na paragrafy, kterých bylo celkem 1502. Celé dílo stálo na přirozenoprávních zásadách a velmi významně vycházelo z římskoprávních norem. Důležitým rysem zákoníku byla jeho všeobecnost a výlučnost, když zákoník zrušil veškerou starou právní úpravu a platil pro všechny bez rozdílu. Odmítal užití obyčejového práva, jeho použití bylo podmíněno výslovným odkazem v zákoně a současně neuznával jako pramen práva soudní rozhodnutí.¹⁹ Všeobecný občanský zákoník byl jedním z nejvýznamnějších právních kodexů vydaných na našem území, což je dokázáno mimo jiné i jeho dobou platnosti. Na našem území platil s několika drobnými změnami až do roku 1950, přičemž v Rakousku platí jeho novelizovaná podoba dodnes.

1.3.2 Dědické právo ve Všeobecném občanském zákoníku

Pro pojetí dědického práva na našem území bylo velmi významné právě přijetí Všeobecného občanského zákoníku v roce 1811 a jeho následné převzetí do právního řádu nové vzniklé Československé republiky v roce 1918 na základě tzv. recepční normy. Novodobé pojetí dědického práva u nás je tak položeno právě na jeho základech. Dědické právo je ve VOZ upraveno poměrně rozsáhle a podrobně v celkem devíti hlavách (8. – 16. hlava).

V hlavě osmé s názvem „*O právu dědickém*“ je obecně vymezeno právo dědické spolu se základními pojmy. Ustanovení § 532 VOZ tak vymezuje dědické právo jako „*(...) výlučné právo ujmouti se držby celé pozůstalosti nebo jejího dílu určeného v poměru k celku (např. poloviny, třetiny). Je to věcné právo, které působí proti každému, kdo si chce pozůstalost osobovat*“. Hlava devátá pojednává o posledním pořízení, když § 552 říká, že poslední pořízení je „*(...) projev, kterým zůstavitel jedné nebo několika osobám pro případ smrti odvolatelně zůstavuje své jmění nebo jeho část*“, hlava desátá pak pojednává o dědicích náhradních a svěřenství. Podmínky odkazu upravuje Hlava jedenáctá, přičemž mezi tyto podmínky řadíme obecně platné poslední pořízení, způsobilého odkazovníka a předmět odkazu. Možnost zůstavitele omezit svou poslední vůli stanovením výjimky, doložením času, příkazem nebo

¹⁹ KUKLÍK, J., SKŘEJPKOVÁ, P. *Kořeny a inspirace velkých kodifikací: příspěvek k aplikaci „Principů“ E. F. Smidaka*. 1. vydání, Praha: Havlíček Brain Team, 2008, str. 139 – 141.

projevem úmyslu upravuje následující Hlava dvanáctá. Zůstavitel mohl také svou závět nebo dovětek kdykoli změnit nebo úplně zrušit. Hlava třináctá obsahuje úpravu zákonné dědické posloupnosti a ustanovení § 731 tak obsahuje úpravu čtyř dědických tříd, nicméně původní verze VOZ až do první dílčí novely z roku 1914 obsahovala tříd celkem šest. Pojednání o povinném dílu a započtení na povinný díl obsahuje Hlava čtrnáctá. Hlava patnáctá s názvem „*O ujetí se držby dědictví*“ definuje podmínky ujmoutí se dědictví, když stanovuje, že dědické právo muselo být projednáno před soudem, který také prováděl odevzdání pozůstalosti. A konečně hlava poslední, šestnáctá, pojednává o spoluvlastnictví a společenství jiných práv věcných. Dle § 825 hovoříme o společenství „(...) *kdykoli vlastnictví k téže věci anebo jedno a totéž právo náleží nedílně několika osobám*“, přičemž takové společenství mohlo vzniknout mimo jiné právě na základě posledního pořízení.

Dědické právo vznikalo v souladu s ustanovením § 536 VOZ až po smrti zůstavitele a následně se stalo tzv. ležící pozůstalostí, na níž se stále hledělo, jako by byla ještě v držení zůstavitele.²⁰ Nikdo se tedy dle § 797 VOZ nesměl svémocně ujmout dědictví. Chtěl-li se tedy dědic ujmout dědictví, musel podat dědickou přihlášku, v níž musel uvést dědický titul, výslovné prohlášení o přijetí dědictví, a zda dědickou přihlášku podává bezvýjimečně nebo s výhradou právního dobrodiní soupisu (tzv. dědická přihláška s výhradou soupisu). Přihlášení dědice k pozůstalosti bezvýjimečně, tzn. bezvýhradně, mělo za následek, že dědic byl všem zůstavitelovým věřitelům a odkazovníkům zavázán za splnění jejich pohledávek a dle § 801 VOZ ručil věřitelům a odkazovníkům i když pozůstalost nestačila, tzn. neomezeně, veškerým svým majetkem. Společně a nerozdílně bylo zavázáno více dědiců, kteří podali bezvýhradnou dědickou přihlášku a mezi sebou potom byli zavázáni společně a nerozdílně. Jestliže se dědic přihlásil k pozůstalosti s výhradou právního dobrodiní soupisu, musel soud ihned provést soupis veškerého jmění zůstavitele, který měl ke dni smrti, přičemž dědic byl zůstavitelovým věřitelům a odkazovníkům zavázán za splnění jejich pohledávek celým svým majetkem, ale jen do výše ceny pozůstalosti.²¹ Více dědiců bylo zavázáno dle poměru jejich dědických podílů, jestliže šlo o plnění dělitelné a solidárně byli zavázáni v případě nedělitelného plnění. Soud takové dědické přihlášky přijímal svým usnesením a po právní moci tohoto usnesení již neměl dědic možnost vzít dědickou přihlášku zpět

²⁰ Srov. ustanovení § 536 věta první VOZ: „*Dědické právo nastupuje teprve po smrti zůstavitelově.*“

²¹ Srov. ustanovení § 802 VOZ.

nebo jí změnit z bezvýhradné na přihlášku s výhradou soupisu.²² Následně musel dědic splnit veškerá nařízení zůstavitele obsažená v jeho pořízení pro případ smrti a podat o tom soudu výkaz. Jestliže soud zjistil, že jsou splněny všechny podmínky nebo je jejich splnění alespoň zajištěno a byly zaplacený dědické poplatky, vydal dědici tzv. odevzdací listinu. Jejím doručením se dědic stal vlastníkem pozůstalosti a pozůstalostní majetek se stal součástí ostatního dědicova majetku. Tento způsob nabytí dědictví, stojící na principu adičním, byl zrušen a nahrazen s přijetím občanského zákoníku č. 141/1950 Sb., který stál na principu delačním, tedy nabytí dědictví již dnem smrti zůstavitele.²³

1.3.3 Zákonná posloupnost

Jak již bylo uvedeno výše, zákonná dědická posloupnost je upravena v Hlavě třinácté Všeobecného občanského zákoníku, konkrétně se jedná o ustanovení § 727 až 761. Z dikce § 727 VOZ potom vyplývá, že zákonná posloupnost nastala tehdy, jestliže zůstavitel po sobě nezanechal platné poslední pořízení, nepořídil v něm o celém svém jmění, nepamatoval na nepominutelné dědice nebo v případě,²⁴ kdy ustanovení dědicové nemohou či nechtějí dědictví přijmout. Zákoník rozlišoval dva druhy zákonné posloupnosti, a sice obecnou a zvláštní.²⁵

A právě obecná zákonná dědická posloupnost byla založena primárně na příbuzenství a manželském svazku. Bylo rozlišováno příbuzenství pokrevní a adoptivní, přičemž pokrevní příbuzenství se dále dělilo na manželské a nemanželské. V návaznosti na toto se tedy rozlišovaly delační důvody a následující druhy obecné zákonné posloupnosti:

1. posloupnost příbuzných původu manželského
2. posloupnost dětí legitimovaných

²² BÍLEK, P., ŠEŠINA, M. *Dědické právo v předpisech let 1925-2001. Zákony s poznámkami*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001, str. 14-16.

²³ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, str. XIX.

²⁴ K opomenutí nepominutelného dědice Rouček uvádí, že tento případ není možné zařadit mezi případy zákonné dědické posloupnosti, protože nepominutelný dědic měl postavení věřitele, nikoli dědice a zákonná dědická posloupnost u něj tedy v tomto případě nenastávala. (ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Svazek 1. Díl třetí*. Praha: Právnícké knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1936, str. 328.)

²⁵ Srov. § 761 VOZ: „Odchyly od zákonné posloupnosti dědické, ustanovené v této hlavě, co do selských statků a pozůstalosti osob duchovních jsou v zákonech politických.“

3. posloupnost dětí nemanželských
4. posloupnost osvojců
5. posloupnost pozůstalého manžela.

1.3.3.1 Posloupnost příbuzných původu manželského

Všeobecný občanský zákoník stavěl na první místo mezi zákonnými dědici především ty, kdo byli se zůstavitelem příbuzní prostřednictvím nejbližšího příbuzenství založeného manželstvím. Tito manželští příbuzní pak byli rozděleni do jednotlivých tříd, z nichž třídy přednější vylučovaly pozdější.²⁶ Již bylo řečeno, že VOZ rozlišoval celkem 4 dědické třídy, které budou následně podrobněji rozebrány.

První třída – děti a jejich potomci

Do první dědické třídy řadíme děti zůstavitele a jeho potomky.²⁷ Pokud tedy zemřel zůstavitel, který měl manželské děti, připadlo jim celé dědictví. Ty se dělily o dědictví rovným dílem, bez ohledu na jejich pohlaví, nebo zda se narodily za života zůstavitele, či po jeho smrti. Pokud dítě zemřelo ještě před smrtí zůstavitele, ale zůstal po něm potomek, tedy zůstavitelův vnuk, připadl tento podíl zemřelého dítěte právě na vnuka či na více vnuků, bylo-li jich více.²⁸ Takto se dělení mohlo přesunout i na pravnučky.

Druhá třída – rodiče a jejich potomci

Do druhé dědické třídy patřili zůstavitelovi rodiče a jejich potomci, tedy zůstavitelovi sourozenci.²⁹ Tato třída dědila, zemřel-li zůstavitel bez osoby, která by pocházela od zůstavitele sama. Pokud žili oba rodiče, připadlo jim celé dědictví, z něhož každému náležel rovný díl. V případě, že jeden z rodičů byl již mrtev, jeho

²⁶ Při rozdělení dědiců do jednotlivých tříd bylo možné rozlišit tři základní systémy, a sice systém graduální, třídní a parentelní. Graduální systém byl založen na rozdělování dědiců dle jejich stupně příbuzenství se zůstavitelem, přičemž bližší příbuzní vylučovali příbuzné vzdálenějšího stupně. Systém třídní byl založen na skutečnosti, že příbuzní jsou dle různých hledisek zařazeni do různých tříd (descendentí, ascendentí, kolateráti), z nichž dřívější třídy vylučují pozdější. A nakonec parentelní systém byl založen na rozdělení příbuzných zůstavitele do skupin, které tvořily parentely. Parentela tak vždy byla tvořena příbuznými pocházejícími ze společného předka spolu s tímto předkem. (Srov. TILSCH, E. *Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní. Část I.* Praha: Bursík a Kohout, 1905, str. 80 a násl.)

²⁷ Srov. § 731, věta první VOZ: „Do první třídy náležejí ti, kdož se pojí v kmen zůstavitelův, totiž: jeho děti a potomci jejich.“

²⁸ Tisliche označuje tento podíl jako tzv. *dětský podíl*. (Srov. TILSCHE, E. *Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní. Část I.* Praha: Bursík a Kohout, 1905, str. 93.)

²⁹ Srov. § 731, věta druhá VOZ: „Do druhé třídy náleží zůstavitelův otec a zůstavitelova matka i s těmi, kdož se s ním pojí v kmeny otcův i matčín, totiž: jeho sourozenci a jejich potomci.“

podíl si rozdělili stejným dílem jeho děti, tedy sourozenci zůstavitele. Byli-li oba rodiče v době smrti zůstavitele již po smrti, připadla polovina dědictví otce mezi jeho pozůstalé děti a vnuky, druhá polovina, která by náležela matce, připadla mezi její děti a jejich potomky. Zde je možné spatřit rozdíl mezi potomky plnorodými a polorodými.³⁰ Plnorodí potomci totiž obdrželi podíl po obou rodičích, zatímco polorodí měli nárok na podíl pouze po jednom z rodičů. Zákon pamatoval i na situaci, kdy některý ze zemřelých rodičů neměl ani děti, ani vnuky. V takovém případě připadlo celé dědictví druhému, dosud žijícímu rodiči.

Třetí třída – staří rodiče a jejich potomci

V této třídě dědili zůstavitelovi dědové a báby a jejich potomci.³¹ Nastala-li situace, kdy nebylo jediného dědice z první ani druhé třídy, napadlo dědictví na třídu třetí, a sice na zůstavitelovi staré rodiče, tj. dědy a báby, a jejich potomky. Dědictví se v takovém případě rozdělilo na dva stejné díly. Jedna polovina náležela rodičům otce a jejich potomkům, druhá polovina rodičům matky a jejich potomkům. Pokud byli oba staří rodiče naživu, dělila se každá z polovin mezi ně rovným dílem. Byl-li některý ze starých rodičů mrtvý nebo v případě, kdy mrtví byli oba, rozdělila se polovina připadající této straně mezi jejich pozůstalé potomky dle zásad uplatňovaných ve druhé třídě. V situaci, kdy zemřeli z otcovy nebo matčiny strany oba staří rodiče bez potomků, připadlo pak celé dědictví ještě žijícím starým rodičům druhé strany, nebo jejich potomkům.

Čtvrtá třída – staří rodiče rodičů zůstavitelových

Nebyli-li dědicové první, druhé ani třetí třídy, povolával zákon k dědictví dědice této třídy. Ve čtvrté dědické třídě tak byli povolávání staří rodiče rodičů zůstavitelových, tj. pradědové a prabáby zůstavitele.³² Starým rodičům otce zůstavitele připadala jedna polovina dědictví, druhá polovina starým rodičům matky zůstavitele a o každou tuto polovinu se dělily obě dvojice starých rodičů rovným dílem, tzn. že dědictví tak bylo v ideálním případě rozděleno na osminy. Pokud nebyl někdo z dvojice naživu,

³⁰ Plnorodí potomci mají společného otce i matku, polorodí potomci mají společného pouze jednoho z nich.

³¹ Srov. § 731, věta třetí VOZ: „Do třetí třídy náležejí staří rodiče spolu se sourozenci rodičů a jejich potomky.“

³² Srov. § 731, věta čtvrtá VOZ: „Ze čtvrté třídy se k dědické posloupnosti povolávají jen staří rodiče rodičů zůstavitelových.“

případla jeho osmina druhému z nich a pokud již nežili v dvojici oba, připadl jejich podíl druhé dvojici z téže strany rodičů zůstavitele. V případě, kdy již nebylo jediného žijícího praděda či prabáby z jedné strany zůstavitelových rodičů, byly k polovině jejich dědictví povolány dvojice starých rodičů zůstavitelových rodičů z druhé strany.

1.3.3.2 Posloupnost dětí legitimovaných

Tato posloupnost byla upravena v § 752 a 753 VOZ. Ustanovení § 155 VOZ stanovuje, že děti nemanželské nemají stejná práva jako děti manželské, nicméně ustanovení § 160 až 163 umožňovalo jejich legitimaci.

Tak se na děti, které byly zplozeny v neplatném manželství, hledělo jako na děti manželské, pokud byla později překážka neplatnosti manželství odstraněna nebo v případě, že alespoň jeden z manželů bez své viny o této překážce nevěděl. V případě zákonné dědické posloupnosti byly tedy tyto děti v souladu s § 752 VOZ postaveny na roveň dětem manželským, vyloučeny z dědění však byly v případě jmění, které podle nařízení rodinných bylo vyhrazeno jen manželským dětem (např. osobní služebnosti).³³ Dědické právo po tomto dítěti měli rovněž jeho rodiče, včetně toho, který o překážce manželství věděl, a jeho příbuzní.³⁴

Všeobecný občanský zákoník dále umožňoval v souladu s § 161 VOZ legitimaci děti narozených mimo manželství, pokud rodiče tohoto dítěte po jeho narození uzavřeli platné manželství. V takovém případě bylo dítě pro účely zákonné dědické posloupnosti dle § 752 VOZ ve stejném postavení jako děti manželské a dědické právo po něm měli i jeho potomci. I v této situaci náleželo následně dědické právo po dítěti i rodičům dítěte a jeho příbuzným. Je ale nutné upozornit, že dítě bylo považováno za manželské až okamžikem uzavření sňatku a proto nemohlo odpírat například prvorozenství a práva s tím spojená jinému dítěti, které se narodilo mezitím v již platném manželství.³⁵

³³ Srov. § 160 VOZ: „Na děti, které byly zplozeny v manželství sice neplatném, ale nikoli v takovém, kterému by vadila některá z překážek uvedených v §§ 62 – 64, se hledí jako na děti manželské, když překážka manželství později byla zdvižena, nebo když aspoň jeden z rodičů bez své viny o překážce manželství nevěděl; avšak v případě posléze uvedeném jsou takové děti vyloučeny z nastoupení ve jmění, které podle nařízení rodinných je zvláště vyhrazeno potomstvu manželskému.“

³⁴ ROUČEK, F., SEDLÁČEK J. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Svazek 1. Díl třetí.* Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1936, str. 366.

³⁵ Srov. § 161 VOZ: „Děti, které se narodily mimo manželství a potomním sňatkem svých rodičů vstoupily do rodiny, jakož i jejich potomstvo, se počítají k dětem manželsky zplozeným; nemohou však manželským dětem mezitím v platném manželství zplozeným odpírat ani vlastnosti prvorozenství ani jiná již nabytá práva.“

Jestliže bylo manželství uzavřeno až po smrti nemanželského dítěte, které po sobě zanechalo manželské potomky, platí legitimace pro tyto potomky.³⁶

Třetím případem legitimace nemanželského dítěte byla legitimace provedená vládním aktem. Zákonná úprava této legitimace je obsažena v § 162, 753 a 756 VOZ. Dítě takto legitimované vládním aktem mělo zákonné dědické právo k pozůstalosti po otci a požívalo stejných práv jako děti manželské, ovšem pouze v případě, že bylo legitimováno za tímto účelem a na žádost svého otce. Také otec, nikoli však jeho příbuzní, dědí po takto legitimovaném dítěti a jeho manželských potomcích.³⁷

1.3.3.3 Posloupnost dětí nemanželských

Nemanželským dětem, které nebyly legitimovány dle jednoho z výše uvedených způsobů, náleželo v souladu s ustanovením § 754 VOZ dědické právo po matce a matčiny příbuzných srovnatelné s právy manželských dětí. Takové dítě však nemělo právo na zákonnou dědickou posloupnost po otci ani jeho příbuzných. V případě smrti nemanželského dítěte, napadalo dědictví pouze na matku a její příbuzné, otec a jeho příbuzní byli v tomto případě z dědické posloupnosti vyloučeni a to i v případě, kdy nemanželské dítě bylo otcem uznáno nebo bylo soudem zjištěno otcovství.³⁸

1.3.3.4 Posloupnost osvojců

Úprava dědického práva osvojců byla v původním znění Všeobecného občanského zákoníku obsažena v § 755 a 756. Osvojené dítě a jeho potomci měli dle této úpravy při zákonné dědické posloupnosti stejná práva jako děti manželské, a sice k majetku osvojitele, tedy toho, kdo je osvojil.³⁹ Takové dědické právo se ale neuplatnilo vůči příbuzným osvojitele nebo jeho manželů, pokud nedal k osvojení souhlas. Současně zůstávalo osvojenci zákonné dědické právo k jmění jeho původní rodiny. Dědické právo osvojence mohlo být omezeno nebo úplně vyloučeno adopční smlouvou. Osvojitelé a jejich příbuzní po osvojení dědické právo neměli.

³⁶ ROUČEK, F., SEDLÁČEK J. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Svazek 1. Díl třetí.* Praha: Právnícké knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1936, str. 367.

³⁷ Tamtéž str. 367.

³⁸ Tamtéž str. 369.

³⁹ Právní úprava osvojení obsažená ve Všeobecném občanském zákoníku nepovažovala osvojení za náhradní rodinnou péči; v dikci zákona se jednalo o vztah založený na smluvním základě, v rámci kterého zůstávaly zachovány původní vztahy osvojence k jeho rodině a současně mu nevznikaly nové vztahy k rodině osvojitele. Osvojovat nemohl pár společně, ale pouze muž nebo žena samostatně. (HENDRYCHOVÁ-ZUKLÍNOVÁ, M. In DVOŘÁK, J., MALÝ, K. a kol. *Osvojení včera, dnes a zítra. In 200 let Všeobecného občanského zákoníku.* 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2011, str. 470.)

Zákonem č. 56/1928 Sb., o osvojení byla celá úprava týkající se osvojení a § 755 VOZ zrušeny a zákonné dědické právo osvojenců bylo upraveno v ustanoveních § 4 až 6 tohoto zákona. Úprava dědického práva zůstala víceméně stejná, jako v původním znění VOZ. Drobnou úpravou byla pouze skutečnost, že na osvojencovi potomky, kteří zde byli již v době osvojení, se poměr vzniklý osvojením vztahoval jen v případě, že k tomu dali souhlas oni sami nebo jejich zákonný zástupce.

1.3.3.5 Posloupnost pozůstalého manžela

Zákonná dědická posloupnost pozůstalého manžela je ve Všeobecném občanském zákoníku upravena v § 757 až 759. Dle původního znění těchto ustanovení měl pozůstalý manžel, vedle ostatních příbuzných, nárok na dědictví po zůstaviteli, tedy zemřelém manželovi, ať už měl vlastní majetek či nikoli, ovšem za předpokladu, že manželství nebylo z jeho vlastní viny rozvedeno. Do jeho dědického podílu se mu však započítalo vše, co mu připadlo z majetku zemřelého manžela podle svatebních smluv, dědické smlouvy nebo posledního pořízení. Zákoník rozlišoval tři možné situace dědění pozůstalým manželem.

V prvním případě, pokud dědili potomci zůstavitele, náležel manželovi nárok na část pozůstalosti, přičemž výše dědického podílu záležela právě na počtu dětí. Pokud bylo dětí tři a více, měl pozůstalý manžel nárok na podíl odpovídající podílu každého dítěte. Bylo-li dětí méně než tři, náležela manželovi čtvrtina pozůstalosti. Je však nutné upozornit, že vlastnictví celé pozůstalosti zůstávalo dětem a pozůstalému manželovi tak náleželo pouze právo doživotního užívání. Ve druhém případě, dědili-li jiní zákonní dědicové než potomci, měl pozůstalý manžel nárok na čtvrtinu pozůstalosti bez ohledu na počet ostatních dědiců. V tomto případě již ke svému podílu nabýval vlastnické právo. A konečně, nebyl-li žádný jiný zákonný dědic, připadlo manželovi celé dědictví.

Výše popsaná úprava dědického práva pozůstalého manžela byla novelizována první dílčí novelou ze dne 12. října 1914. I nová úprava rozlišovala tři možné situace zákonného dědického práva pozůstalého manžela. S novým zněním § 757 VOZ dědil pozůstalý manžel celé dědictví, pokud nebylo žádných zákonných dědiců první nebo druhé třídy, ani starých rodičů. Pokud dědili zůstavitelovi děti a jejich potomci, náležela manželovi čtvrtina dědictví a v případě, že dědili zůstavitelovi rodiče a jejich potomci nebo starí rodiče (tedy dědové a báby), připadla pozůstalému manželovi polovina dědictví. V situaci, kdy byli vedle starých rodičů povoláni také jejich potomci, měl

pozůstalý manžel nárok jak na svou polovinu dědictví, tak na podíl, který připadal těmto potomkům, kteří tedy nedostali z dědictví nic.

Vedle dědictví náležel pozůstalému manželovi přednostní odkaz movitých věcí náležejících k manželské domácnosti. Jestliže ale dědili také děti zůstavitele, měl pozůstalý manžel nárok pouze na věci nutné k jeho vlastní potřebě.

Stejně jako v původním znění, i v novelizované podobě se manželovi započítalo na jeho dědický podíl vše, co mu připadlo ze zůstavitelova jmění na základě smluv svatebních nebo dědických. Manžel, jehož vinou bylo manželství rozvedeno, neměl ani zákonné dědické právo ani nárok na zákonný přednostní odkaz. Pro odepření nároku na obojí stačila již skutečnost, že zůstavitel před svou smrtí podal žalobu na rozluky nebo rozvod manželství pro vinu na straně druhého manžela a této žalobě bylo po smrti zůstavitele vyhověno.⁴⁰

1.3.3.6 Odúmrť

Pokud nebylo jediného dědice, který by byl oprávněn dědictví po zůstaviteli nabyt nebo žádný z oprávněných dědiců dědictví nenabyl, připadla celá pozůstalost v souladu s ustanovením § 726 VOZ odkazovníkům, a to v poměru k jejich odkazům. Ti pak byli v tomto případě považováni za dědice. Jestliže zůstavitel nezanechal ani žádné odkazovníky, případně žádný z nich dědictví nenabyl, připadla celá pozůstalost státu jako *odúmrť* souladu s § 760 VOZ.

1.3.4 Nepominutelní dědici a povinný díl

V Hlavě čtrnácté Všeobecného občanského zákoníku byla v ustanoveních § 762 až 796 obsažena úprava ochrany nepominutelných dědiců a s tím souvisejícího povinného dílu. Za nepominutelné dědice označoval VOZ děti zůstavitele, a nebylo-li jich, pak jeho rodiče. Pojmem děti byli v tomto případě myšleni také vnuci a pravnuci, názvem rodiče také všichni staří rodiče.⁴¹ Zákon nerozlišoval pohlaví nepominutelného dědice a v případě, že nemanželskému dítěti vzniklo legitimací dědické právo, nebyl

⁴⁰ Všeobecný občanský zákoník používal v souvislosti s ukončením manželství dva pojmy. Pojem „rozluka“ byl označením pro rozvod v dnešním slova smyslu, a pro odluku neboli separaci manželství byl užíván pojem „rozvod“. Odluku dnešní právní terminologie nezná, nicméně tehdy bylo její podstatou zachování manželského svazku s tím, že manželé spolu fyzicky nežili; hovoří se o odluce od stolu a lože. (ŠÍNOVÁ, R., ŠMÍD, O. In DVORÁK, J., MALÝ, K. a kol. *Dohoda manželů jako předpoklad trvalého ukončení manželského soužití od Všeobecného občanského zákoníku po současnost*. In *200 let Všeobecného občanského zákoníku*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2011, str. 431)

⁴¹ Pro příbuzné v přímé linii vzestupné je používán také pojem „*ascendenti*“ (tj. rodiče, prarodiče atd.) a pojem „*descendenti*“ je používán pro linii přímou sestupnou (tj. děti, vnuci atd.).

rozdíl ani v dítěti manželském či nemanželském. A právě ta část dědictví, kterou měly tyto osoby právo požadovat, je označována jako povinný díl.

Okruh nepominutelných dědiců byl zákonem pevně stanovený a lze ho chápat jako skupinu osob, které zákon pro jejich blízký vztah k zůstaviteli chrání pro případ, že by na ně zůstavitel ve svém posledním pořízení zapomněl nebo snad byli opomenuti záměrně. Nepominutelný dědic měl tak nárok na povinný díl za předpokladu, že by mu náleželo dědické právo v případě zákonné dědické posloupnosti, dědického práva nebo nároku na povinný díl se nezřekl, nebyl zůstavitelem platně vyděděn a konečně nebyl nezpůsobilý nebo nehodný dědického práva.⁴²

Výše povinného dílu záležela na velikosti zákonného dědického podílu, který by dědicům připadl, kdyby nastala zákonná dědická posloupnost. Pro každého descendantu to tedy byla polovina hodnoty zákonného dědického podílu, u ascendentů to byla třetina jejich případného zákonného podílu.

Povinný díl mohl být zachován v podobě dědického podílu nebo odkazu, nicméně v obou případech musel zůstat volný, nezatížený jakýmkoli omezením. V případě, že nepominutelnému dědici nebyl povinný díl zachován vůbec nebo byl v nižší hodnotě, než mu náležel, byli jednotliví dědici i odkazovníci povinni poměrně povinný díl dorovnat z pozůstalosti.

Na povinný díl se nepominutelným dědicům zároveň započítávalo vše, co nabyli z pozůstalosti ve formě odkazů nebo na základě jiného opatření zůstavitele, a dále pak jmění, které obdrželi od zůstavitele za jeho života (např. věno pro dceru nebo vnučku, zaplacení dluhů zletilého dítěte).

Pokud byl nepominutelný dědic z nároku na povinný díl vyloučen platně, v souladu se zákonem, stále mu muselo být vyměřeno alespoň tolik, aby měl na nutné zaopatření, tedy na nutnou výživu.⁴³ Také manžel zůstavitele měl nárok na slušné zaopatření až do okamžiku uzavření druhého manželství v případě, že nedědil.⁴⁴

⁴² K zřeknutí se dědického práva srov. § 551 VOZ, ve znění třetí dílčí novely, a dědické způsobilosti a důvodům nezpůsobilosti srov. § 538 – 541 VOZ, ve znění třetí dílčí novely. Dále k vydědění srov. § 768 až 773 VOZ.

⁴³ Srov. § 795 VOZ.

⁴⁴ Srov. § 796 VOZ: „Manžel nemá sice práva na povinný díl, náleží mu však, dokud neuzavře druhé manželství, slušné zaopatření, kterého se mu nedostává, pokud není uhrazeno jeho zákonným podílem dědickým nebo zaopatřením vymíněným pro případ přežití anebo poskytnutým v poslední vůli. V případech označených v § 759 nemá nárok ani na zaopatření z pozůstalosti.“

1.4 Vládní návrh zákona z roku 1937

Záhy po vzniku samostatné Československé republiky v roce 1918 se prosadila myšlenka, že je nutné provést revizi VOZ, jejímž předmětem mělo být odstranění zastaralých a nepraktických ustanovení a také jeho doplnění, k zásadním změnám však nedošlo. Postupem času však sílila potřeba sjednocení právní úpravy, neboť v oblasti občanského práva platil na území Československé republiky právní dualismu. Na území Čech, Moravy a rakouského Slezska platil VOZ a na území Slovenska a Podkarpatské Rusi se aplikovalo uherské občanské právo, které ani nebylo obecně kodifikováno a vycházelo se pouze z právních obyčejů, speciálních zákonů a kuriárních decízií (na území Hlučínska navíc do roku 1920 platil německý občanský zákoník). Při unifikaci právní úpravy se mělo primárně vycházet z ABGB s přihlédnutím k úpravě platné právě na území Slovenska a Podkarpatské Rusi. Na konečné redakci osnovy nového občanského zákoníku začala pracovat v roce 1935 superevizační komise. V roce 1937 tak byla Senátem Národního shromáždění vydána jako tisk č. 427 s názvem „Vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník“. V důsledku následujících událostí a uzavření Mnichovské dohody dne 30. září 1938 však byly veškeré práce na novém občanském zákoníku přerušeny a přijaty byly pouze dílčí úpravy.⁴⁵ Právě tento vládní návrh se stal později svou systematikou a obsahem jednotlivých institutů inspirací pro návrh občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.

1.5 Občanský zákoník z roku 1950

1.5.1 Dědické právo obecně

Všeobecný občanský zákoník tak platil na území České republiky od 1. ledna 1812 do 31. prosince 1950. Nahrazen byl až občanským zákoníkem č. 141/1950 Sb., přijatým dne 25. října 1950. Tento občanský zákoník platil od 1. ledna 1951 do 31. března 1964 a obecně o něm lze říci, že byl velmi poplatný své době, což se projevilo i v právu dědickém.⁴⁶

Oblast práva dědického byla oproti dřívější úpravě ve středním zákoníku upravena podstatně stručněji. Zatímco VOZ obsahoval celkem 293 paragrafů o dědickém právu,

⁴⁵ THÖNDEL, A., J. In DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Stručný historický vývoj občanského práva na českém území*. In *Občanské právo hmotné*. Svazek 1. Díl první: Obecná část. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2013, str. 82 – 85.

⁴⁶ Pro účely této práce bude pro občanský zákoník č. 114/1950 Sb. používána nadále zkratka „OZ 1950“ nebo označení „střední zákoník“.

střední zákoník jejich počet snížil na pouhých 52. Některé instituty dědického práva byly převzaty z dřívější úpravy, nicméně v podstatně zjednodušené úpravě, často bez výkladových pravidel. Rozsáhlejší úprava nebyla dle zákonodárce nutná i díky rozsáhlému znárodnění majetku nebo jeho jiným odnětím, kdy se tedy předmětem dědění mohl stát pouze osobní majetek menšího rozsahu, a tudíž nebyla nutná detailní právní úprava jeho nabývání nebo správy. Jednou z nejvýznamnějších změn bylo ustanovení § 509, na základě kterého se dědictví nabývalo již zůstavitelovou smrtí, a tedy došlo k opuštění adičního principu při nabývání dědictví popsaného již výše v kapitole 1.3.2 této práce. Střední zákoník dále například omezil odkazy, zrušen byl institut dědické smlouvy mezi manžely, zakotvena byla preference dědění ze zákona před děděním ze závěti, zrušeny byly některé formy závěti, omezen byl počet dědických skupin (dříve třídy) a zákon zrovnoprávnil pro účely dědění děti manželské a nemanželské.

1.5.2 Dědění ze zákona

Střední zákoník umožňoval dědění ze zákona nebo ze závěti a možné bylo i dědění z obou těchto důvodů současně.⁴⁷ Ale jak již bylo uvedeno výše, preferována byla zákonná dědická posloupnost před posloupností testamentární. Samotná úprava zákonné dědické posloupnosti je pak obsažena v Hlavě třicáté páté v ustanoveních § 526 až 533.

Oproti dřívější úpravě ve Všeobecném občanském zákoníku bylo osvojení i osvojiteli a jejich potomkům navzájem přiznáno stejné dědické právo jako příbuzným pokrevním. Osvojenec již nově nedědil ve své původní rodině a stejně tak jeho původní rodina nedědila po něm. Dědění v původní rodině se obnovilo jen za předpokladu, že by byl osvojenecký poměr zrušený.

Dědicům se na jejich zákonný dědický podíl započítávalo v poměru k jejich podílu vše, co obdrželi bezplatně od zůstavitele za jeho života. Nezapočítávala se však obvyklá darování, která byla přiměřená finančním poměrům zůstavitele, ani prostředky poskytnuté na výživu a výchovu potomků nebo obecně, co bylo poskytnuto v rámci zákonné vyživovací povinnosti.⁴⁸

⁴⁷ Srov. § 512 OZ 1950.

⁴⁸ Srov. § 533 OZ 1950.

Podstatně zjednodušeny byly v úpravě OZ 1950 dědické třídy, označované jako skupiny, které byly pouze dvě.

První dědická skupina

V první skupině byl dědický nárok rozdělen rovným dílem mezi zůstavitelovy děti a jeho pozůstalého manžela. Pokud se zůstavitelovo dítě nedožilo jeho smrti, přecházel jeho dědický podíl opět rovným dílem na jeho děti, tedy zůstavitelovi vnuky a takto dále až k pravnukům.⁴⁹ Pozůstalý manžel, který žil se zůstavitelem ve společné domácnosti v době jeho smrti, měl v souladu s ustanovením § 531 OZ 1950 vedle svého dědického podílu nárok také na nedoplatky zůstavitelovy odměny za práci a opětujičích se důchodů a to až do výše jednoho měsíčního příjmu. Stejně tak mu náleželo obvyklé zařízení domácnosti.

Druhá dědická skupina

Do druhé dědické skupiny zařadil OZ 1950 pozůstalého manžela, zůstavitelovi rodiče a spolu s nimi i osoby, které žili se zůstavitelem nejméně po dobu jednoho roku před jeho smrtí ve společné domácnosti jako členové rodiny a z toho důvody tedy pečovali o společnou domácnost, případně byli odkázáni výživou na zůstavitele. Dědicové v této skupině se o dědictví dělili rovným dílem, pozůstalý manžel měl ale vždy nárok na polovinu dědictví. Pokud se nedožil zůstavitelovy smrti kterýkoli z jeho rodičů, nabývali dědický podíl tohoto rodiče jeho děti, případně jeho rodiče, pokud již nebylo ani dětí.⁵⁰ Z těchto ustanovení tedy vyplývá dědické právo sourozenců zůstavitele, případně prarodičů.

Novinkou středního zákoníku bylo právě zavedení dědického práva pro členy společné domácnosti. OZ 1950 ovšem pojem společná domácnost nijak výslovně nedefinoval, nicméně právní teorie a judikatura považovala za společnou domácnost zůstavitele a dalších osob „(...) skutečné spolužití ve spotřebním společenství všech těchto osob, při němž jednotlivě přispívají k úhradě společných potřeb podle svých možností a schopností a každý z nich si dále obstarává v rámci tohoto společenství to, co potřebuje, přičemž pomáhá i ostatním. (...) Bydlení několika osob ve společném bytě není ještě společnou domácností, i když nesou všechny spolubydlíci osoby rovným dílem náklady na nájemné, plyn, elektřinu a jiné platby spojené s užíváním bytu, jestliže ovšem

⁴⁹ Srov. § 526 a 527 OZ 1950.

⁵⁰ Srov. § 528 až 530 OZ 1950.

*jinak si každý ze spolubydlících žije na svůj účet a k ostatním nemá bližšího vztahu vyplývajícího z uvedené spotřební sounáležitosti ve společné domácnosti.*⁵¹ Pokud nebylo společné bydlení z objektivních důvodů možné, nemuselo být ani samo společné bydlení nezbytnou podmínkou.⁵² Stejně tak neměly na společnou domácnost vliv přechodný pobyt mimo tuto domácnost nebo skutečnost, že zůstavitel strávil poslední měsíce před smrtí v nemocnici.⁵³ Nakonec je nutné upozornit, že doba trvání společné domácnosti se počítala zpětně ode dne úmrtí a v době smrti muselo spolužití trvat.⁵⁴

1.5.2.1 Odúmrť

Jestliže nastala situace, kdy nenabyl dědictví dědic ze závěti, byli místo něj povoláni dědicové zákonní a majetek zůstavitele, který nepřípadl žádnému dědici, připadl státu jako odúmrť v souladu s ustanovením § 513 OZ 1950. Stát následně dle ustanovení § 515 OZ 1950 odpovídal za závazky stejně, jako by byl dědicem.

1.5.3 Nepominutelní dědici

Zákonná úprava institutu nepominutelných dědiců byla v středním zákoníku obsažena v § 551 a dle tohoto ustanovení považoval zákoník za nepominutelné dědice potomky zůstavitele a rovněž ty z rodičů nebo starých rodičů, kteří byli v době zůstavitelovy smrti v nouzi nebo už práce neschopni. Nezletilý potomek měl nárok na tolik, kolik činila cena celého jeho zákonného dědického podílu a ostatním dědicům

⁵¹ Výňatek rozhodnutí lidového soudu civilního v Praze ze dne 19. října 1959, sp. zn. 5 C 185/59 In BÍLEK, P., ŠEŠINA, M. *Dědické právo v předpisech let 1925-2001. Zákony s poznámkami*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001, str. 113.

⁵² Srov. rozhodnutí Krajského soudu v Banské Bystrici, sp. zn. 2 Ok 110/52: „*Pojem společné domácnosti nevyžaduje bezpodmínečně společné obývací místnosti, nýbrž postačí způsob spolužití, podle kterého osoby pravidelně jako členové jedné rodiny si řídí svoji životosprávu a každodenní potřebu ze společného pramene, respektující v rámci rodinného kruhu vzájemná práva a povinnosti. Tento předpoklad může být splněn i u osoby, která pro nedostatek místa vzhledem na velký počet rodinných příslušníků nemohla zůstavitele u sebe umístit, a ten bydlel ve svém domečku 50 m vzdáleném.*“ (HOLUB, R. a kol. *Komentář k občanskému zákoníku. Právo dědické*. 1. vydání. Praha: Orbis, 1957, str. 105)

⁵³ Srov. rozhodnutí Krajského soudu v Praze, Sbírka rozhodnutí občanských, sp. zn. 86/1952: „*Jestliže žalobkyně žila po dobu delší jednoho roku ode dne úmrtí zůstavitelky v její společné domácnosti jako člen rodiny a pečovala o její společnou domácnost, neztratila dědický nárok podle § 528 obč. zák. tím, že zůstavitelka strávila posledních 8 měsíců svého života v nemocnici, když tímto pobytem nedošlo ke zrušení společné domácnosti.*“ (HOLUB, R. a kol. *Komentář k občanskému zákoníku. Právo dědické*. 1. vydání. Praha: Orbis, 1957, str. 106)

⁵⁴ Srov. rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích, sp. zn. 5 Ok 359/51: „*Ke vzniku zákonného dědického práva podle § 528 obč. zák. nepostačuje jednorozční soužití se zůstavitelem v jeho domácnosti kdykoli za jeho života, nýbrž je nutné, aby šlo o jednorozční dobu bezprostředně před zůstavitelovou smrtí.*“ (HOLUB, R. a kol. *Komentář k občanskému zákoníku. Právo dědické*. 1. vydání. Praha: Orbis, 1957, str. 105)

náleželo tolik, kolik činila cena tří čtvrtin zákonného dědického podílu. Pokud tedy zůstavitel pořídil závěť, která byla v rozporu s tímto jejich nárokem, měli nepominutelní dědici právo dovolat se neplatnosti závěti. Zůstavitel mohl nepominutelného dědice vyloučit z dědění jen vyděděním, a to pro zákonem taxativně uvedené důvody.⁵⁵

1.6 Občanský zákoník č. 40/1964

Roku 1964 byl střední zákoník nahrazen občanským zákoníkem č. 40/1964 Sb. Tento zákoník byl výsledkem rozsáhlých rekodifikačních prací na počátku 60. let, účinnosti nabyl 1. dubna 1964 a ve značně novelizované podobě platil až do 31. prosince 2013. Za dobu své platnosti přinesl tento zákoník celou řadu menších i zásadnějších změn, nicméně v souvislosti s dědickým právem došlo k pouze několika zásadním změnám. Základní principy dědění byly převzaty z OZ 1950, dědické právo i nadále stálo na zásadě nabývání dědictví dnem úmrtí zůstavitele. Zabýváme-li se změnami, ke kterým došlo, je nutné zmínit především zrušení institutu vydědění, který byl opětovně zaveden až roku 1983 nebo omezení forem závěti. Na základě změn ObčZ 1964 zákonem č. 509/1991 Sb., byla rozšířena třetí zákonná dědická skupina o první potomky sourozenců (tedy synovce a neteře zůstavitele), zavedena byla čtvrtá dědická skupina, v níž dědili prarodiče zůstavitele a nebylo-li jich, dědili jejich děti (strýcové a tedy zůstavitele),⁵⁶ dále došlo ke zmenšení nároku nepominutelných zletilých dědiců ze tří čtvrtin na jednu polovinu jejich zákonného dědického podílu nebo k rozšíření forem závětí, když zákon umožnil pořádit osobám starším patnácti let závěť ve formě notářského zápisu.⁵⁷

Po roce 1989 postupně sílily názory odborníků volající po rekodifikaci soukromého práva, které by odpovídalo zásadám a principům demokratického státu. Již od poloviny devadesátých let 20. století tak působila při Ministerstvu spravedlnosti komise pro rekodifikaci občanského práva, která pod vedením profesora Františka Zoulíka vypracovala první návrh koncepce nového občanského zákoníku, jež byl publikován v odborném tisku. Nicméně práce na tomto návrhu později ustaly, aniž by

⁵⁵ Viz § 552 odst. 1 OZ 1950: „*Dědice, jehož zákonný podíl nemůže být závětí zkrácen vůbec anebo nikoli o více než čtvrtinu jeho ceny, může pořizovatel vydědit proto, že jej opustil v nouzi nebo že byl odsouzen pro úmyslný trestný čin nebo že trvale odpírá pracovat. Je-li takto vyděděný potomkem zůstavitelovým, nabývají jeho dědického podílu jeho potomci.*“

⁵⁶ ObčZ 1964 měl až do přijetí výše uvedené novely č. 509/1991 Sb. zákonné dědické skupiny pouze tři.

⁵⁷ BÍLEK, P., ŠEŠINA, M. *Dědické právo v předpisech let 1925 – 2001. Zákony s poznámkami*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001, str. 123 – 125.

byl projekt doveden do stadia věcného záměru. Až v roce 2000 byly z rozhodnutí tehdejšího ministra spravedlnosti Otakara Motejla obnoveny práce na přípravě nového občanského zákoníku. Ten pověřil profesora Karla Eliáše a docentku Michaelu Zuklínovou, jako členy komise pro rekodifikaci občanského práva, přípravou věcného záměru nového občanského zákoníku. Tento věcný záměr určil koncepci budoucího občanského zákoníku a základy řešení klíčových institutů, jeho návrh byl podrobně projednán zástupci všech právnických profesí a následně byl usnesením č. 345 ze dne 18. dubna 2001 schválen Vládou České republiky. Reorganizovaná rekodifikační komise zahájila svou práci a dne 17. května 2005 představilo ministerstvo spravedlnosti první verzi návrhu nového občanského zákoníku veřejnosti a zahájilo k němu veřejnou diskusi. Počátkem června 2008 byl návrh dopracován a rozeslán do oficiálního připomínkového řízení. Zajímavostí je, že k návrhu se v připomínkovém řízení mohla vyjádřit i nejširší veřejnost, a sice prostřednictvím elektronické pošty, když byla pro tento účel zřízena speciální elektronická adresa. Na začátku ledna 2009 byl návrh občanského zákoníku spolu s návrhem zákona o obchodních korporacích a zákonem o mezinárodním právu soukromém předložen k projednání Vládě ČR. Po vypořádání celé řady připomínek byl návrh nového občanského zákoníku přijat na zasedání vlády ČR dne 18. května 2011 usnesením č. 357 a následně byl odeslán do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky. Poslaneckou sněmovnou byl návrh ve znění pozměňovacích návrhů schválen dne 9. listopadu 2011, Senát Parlamentu ČR návrh projednal, nepřijal k němu však žádné usnesení. Prezident České republiky nový občanský zákoník podepsal 20. února 2012. Nový občanský zákoník byl vyhlášen 22. března 2012 ve Sbírce zákonů v částce 33 pod číslem 89/2012 Sb. Účinnosti nabyl 1. ledna 2014.⁵⁸ Dle důvodové zprávy byl základním ideovým zdrojem vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937, který byl významně inspirován ABGB, zároveň však byla inspirace čerpána z nejmodernějších úprav, především občanského zákoníku švýcarského, německého, rakouského aj.

Právě úpravou dědického práva a úpravou zákonné dědické posloupnosti v tomto zákoníku se budu nyní ve své práci zabývat. Současně bude, z důvodu občasného

⁵⁸ *Legislativní proces: Časové mezníky přípravy nového občanského zákoníku* [online]. Dostupné z: <http://www.obcanskyzakonik.justice.cz/>.

porovnávání právních úprav, v následujících kapitolách obsažena i podrobnější úprava některých institutů občanského zákoníku č. 40/1964.⁵⁹

⁵⁹ Pro ucelenost je třeba zmínit úpravu dědického práva s mezinárodním prvkem. Dne 17. srpna 2015 nabylo účinnosti Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 650/2012 ze dne 4. července 2012 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a přijímání a výkonu veřejných listin v dědických věcech a o vytvoření evropského dědického osvědčení („Nařízení o dědictví“). Toto Nařízení o dědictví je přímo použitelné i v České republice na pozůstalost po osobách, které zemřeli dne 17. srpna 2015 nebo později, přičemž se jedná o ucelenou úpravu obsahující hmotně právní i procesně právní kolizní normy pro určení rozhodného práva při projednávání dědictví. Novinkou, kterou toto Nařízení o dědictví zavádí, je tzv. Evropské dědické osvědčení, jež vydává orgán, který je příslušný k projednání dědictví, a které představuje důkaz způsobilosti dědice, odkazovníka, vykonavatele závěti či správce pozůstalosti. (*Notářská komora České republiky. Mezinárodní aktuality* [online]. Dostupné z: [http://www.nkcr.cz/.](http://www.nkcr.cz/))

2 Dědické právo dle platné právní úpravy

2.1 Dědické nástupnictví

Jednou z neodvratných událostí, ke které dojde v životě každého z nás, je beze sporu smrt. Z hlediska práva je smrt fyzické osoby objektivní skutečností, na kterou se váže vznik, změna nebo zánik práv a povinností. Zaniká tak právní osobnost, tedy způsobilost mít v mezích právního řádu práva a povinnosti. Záleží na konkrétní povaze těchto subjektivních práv a povinností, zda zanikají nebo zůstávají a přecházejí na někoho dalšího.

Smrtí tak zanikají práva a povinnosti, u nichž je pro jejich ryze osobní povahu a neoddělitelnost od jejich nositele, přechod vyloučen.⁶⁰ Proti tomu práva a povinnosti majetkové povahy přecházejí zpravidla na jiné subjekty, neboť smrtí fyzické osoby není trvání jejího majetku nijak ohroženo.

Přechod některých majetkových práv a povinností ze zemřelého na jeho právního nástupce upravuje dědické právo v objektivním smyslu. V objektivním smyslu jde o souhrn všech právních norem upravujících přechod majetkových práv a povinností zemřelého na právního nástupce. Právním nástupcům poté svědčí dědické právo v subjektivním smyslu, které představuje oprávnění dědice vstoupit do majetkových právních vztahů zemřelého, tedy právo na pozůstalost nebo poměrný podíl z ní.⁶¹

Jak bylo uvedeno v předchozím odstavci, majetková práva a povinnosti zůstavitele zpravidla přecházejí na dědice a to děděním. Existují však i majetková práva, která smrtí člověka zanikají nebo přechází na určité osoby jiným způsobem mimo řízení o pozůstalosti. Mezi majetková práva zanikající smrtí zůstavitele řadíme ta, která byla omezena dobou života člověka, např. právo na důchod ze smlouvy o důchodu dle § 2702 OZ, právo na výměnek dle § 2714 OZ nebo práva, jejichž plnění bylo omezeno jen na osobu zůstavitele v souladu s § 2009 OZ.^{62,63} Zvláštní skupinu potom

⁶⁰ V důsledku smrti zanikají práva a povinnosti zemřelého z rodinně právních vztahů (manželství, rodičovství, vyživovací povinnost), některé povinnosti ze závazkově právních vztahů, jejichž obsahem mělo být plnění provedené osobně zemřelým, pracovní poměr a.j.

⁶¹ MIKEŠ, J. *Dědické právo*. 1. vydání. Praha: Panorama, 1981, str. 19.

⁶² Pokud budou v textu této práce zmíněny pojmy jako „stará úprava“, „starší úprava“ či „starý občanský zákoník“, je tímto myšlen zák. č. 40/1964 Sb., nevyplývá-li z textu něco jiného. Současně pro něj bude užívána také zkratka ObčZ 1964. Pro v současné době účinný občanský zákoník č. 89/2012 Sb. bude užívána výlučně zkratka „OZ“.

⁶³ SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 133.

tvoří majetková práva a povinnosti, která smrtí člověka nezanikají, ale přecházejí na určité osoby na základě zákona jinak než děděním (tedy mimo řízení o pozůstalosti), případně je stanoveno, že tato práva a povinnosti přecházejí (mimo řízení o pozůstalosti) na určité osoby, a až v okamžiku, kdy takových osob není, tvoří pozůstalost. Mezi tato majetková práva a povinnosti řadíme například:

- 1. Mzdová a platová práva dle zákoníku práce** - smrtí zaměstnance nezanikají mzdová a platová práva z pracovněprávního vztahu, která přecházejí na zákoníkem práce vymezený okruh osob, avšak do výše odpovídající trojnásobku průměrného měsíčního výdělku zemřelého zaměstnance. Taková práva přecházejí postupně na manžela zemřelého zaměstnance, jeho děti a rodiče, jestliže s ním žili v době smrti ve společné domácnosti a předmětem dědictví se stávají, není-li těchto osob, či nesplňují-li podmínku společné domácnosti.⁶⁴
- 2. Dávky důchodového pojištění** – zemře-li oprávněný po uplatnění nároku na dávku důchodového pojištění, vstupují do dalšího řízení o dávce a nabývají nároku na částky splatné do dne smrti oprávněného postupně manžel, děti a rodiče, jestliže žili s oprávněným ve společné domácnosti v době jeho smrti, přičemž tato podmínka nemusí být splněna u dětí, které mají nárok na sirotčí důchod po zemřelém. Není-li uvedených osob nebo nesplňují-li podmínky, stávají nároky předmětem řízení o pozůstalosti.⁶⁵
- 3. Dávky dle zákona o doplňkovém penzijní spoření** – dle zákona č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijní spoření může účastník spoření, tedy oprávněný, určit tzv. obmyšlenou osobu, které pro případ smrti účastníka příslušná dávka případně. Dávku tedy nelze zahrnout do pozůstalosti a ani ji v řízení o pozůstalosti vypořádat s výjimkou situace, kdy obmyšlená osoba není určena. V takovém případě se příslušná dávka stává předmětem řízení o pozůstalosti.⁶⁶
- 4. Dávky nemocenského pojištění** – pokud pojištěnec zemře po vzniku nároku na dávku, přechází nárok na dávku postupně na manžela, děti a rodiče, žili-li s pojištěncem ve společné domácnosti v době jeho smrti a tito příbuzní

⁶⁴ Srov. ustanovení § 328 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce.

⁶⁵ Srov. ustanovení § 63 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění.

⁶⁶ Srov. ustanovení § 24 a 25 zákona č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijní spoření.

vstupují také od řízení o dávce. Jestliže pojištěnec nárok na dávku neuplatnil, mohou ho při splnění podmínky společné domácnosti uplatnit uvedené osoby. Stejně jako u dávek důchodového pojištění, stávají se tyto dávky předmětem řízení o pozůstalosti pouze v případě, že není manžel, děti ani rodiče, případně nesplňují podmínku společné domácnosti.⁶⁷

5. **Dávky státní sociální podpory** – stejně jako u dávek důchodového pojištění a dávek nemocenského pojištění, přecházejí peněžité dávky státní sociální podpory postupně na nejbližší příbuzné pojištěnce. Zákon o státní sociální podpoře však výslovně stanoví, že nároky na dávku státní sociální podpory nejsou předmětem dědictví.⁶⁸
6. **Pojistné plnění** – při pojištění osob pro případ smrti nabývá právo na pojistné plnění osoba obmyšlená, pokud pojištěný určil, kdo je obmyšlený (a to buď jménem, nebo vztahem k pojištěnému).⁶⁹ Jestliže obmyšlený nebyl v době pojistné události určen nebo nenabyl-li obmyšlený práva na pojistné plnění, nabývá toto právo postupně manžel pojištěného, jeho děti nebo rodiče a není-li ani jich, nabývají právo na pojistné plnění dle § 2831 odst. 2 OZ dědici pojištěného. Skutečnost, že práva nabývají dědici pojištěného, však ještě neznamená, že by byla předmětem projednání pozůstalosti; práva totiž přecházejí mimo řízení o pozůstalost.
7. **Nájem bytu** – jinak než děděním je také upraven přechod nájmu bytu. Zemře-li nájemce a nejde-li o společný nájem bytu, přechází nájem na člena nájemcovy domácnosti, který v bytě žil ke dni smrti nájemce a nemá vlastní byt; trvání nájmu v takovém případě je však zákonem omezena. Jestliže zemře nájemce družstevního bytu a nejednalo se o společný nájem bytu manželů, přechází smrtí nájemce jeho členství v družstvu a nájem bytu na toho dědice, kterému připadl členský podíl.⁷⁰ Pokud byl družstevní podíl v bytovém družstvu ve společném jmění manželů, přechází tento podíl dle ustanovení § 737 odst. 2 zákona č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích (dále jen „ZOK“) na pozůstalého manžela.

⁶⁷ Srov. ustanovení § 51 zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění.

⁶⁸ Srov. ustanovení § 56 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře.

⁶⁹ Srov. ustanovení § 2829 OZ.

⁷⁰ Srov. ustanovení § 2279 OZ.

V dědickém právu se uplatňuje princip univerzální sukcese, při němž práva a povinnosti zůstavitele přecházejí jako celek na dědice. Dědic se stává univerzálním právním nástupcem zůstavitele a jako alter ego zůstavitele tak vstoupí do jeho majetkového postavení.⁷¹ Výjimkou z tohoto dnes obecně uplatňovaného principu je sukcese singulární, při které právní nástupce vstupuje jen do určitého, přesně vymezeného, práva nebo povinnosti. V současné právní úpravě se princip singulární sukcese uplatňuje u odkazu dle ustanovení § 1594 a násl. OZ.

Starý občanský zákoník neobsahoval žádnou definici dědického práva, až OZ popsal *dědické právo* ve svém § 1475 odst. 1 jako „*právo na pozůstalost nebo poměrný podíl z ní.*“ *Pozůstalostí* je potom celé jmění zůstavitele v okamžiku jeho smrti, které je schopné přejít na jeho právní nástupce, přičemž pozůstalost ve vztahu k dědici označuje ustanovení § 1475 odst. 3 OZ za *dědictví*.⁷² Dědictví je tedy ta část z pozůstalosti, která případně dědici.

Dědicem, jako osobou, na kterou přejdou práva a povinnosti zemřelé osoby, se může stát pouze osoba, která je v době smrti zůstavitele sama způsobilá mít práva a povinnosti a současně jí svědčí dědický titul. Dědicem se nicméně nestane ten, kdo je z dědění vyloučen vzhledem k dědické nezpůsobilosti či dědictví platně odmítne. Je ale potřeba upozornit na skutečnost, že pro vznik dědického nástupnictví se nevyžaduje znalost dědice o tom, co je součástí majetku zůstavitele či jakým dluhem je majetek zatížen.⁷³

Pro pořádek bychom měli vymezit také pojem *zůstavitel*, kterým je osoba zemřelá, jejíž jmění má být okamžikem její smrti předmětem řízení o pozůstalosti. V některých případech je tak označována též osoba dosud žijící, která hodlá pořídit závěť pro případ své smrti (v tomto smyslu lze hovořit i o *pořizovateli*).

2.2 Předpoklady dědického nástupnictví

Existuje několik předpokladů, které musí být splněny současně a jež ve svém souhrnu zakládají právo konkrétní osoby dědit. Konkrétně se jedná o následující předpoklady: smrt zůstavitele, existence dědictví, osoba způsobilá dědictví přijmout,

⁷¹ MIKEŠ, J., MUZIKÁŘ, L., *Dědické právo v teorii a praxi*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, str. 5.

⁷² Pojem jmění osoby definuje ustanovení § 495 OZ jako „*souhrn jejího majetku a jejích dluhů*“.

⁷³ MIKEŠ, J., MUZIKÁŘ, L., *Dědické právo v teorii a praxi*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, str. 5.

alespoň jeden dědický titul a samotné přijetí dědictví povolným dědicem. Na výše uvedené předpoklady se nyní podrobně zaměříme.

2.2.1 Smrt zůstavitele

Jedním ze základních předpokladů vzniku dědického práva v subjektivním smyslu je smrt zůstavitele. Jak vyplývá z ustanovení § 23 OZ, okamžikem smrti zaniká právní osobnost fyzické osoby, tedy způsobilost mít v mezích právního řádu práva a povinnosti (ustanovení § 15 OZ). Na základě poznatků lékařské vědy je pojem smrti vykládán jako biologická smrt mozku (tedy cerebrální smrt), přičemž se jedná o takový stav lidského organismu, kdy již jakékoli obnovení životních funkcí nepřichází v úvahu.⁷⁴

Smrt člověka se dle OZ prokazuje dvěma způsoby, a sice veřejnou listinou a prohlášením člověka za mrtvého soudem. Ustanovení § 26 odst. 1 OZ stanoví, že smrt člověka se prokazuje veřejnou listinou, která je vystavena po prohlédnutí těla zemřelého stanoveným způsobem. Smrt má být prokázána ohledáním těla mrtvého lékařem, který následně vyplní list o prohlídce zemřelého, který obsahuje přesné údaje o smrti fyzické osoby včetně pravděpodobné příčiny smrti a doby, kdy nastala.⁷⁵ Na základě tohoto listu je následně vydán příslušným matričním úřadem úmrtní list, jako veřejná listina dokazující smrt fyzické osoby.⁷⁶ Právě údaj o době úmrtí je velmi důležitý i v případě současného úmrtí více osob, které po sobě měly dědit.

Nicméně existují i případy, kdy nelze smrt prokázat právě ohledáním mrtvého. Na tyto případy pamatuje OZ ve svém ustanovení § 26 odst. 2 a ustanovení § 71 až 76. Pokud tak nelze mrtvého ohledat stanoveným způsobem, např. z toho důvodu, že tělo není k dispozici, ale člověk byl účasten takové události, že lze vzhledem ke všem okolnostem předpokládat jeho smrt, prohlásí v souladu s ustanovením § 26 odst. 2 OZ soud člověka za mrtvého i bez návrhu, přičemž ve svém rozhodnutí určí den, který platí za den smrti. O takový důkaz jde v případě leteckých neštěstí či hromadných autohavárií, kdy je prokázáno, že nikdo nepřežil, daná osoba byla jedním z účastníků a jeví se tedy jako jisté, že zemřela. Popsaná situace se tak považuje za dostatečný důkaz

⁷⁴ JELÍNEK, J. In JELÍNEK, J. a kol. *Trestné činy proti životu a zdraví*. In *Trestní právo hmotné*. 3. vydání. Praha: Leges, 2013, str. 523.

⁷⁵ Vyhláška č. 297/2012 Sb., o náležitostech listu o prohlídce zemřelého, způsobu jeho vyplňování a předávání místům určení, a o náležitostech hlášení ukončení těhotenství porodem mrtvého dítěte, o úmrtí dítěte a hlášení o úmrtí matky (vyhláška o listu o prohlídce zemřelého).

⁷⁶ Srov. § 24 a násl. zák. č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení (zákon o matrikách).

o tom, že určitá osoba je mrtvá (*dictum de omni et nullo*).⁷⁷ Naproti tomu prohlášení za mrtvého dle ustanovení § 71 až 76 OZ je spojeno s domněnkou smrti člověka, o němž lze mít důvodně za to, že zemřel, tedy v případě kdy jeho smrt není jistá. V takovém případě je nutné rozlišovat dvě situace na základě toho, jak velká je míra pravděpodobnosti smrti. V první situaci lze mít v souladu s § 71 OZ důvodně za to, že určitý člověk zemřel a soud tohoto člověka musí prohlásit za mrtvého na návrh osoby, která na tom má právní zájem.⁷⁸ Soud ve svém rozhodnutí určí den, který se považuje za den smrti dané osoby a právním následkem tohoto prohlášení je, že se danou osobu hledí, jako by zemřela, tedy finguje se zánik její právní osobnosti. V druhé situaci, předvídané v § 72 OZ, není jisté, zda člověk, který byl prohlášen za nezvěstného, je stále živ či již zemřel. V takovém případě může soud nezvěstnou osobu prohlásit za mrtvou na návrh osoby, která na tom má právní zájem, avšak nejdříve po uplynutí doby stanovené v § 73 až 75 OZ.⁷⁹

Podle ustanovení § 1479 OZ vzniká dědické právo již okamžikem smrti zůstavitele. Dědictví tak na dědice napadá už v této chvíli a rozhodnutí soudu o dědictví má tedy pouze deklaratorní charakter. Tato koncepce nebyla v české úpravě dědického práva vždy. Jak již bylo uvedeno výše, dědické právo před rokem 1950 bylo ovládáno institutem ležící pozůstalosti (*hereditas iacens*), který vycházel z pojetí, že pozůstalost po zůstavitelově smrti i nadále náleží do jeho vlastnictví a až okamžikem vydání soudního rozhodnutí se stává dědictvím. Dědic tak nabyl vlastnické právo k dědictví až rozhodnutím soudu, které mělo konstitutivní povahu.⁸⁰

2.2.2 Existence pozůstalosti

Jestliže se má uplatnit dědické právo, je nutné, aby po zůstaviteli zůstala majetková práva či povinnosti, která po jeho smrti nezanikají a u kterých je tedy možný přechod na dědice. Existence pozůstalosti je, společně se smrtí zůstavitele, naprosto

⁷⁷ FRINTA, O., FRINTOVÁ, D. In DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Subjekty občanského práva. Osoby fyzické*. In *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2013, str. 232.

⁷⁸ Půjde například o situaci, kdy stopy horolezce končí na hraně hluboké propasti a je tedy nade vše pochybnost, že se do ní zřítíl a a pád nemohl přežít. Ačkoli nelze smrt dokázat přímým důkazem, ze všech okolností plyne, že horolezec je pravděpodobně po smrti.

⁷⁹ FRINTA, O., FRINTOVÁ, D. In DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Subjekty občanského práva. Osoby fyzické*. In *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2013, str. 232-233.

⁸⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

neodmyslitelným předpokladem, který je nutné splnit, aby mohlo dojít k samotnému dědění.

Ustanovení § 1475 odst. 2 OZ říká, že „*Pozůstalost tvoří celé jmění zůstavitele, kromě práv a povinností vázaných výlučně na jeho osobu, ledaže byly jako dluh uznány nebo uplatněny u orgánu veřejné moci*“ Pozůstalost zahrnuje jak aktiva (tedy majetek), tak pasiva ve formě zůstavitelových dluhů.

Za aktiva můžeme považovat předměty ve vlastnictví zůstavitele, ať už ve výlučném nebo podílovém spoluvlastnictví, mezi které řadíme například věci movité, nemovité, peníze na účtech i v hotovosti, dopravní prostředky, šperky, umělecké předměty nebo dluh jiné osoby (dlužníka), jehož splnění bylo vázáno na pouze osobu zůstavitele a protože byl za života zůstavitele dlužníkem uznán, je zařazen do aktiv pozůstalosti. Jak již bylo zmíněno výše, pozůstalost nezahrnuje pouze zůstavitelova aktiva, nýbrž i jeho dluhy, pokud smrtí nezanikly a které se následně stávají součástí dědictví. Součástí pasiv pozůstalosti bude i dluh zůstavitele, kdy zůstavitel měl jako dlužník plnit určité osobě, přičemž plnění bylo vázáno výlučně na tuto osobu, zůstavitel však dluh uznal. Dědic nabývá při dědění majetková práva zůstavitele bez ohledu na to, zda jsou mu známa či nikoli a stejným způsobem nahrazuje dědic zůstavitele i v pozici dlužníka nezávisle na tom, zda o dluhu zůstavitele věděl či nikoli.⁸¹

Situace ohledně práv a povinností zůstavitele, které byly uplatněny u orgánu veřejné moci, je obdobná. Jestliže tak bude do skončení řízení o pozůstalosti známo rozhodnutí orgánu veřejné moci ohledně takových práv a povinností, zařadí se následně daná částka na základě toho, zda bylo rozhodnuto ve prospěch či neprospěch zůstavitele, do aktiv nebo pasiv pozůstalosti. Nebude-li řízení u orgánu veřejné moci skončeno během řízení o pozůstalosti, posoudí pozůstalostní soud, zda řízení přeruší až do rozhodnutí o dané věci nebo zda bude v řízení pokračovat. Komentář OZ k tomuto uvádí, že „*v těchto případech je třeba přihlédnout k ustanovení § 2009, který stanoví, že smrtí dlužníka povinnost nezanikne, ledaže jejím obsahem bylo plnění, které mělo být provedeno osobně dlužníkem. Smrtí věřitele právo naopak zanikne, bylo-li plnění omezeno jen na jeho osobu, a proto i v těchto případech bude muset dlužníkem uznané nebo přisouzené plnění spočívat v penězích, aby takový dluh mohl být splněn.*“⁸²

⁸¹ MIKEŠ, J., MUZIKÁŘ, L. *Dědické právo v teorii a praxi*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, str. 37.

⁸² ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, str. 4.

Právě přijetím OZ došlo k významné změně právní úpravy odpovědnosti dědiců za zůstavitelovy dluhy. ObčZ 1964 vycházel z povinnosti dědice hradit zůstavitelovy dluhy pouze do výše nabytého dědictví, nicméně tato koncepce značně znevýhodňovala věřitele, jejichž pohledávky by zcela určitě neměly být ohroženy tím, že dojde ke změně v subjektu dlužníka.⁸³ Současná úprava v OZ tedy posiluje pozici zůstavitelových věřitelů, když v souladu s ustanovením § 1704 OZ musí dědic uhradit dluhy zůstavitele v plném rozsahu a pokud je dědiců více, hradí dluhy zůstavitele společně a nerozdílně. Věřitel je tak oprávněn požadovat po každém z dědiců úhradu celé své pohledávky, kterou měl vůči zůstaviteli a dědic tak musí uhradit zůstavitelovy dluhy i nad rámec svého dědictví, případně ze svého výlučného majetku. Jako protiváhu k takto široce pojaté odpovědnosti zakotvuje OZ institut výhrady soupisu, který umožňuje dědici omezit rozsah povinnosti úhrady zůstavitelových dluhů. Dědic má právo uplatnit výhradu soupisu do jednoho měsíce ode dne, kdy ho o této možnosti vyrozumí soud,⁸⁴ přičemž dědic, který výhradu soupisu uplatní, hradí dle ustanovení § 1706 OZ zůstavitelovy dluhy jen do výše hodnoty nabytého dědictví.

2.2.3 Způsobilý dědic

Dalším předpokladem pro vznik dědického práva je samotná existence způsobilého dědice. V objektivním smyslu se způsobilost fyzické nebo právnické osoby stát se dědicem kryje s její právní osobností dle § 15 OZ.⁸⁵ Pro způsobilost být dědicem tedy není vůbec rozhodující jeho svéprávnost.

Dědickou způsobilost má tak každá fyzická i právnická osoba a v souladu s ustanovením § 25 OZ se dědická způsobilost přiznává dokonce i počatému dítěti (tzv. *nasciturus*), narodí-li se živé, pokud to současně vyhovuje jeho zájmům. Na základě ustanovení § 1478 OZ, inspirovaného italskou úpravou dědického práva, byla nově zavedena možnost povolání za dědice právnickou osobu, která má v budoucnu teprve vzniknout, ovšem za předpokladu, že vznikne nejpozději do jednoho roku ode dne smrti zůstavitele.⁸⁶ Stará úprava umožňovala zůstaviteli v § 477 odst. 2 zřídit závěti pouze

⁸³ Srov. § 470 odst. 1 ObčZ 1964.

⁸⁴ Srov. § 1675 OZ.

⁸⁵ Srov. § 15 OZ: „Právní osobnost je způsobilost mít v mezích právního řádu práva a povinnosti.“

⁸⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012, Sb., občanský zákoník.

nadaci nebo nadační fond, zatímco dnešní úprava umožňuje povolat za dědice jakoukoli právnickou osobu.⁸⁷

Vzhledem ke skutečnosti, že dědické právo dědice vzniká již samotnou smrtí zůstavitele, je nutné, aby ten, komu svědčí kterýkoli dědický titul, jako subjekt nadaný právní osobností v okamžiku smrti zůstavitele skutečně existoval. U fyzické osoby je tak nutné, aby ve smyslu § 1479 OZ alespoň o chvíli přežila zůstavitele, případně aby se počaté dítě narodilo živé.⁸⁸ Okamžik smrti je důležitý zejména v případě osob, které by mohly být vzájemně povolány za dědice (např. manželé), protože osoba později zemřelá, byť i jen o několik minut, vstupuje do práv a povinností osoby dřív zemřelé, což má následně vliv i na dědické právo dědiců později zemřelého. Těm totiž připadne právo na majetek, který vlastnil později zemřelý sám, ale i na majetek, který nabyl po dříve zemřelém.⁸⁹ Nicméně ne vždy je možné určit okamžik smrti natolik přesně, aby bylo možné rozlišit, kdo zemřel dříve a kdo později a tedy kdo dědí po kom. Tuto situaci upravuje ustanovení § 27 OZ, když formuluje následující vyvratitelnou právní domněnku. Nastane-li tak situace, kdy určitý člověk přežije jiného, ale není jisté, který z nich zemřel jako první, má se za to, že oba zemřeli současně a v důsledku toho tedy po sobě vzájemně nedědí.

Stejně tak v případě právnické osoby souvisí její dědická způsobilost s okamžikem jejího vzniku jako právní osobnosti. Právnická osoba má v souladu s § 118 OZ právní osobnost od svého vzniku až do svého zániku, přičemž okamžikem vzniku je den jejího zápisu do veřejného rejstříku.⁹⁰ Výjimkou z tohoto pravidla je již výše uvedené ustanovení § 1478.

Samotná skutečnost, že byla fyzická či právnická osoba povolána zůstavitelem jako dědic, případně že jim svědčí zákonná dědická posloupnost, ještě nestačí k tomu, aby následně pozůstalost nebo její část nakonec nabyly. Jednou ze stěžejních zásad dědického práva je totiž svoboda dědictví přijmout, případně odmítnout. Nikdo nesmí

⁸⁷ Již VOZ umožňoval povolat za dědice právnickou osobu (§ 26 VOZ) a dokonce bylo možné posledním pořízením právnickou osobu založit. (Viz ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Svazek I. Díl třetí*. Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1936, str. 30.)

⁸⁸ Srov. § 1479 OZ: „Dědické právo vzniká smrtí zůstavitele. Kdo zemře před zůstavitelem, nebo současně s ním, nedědí.“

⁸⁹ Judikatura k tomuto uvádí, že „zemře-li dědic po zůstaviteli, ale před jeho prohlášením za mrtvého, přechází jeho dědické právo na jeho dědice.“ (Z. Bl., sv. 37, č. 49 In. ŠVESTKA, J., DVORÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, str. 23.)

⁹⁰ Srov. § 126 odst. 1 OZ.

být nucen dědictví přijmout a potenciální dědic tedy může dědictví nakonec odmítnout. Může také dojít k situaci, kdy se potenciální dědic stane dědicky nezpůsobilým nebo je ze strany zůstavitele vyděděn, případně se svého dědického práva zřekne ve formě smlouvy uzavřené se zůstavitelem ještě za jeho života.

Způsobilým dědicem se tedy rozumí ten, kdo se svého dědického práva nezřekl předem, svědčí mu jakýkoli z dědických titulů, není dědicky nezpůsobilým, nebyl vyděděn a konečně kdo dědictví přijal, tzn. neodmítl ho.⁹¹

Závěrem této podkapitoly je však nutné dodat, že intestátní dědická posloupnost připadá v úvahu pouze u osob fyzických a výklad věnovaný způsobilosti právnických osob byl zařazen jen pro úplnost.

2.2.3.1 Dědická nezpůsobilost

Jak již bylo uvedeno v předešlém odstavci, aby mohla určitá osoba dědit, nesmí být mimo jiné vyloučena z dědického práva. O dědické nezpůsobilosti, nebo také nehodnosti, hovoříme v případě, kdy zůstavitel neprojevil jakoukoli vůli vyloučit případného dědice z dědění, ale k vyloučení dochází již na základě zákonem stanovených důvodů bez zůstavitelova přičinění. Do značné míry se důvody dědické nezpůsobilosti kryjí s důvody pro vydědění, nicméně vydědění vyžaduje jak vědomost zůstavitele o dědicově činu, tak právě jeho aktivní projev vůle. Vydědit lze navíc jen nepominutelné dědice, zatímco dědická nezpůsobilost se vztahuje na všechny osoby, které jako dědici připadají v úvahu. Starý občanský zákoník znal dva důvody dědické nezpůsobilosti, OZ k nim přidal ještě další dva. Jednotlivé důvody dědické nezpůsobilosti budou popsány blíže v následujících odstavcích.

Vyloučení toho, kdo se dopustil činu povahy úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho předku, potomku nebo manželu

V ObčZ 1964 byl kladen důraz na úmyslnost trestného činu, který měl být zaměřen jak proti zůstaviteli, tak proti jeho manželu, dětem nebo rodičům. Na první pohled je tedy zřejmý rozdíl, který přinesla nová úprava v OZ. Z dikce ustanovení § 1481 OZ vyplývá, že k naplnění tohoto důvodu dědické nezpůsobilosti dnes postačí, aby se potenciální dědic dopustil činu povahy úmyslného trestného činu.⁹² Tak se tedy

⁹¹ SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 4.

⁹² Dle § 13 odst. 1, zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále jen „TrZ“), je trestným činem „(...) protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém

dědicky nezpůsobilou může stát i osoba bez trestní odpovědnosti, ať už pro nedostatek věku nebo z důvodu nepřičetnosti.

Pozůstalostní soud je při rozhodování o této věci vázán rozhodnutím trestního soudu o tom, zda byl trestný čin spáchán, či nikoli a kým byl spáchán. Pokud ale vyjde trestný čin najevo až v průběhu dědického řízení nebo nebylo rozhodnutí vydáno, např. z důvodu trestní neodpovědnosti toho, kdo čin spáchal, posoudí si pozůstalostní soud otázku, zda byl čin spáchaný potenciálním dědicem povahy úmyslného trestného činu, jako předběžnou otázku sám.⁹³

OZ také rozšířil okruh osob, proti kterým by měl případný čin povahy úmyslného trestného činu směřovat. Starší právní úprava totiž počítala pouze s rodiči zůstavitele nebo dětmi, zatímco OZ tento okruh zobecnil, když stanovuje, že těmito osobami jsou mimo zůstavitele a jeho manžela také jeho předci nebo potomci. Zde je důležité upozornit, že toto ustanovení oproti předchozí starší úpravě vztahuje i na činy povahy úmyslného trestného činu spáchané proti registrovanému partnerovi, neboť § 3020 OZ říká, že ustanovení o manželství a právech a povinnostech manželů platí obdobně i pro registrované partnerství a práva a povinnosti partnerů.

Při posuzování dědické nezpůsobilosti dle § 1481 OZ není rozhodující, zda byla daná osoba za trestný čin proti zůstaviteli nebo osobám v tomto ustanovení uvedeným pravomocně odsouzena. Pokud bylo trestní řízení ukončeno odložením věci podle § 172 odst. 2 písm. a) trestního řádu, posoudí důvod dědické nezpůsobilosti sám soud činný v řízení o dědictví.⁹⁴

Vyloučení toho, kdo se dopustil zavrženíhodného činu proti zůstavitelově poslední vůli

OZ sleduje tímto myšlenku zabránit v dědění osobě, která zavrženíhodným činem brání zůstaviteli v prosazení jeho poslední vůle. Za poslední vůli zůstavitele je nutné ve smyslu tohoto ustanovení rozumět nejen jeho pořízení pro případ smrti, tedy závěť, dovětek nebo dědická smlouva, ale je nutné vztáhnout „poslední vůli“ i na obsah dalších listin, kterými zůstavitel pořizuje pro případ své smrti. Mezi tyto listiny tak můžeme

zákoně. “ Úmysl potom vymezuje § 15 TrZ, když uvádí, že trestný čin je spáchaný úmyslně, jestliže „(...) pachatel chtěl způsobem uvedeným v trestním zákoně porušit nebo ohrozit zájem chráněný takovým zákonem nebo věděl, že svým jednáním může takové porušení nebo ohrožení způsobit, a pro případ, že je způsobí, byl s tím srozuměn.”

⁹³ SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 5.

⁹⁴ Rozhodnutí Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 11. listopadu 2005, sp. zn. 35 Co 949/2005.

zařadit například prohlášení o vydědění, smlouvu o zřeknutí se dědického práva, smlouvu o darování pro případ smrti nebo manželskou smlouvou o majetkovém režimu v té části, která uspořádává majetkové poměry pro případ zániku manželství smrtí a považuje se tedy za smlouvou dědickou, má-li její náležitosti.⁹⁵

Za zavrženíhodné jednání potenciálního dědice označuje OZ jednání, kterým zůstavitele k projevu poslední vůle donutil nebo lstivě svedl, projev poslední vůle zůstavitele překazil, jeho poslední pořízení zatajil, zfalšoval, podvrhl nebo úmyslně zničil.⁹⁶

Oba výše uvedené důvody dědické nezpůsobilosti nemusí ovšem k vyloučení potenciálního dědice nakonec dospět, což vyplývá z ustanovení § 1481, které stanoví, že zůstavitel může daný čin potenciálnímu dědici výslovně prominout. Vůle zůstavitele musí být projevována výslovně, např. v jakémkoli pořízení pro případ smrti, a musí být jednoznačná.

Dědicky nezpůsobilý manžel nebo rodič

V tomto případě se jedná o dva nově zavedené důvody. Jedná se o případy, kdy jednání potenciálního dědice nedosáhlo takové závažnosti, aby byl vyloučen z dědění dle § 1481, přesto jde o jednání natolik závažně, že zákon umožňuje takové osoby z dědění vyloučit. Pokud tedy v den smrti zůstavitele probíhá řízení o rozvod manželství zahájené na návrh zůstavitele z důvodu toho, že se manžel dopustil vůči zůstaviteli činu naplňujícího znaky domácího násilí, je tento manžel z dědického práva jako zákonný dědic vyloučen.⁹⁷ Obdobně se dané ustanovení použije i na registrované partnerství.

Z dědického práva po dítěti dle zákonné dědické posloupnosti je také vyloučen rodič tohoto dítěte, pokud byl zbaven rodičovské odpovědnosti pro její zneužívání nebo zanedbávání závažným způsobem z vlastní viny.⁹⁸ Stejně jako v předchozím případě, jsou rodiče vyloučení pouze pro případ zákonné dědické posloupnosti, nikoli z testamentární dědické posloupnosti.

V souladu s § 1483 OZ, nastupuje při zákonné dědické posloupnosti potomek toho, kdo je z dědického práva vyloučen, na jeho místo, i přesto, že vyloučený

⁹⁵ ŠVESTKA, J., DVORÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, str. 28 – 29.

⁹⁶ Srov. § 1481 OZ.

⁹⁷ Srov. § 1482 odst. 1 OZ.

⁹⁸ Srov. § 1482 odst. 2 OZ.

zůstavitele přežije. Jedinou výjimkou z tohoto ustanovení je potomek manžela (případně registrovaného partnera) vyloučeného dle § 1482 odst. 1 OZ.

2.2.3.2 Vydědění

V případě vydědění dochází k vyloučení dědického práva nepominutelného dědice pro zákonem stanovené důvody, přičemž se očekává aktivní právní jednání ze strany zůstavitele. V souladu s § 1649 odst. 1 OZ lze prohlášení o vydědění učinit, případně je změnit nebo zrušit, stejným způsobem, jakým se pořizuje nebo ruší závěť. Nejčastěji bude tedy prohlášení v listinné podobě, nicméně za splnění příslušných podmínek lze připustit i prohlášení o vydědění učiněné ústně.⁹⁹ Samotné prohlášení může být součástí pořízení pro případ smrti nebo může být učiněno ve formě samostatné listiny.

Nepominutelného dědice lze z jeho práva na povinný díl vyloučit buď úplně, nebo ho v jeho právu zkrátit. V takovém případě je z dědického práva vyloučen jen z části. Ustanovení § 1646 odst. 1 OZ dále nevylučuje možnost vydědění potomka, který je v době sepsání listiny o vydědění nezletilý.¹⁰⁰ I nadále zůstává výčet důvodů, pro které lze vydědit, taxativní a současná právní úprava nenutí zůstavitele k uvedení důvodů, pro které nepominutelné dědice vydědil. OZ obsahuje celkem pět důvodů vydědění nepominutelného dědice, které budou v následujících odstavcích blíže vymezeny.

Vydědění nepominutelného dědice, který zůstaviteli neposkytl potřebnou pomoc v nouzi

Tento důvod vydědění je upraven v ustanovení § 1646 odst. 1 písm. a) OZ a oproti starší úpravě došlo ke změně pouze v jeho formulaci, která je nyní abstraktnější.¹⁰¹ Slovem „*nouze*“ není myšlena pouze chudoba nebo nouze v materiálním slova smyslu, ale zákonodárce měl na mysli i vypjaté životní situace, jako je např. vážné onemocnění zůstavitele, kdy je nutná dlouhodobá hospitalizace, stejně tak jako situace, kdy je zůstavitel například pro svůj věk méně pohyblivý a je proto nutné mu pomáhat s návštěvami lékaře, nákupy apod., protože není schopen si tyto

⁹⁹ Ustanovení § 1542 odst. 1 OZ umožňuje při splnění zde stanovených podmínek pořídit závěť i ústně. Pro stejné důvody je tedy ve stejné formě přípustné i ústní prohlášení o vydědění.

¹⁰⁰ Rozhodnutí Krajského soudu v Brně sp. zn. 18 Co 310/1998, AdN 5/99, str. 106 In. ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, str. 364.

¹⁰¹ Dle § 469a odst. 1 písm. a) ObčZ 1964 se jednalo o neposkytnutí potřebné pomoci zůstaviteli v nemoci, ve stáří nebo v jiných závažných případech, a to v rozporu s dobrými mravy.

potřeby zajistit sám, vlastními silami. Důležitou podmínkou je objektivní možnost nepominutelného dědice se o zůstavitele postarat a poskytnout mu potřebnou pomoc. Pokud bude potomek bydlet na druhém konci republiky, není po něm objektivně možné požadovat, aby osobně zajišťoval návštěvy zůstavitele u lékaře nebo jeho nákupy, nicméně tyto potřeby zůstavitele je možné zajistit i jiným způsobem. Pokud zůstavitel pomoc nabízenou potomkem odmítne, není možné ho z tohoto důvodu následně vydědit.¹⁰²

Jak uvádí judikatura, v případě vydědění nezletilého potomka pro tento důvod (a také pro důvody vydědění dle § 1646 odst. 1 písm. b), d) je nutné „*těž uvážit, zda s ohledem na věk vyděděného, jeho rozumové schopnosti a volní vlastnosti od něho bylo možno chování vylučující vydědění požadovat.*“¹⁰³

Vydědění nepominutelného dědice, který o zůstavitele neprojevoval opravdový zájem, jaký by projevoval měl

V případě tohoto důvodu, který OZ vymezuje v § 1646 odst. 1 písm. b) nedošlo k žádným změnám a proto je i nadále použitelná dosavadní, rozsáhlá judikatura. Je nutné vždy posoudit konkrétní případ individuálně v souladu s tím, co lze dovodit z judikatury. Ta mimo jiné říká, že „*otázku, zda potomek o zůstavitele trvale projevoval opravdový zájem, který by jako potomek projevoval měl, je třeba posuzovat s přihlédnutím ke všem okolnostem případu a ve spektru dobrých mravů, které se ve společnosti ustálily. Jedním z hledisek, které je třeba vždy zkoumat, je, zda zůstavitel měl sám zájem se s potomkem stýkat a udržovat s ním běžné příbuzenské vztahy; vydědění přichází v úvahu jen tam, kde zůstavitel o tento příbuzenský vztah stojí, kde se ho nezájem potomka osobně citově dotýká, kde mu tento stav vadí; nikoli pokud je mu tento stav lhostejný, případně kdy k němu sám podstatně přispěl.*“¹⁰⁴

Pokud tak například zůstavitel neprojevoval o potomka zájem a důsledkem toho tedy přestal potomek projevoval zájem o zůstavitele, nelze tento jeho nezájem bez dalšího považovat za důvod pro vydědění.¹⁰⁵

¹⁰² SVOBODA, J., KLÍČKA, O. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 12.

¹⁰³ Rozhodnutí Krajského soudu v Brně sp. zn. 18 Co 310/1998, AdN 5/99, s. 106 In ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, str. 364.

¹⁰⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. ledna 2004, sp. zn. 30 Cdo 2214/2002.

¹⁰⁵ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. listopadu 2009, sp. zn. 21 Cdo 3992/2008.

Zpravidla spočívá tento důvod vydědění především v nekonání a nezájmu potomka, nicméně judikatura dovodila, že „*skutečnosti odůvodňující závěr, že potomek o zůstavitele trvale neprojevuje opravdový zájem, který by jako potomek projevovat měl, mohou spočívat jak v pasivitě (nezájmu) potomka ve vztahu k zůstaviteli, tak také v chování, kterým potomek sice o zůstavitele zájem projevuje, ovšem způsobem neodpovídajícím řádnému chování potomka k rodiči (prarodiči atd.), tj. například způsobem trvale překračujícím zásady společenské slušnosti.*“¹⁰⁶

Vydědění nepominutelného dědice, který byl odsouzen pro trestný čin spáchaných za okolností svědčících o jeho zvrhlé povaze

Právě tento důvod vydědění upravený v § 1646 odst. 1 písm. c) byl podroben největším změnám. ObčZ 1964 umožňoval vydědění v případě, že byl potomek odsouzen pro úmyslný trestný čin k trestu odnětí svobody v trvání nejméně jednoho roku.¹⁰⁷ Toto ustanovení tak umožňovalo zůstaviteli vydědit nepominutelného dědice i z důvodu, který neměl žádné morální opodstatnění a byl bez jakékoli případné vazby na rodinné vztahy. Je také třeba upozornit na fakt, že potomek jako pachatel trestného činu je primárně sankcionován jinak.¹⁰⁸ Proto OZ zavedl novou formulaci, na základě které vydědění dle tohoto ustanovení předpokládá splnění dvou podmínek. První podmínkou je spáchání trestného činu, ať už úmyslně nebo z nedbalosti, druhou podmínkou jsou potom okolnosti svědčící o zvrhlé povaze potomka. Důvodová zpráva k OZ považuje poukaz na „*zvrhlou povahu*“ za dostatečně určitý, umožňující odlišit od sebe případy, které vyžadují sankci i v podobě vydědění (jako příklad je uvedena chladnokrevná loupež, vražda nebo znásilnění), od případů, které nemají jakýkoli vliv na dědické právo potomka (např. hospodská rvačka, exces z nutné obrany). A jak je také uvedeno v důvodově zprávě „*zvrhlou povahu pachatele je nutno posoudit nejen z hlediska obecné morálky, ale i se zřetelem k tomu, nakolik se konkrétní trestný čin dotýká zůstavitelovy cti a cti jeho rodiny (...).*“ Osobně si myslím, že formulace tohoto důvodu vydědění v OZ je značně nejasná, neboť není zcela zřejmé, co vše lze pod „*okolnosti svědčící o zvrhlé povaze*“ podřadit. Domnívám se, že to s sebou přinese zdlouhavost celého pozůstalostního řízení a celou řadu problémů právě při prokazování, zda byly

¹⁰⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. května 2007, sp. zn. 21 Cdo 688/2006.

¹⁰⁷ Srov. § 469a odst. 1 písm. c) ObčZ 1964.

¹⁰⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

splněny podmínky pro tento důvod vydědění. Je proto nutné počkat, jak bude v průběhu několika následujících let tento pojem vymezen judikaturou vyšších soudů, abychom měli jasnější představu, co vše je možné pod něj podřadit.

Vydědění nepominutelného dědice, který vede trvale nezřízený život

Jestliže má být nepominutelný dědic vyděděn pro tento důvod, v souladu s ustanovením § 1646 odst. 1 písm. d) OZ, je nutné splnění dvou podmínek. Dědic musí vést nezřízený život, a sice trvale. Nejvyšší soud České republiky již dříve judikoval, co lze považovat za trvale nezřízený život dle § 469a odst. 1 písm. d) ObčZ 1964, přičemž příslušná judikatura lze vztáhnout i na identickou úpravu obsaženou v OZ. Za vedení nezřízeného života tak lze považovat „(...) *takové chování, které evidentně vybočuje z rámce obecné představy o chování v souladu s dobrými mravy. O trvalé vedení nezřízeného života pak půjde v takových případech, kdy chování vyděděného bude vykazovat známky kontinuálnosti (tedy nikoli jen nahodilosti či ojedinělosti) a dlouhodobosti, kdy již zpravidla nebude možné očekávat návrat k běžnému způsobu života tak, jak je vnímán většinou společností.*“¹⁰⁹

Hodnotícím kritériem pro posouzení chování nepominutelného dědice jsou tedy dobré mravy, což je pojem značně neurčitý, jehož definici lze nalézt v celé řadě soudních rozhodnutí. Ústavní soud tak například definoval dobré mravy jako „*souhrn etických, obecně zachovávaných a uznávaných zásad, jejichž dodržování je mnohdy zajišťováno i právními normami tak, aby každé jednání bylo v souladu s obecnými morálními zásadami demokratické společnosti.*“¹¹⁰

Důvod pro vydědění je tedy dán v případě, že bude chování nepominutelného dědice vybočovat z obecných představ o chování v souladu s dobrými mravy. Praxe rozumí takovým chováním např. chorobnou závislost na požívání alkoholu nebo psychotropních látek, neplacení výživného, soustavné vyhýbání se pracovním příležitostem nebo zadlužování se. Je však důležité přihlídnout i k chování a způsobu života zůstavitele. Těžko může například zůstavitel platně vydědit potomka závislého na alkoholu, pokud byl sám chorobně závislý na hraní hazardních her, požívání psychotropních látek či alkoholu.¹¹¹

¹⁰⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. listopadu 2011, sp. zn. 21 Cdo 190/2010.

¹¹⁰ Usnesení Ústavního soudu ze dne 26. února 1998, sp. zn. II. ÚS 249/97.

¹¹¹ SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 15-16.

Vydědění potomka dědicky nezpůsobilého

OZ umožňuje v ustanovení § 1646 odst. 2 nově zůstaviteli vydědit i potomka dědicky nezpůsobilého. Důvody dědické nezpůsobilosti uvedené v § 1481 OZ tak mohou být samy o sobě důvodem pro vydědění. Smyslem tohoto ustanovení je fakt, že zůstavitel výslovně projevuje svou vůli vydědit nepominutelného dědice a následně tedy nebude stačit pouhé prominutí daného činu ve smyslu § 1481 odst. 2 OZ.

V tomto případě ovšem nastane situace, kdy na jedné straně je dědická nezpůsobilost, při které se uplatní § 1483 OZ, dle něhož potomek toho, kdo je vyloučen z dědického práva, nastupuje při zákonné dědické posloupnosti na jeho místo, i když vyloučený zůstavitele přežije a na straně druhé je vydědění, při kterém se uplatní § 1646 odst. 3 OZ. Přežije-li tak vyděděný potomek zůstavitele, nedědí ani potomci takto vyděděného potomka, ledaže by zůstavitel projevil jinou vůli. Pokud se však vyděděný potomek nedožije zůstavitelovy smrti, pak jeho potomci dědí s výjimkou těch, kteří jsou z dědického práva vyloučeni samostatně. Jestliže tedy zůstavitel projeví svou vůli a nezpůsobilého potomka vydědí, uplatní se na potomky vyděděného ustanovení § 1646 odst. 3 OZ.¹¹²

Vydědění potomka zadluženého nebo marnotratného

Jde o zcela nový důvod vydědění, upravený v § 1647 OZ, dle kterého „*zůstavitel může vydědit i nepominutelného dědice, který je tak zadlužen nebo si počíná tak marnotratně, že je tu obava, že se pro jeho potomky nezachová povinný díl.*“ Smyslem ustanovení je ochrana potomků nepominutelného dědice, jestliže jeho chování zavdává důvodné obavy, že se pro jeho potomky nezachová ani povinný díl. Zákon zároveň umožňuje zůstaviteli nepominutelného dědice takto vydědit jen tak, že tento jeho povinný díl zůstaví jeho dětem, popřípadě jejich potomkům, není-li takových dětí. Pokud tedy nemá nepominutelný dědic v době smrti zůstavitele potomky, ať už narozené nebo jen počaté, není možné jej platně vydědit, protože zůstavitel tak nemá komu povinný díl zůstavit.¹¹³

¹¹² SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 16.

¹¹³ Tamtéž str. 17.

Vydědění mlčky a po právu

Jestliže se nepominutelný dědic dopustil něčeho, pro co by mohl být v souladu se zákonem vyděděn a v závěti na něj zůstavitel úmyslně nepamatoval, tzn. nebyl opomenut omylem, považuje se toto opomenutí v souladu s § 1651 odst. 2 OZ za jeho vydědění, které bylo učiněno „*mlčky a po právu*“.

Zůstavitel může ve své závěti nepominutelného dědice opomenout buď záměrně, nebo omylem, případně proto, že o svém potomkovi nevěděl. Nastane-li situace první, kdy zůstavitel opomine dědice, o němž je mu známo, že je naživu, má tento dědic právo na povinný díl.¹¹⁴ Pokud ale nastane situace výše popsaná, kdy zůstavitel opominul dědice, o kterém se prokáže spáchání něčeho, pro co mohl být vyděděn, považuje se toto, ve smyslu ustanovení § 1648 OZ, dle kterého není podmínkou platnosti prohlášení o vydědění výslovné uvedení důvodu vydědění, za projev vůle zůstavitele o vydědění mlčky učiněný a nepominutelný dědic tedy nedědí, protože byl vyděděn mlčky a po právu. Otázkou potom zůstává, zda byl nepominutelný dědic opominut proto, že o důvodu vydědění zůstavitel věděl nebo zda se důvod uplatní nezávisle na vůli zůstavitele. Komentář k OZ se přiklání k názoru, že na vůli zůstavitele v daném případě nezáleží a rozhoduje pouze skutečnost, že důvod vydědění v daném případě existuje.¹¹⁵ Možný spor o existenci tohoto důvodu bude řešen dle § 1673 odst. 2 OZ tak, že soud odkáže ty, kteří dědí na místě nepominutelného dědic, aby proti němu podali žalobu s návrhem na určení, že byl vyděděn mlčky a po právu a v následném řízení budou muset nepominutelnému dědici prokázat některý z důvodů vydědění dle § 1646 odst. 1 OZ. Byla-li by žaloba neúspěšná a výsledek sporu by ukázal, že zákonný důvod vydědění v daném případě nebyl naplněn, bylo by postupováno v souladu s § 1673 odst. 1 OZ a nepominutelný dědic by tak měl nárok na povinný díl.¹¹⁶

Nakonec není vyloučena ani situace, kdy zůstavitel o existenci svého dědice neví. V takovém případě se rozhodně nejedná o záměrné, úmyslné opomenutí a takový nepominutelný dědic má nárok na povinný díl, na který má nárok podle zákona.¹¹⁷

¹¹⁴ Srov. ustanovení § 1651 odst. 1 OZ.

¹¹⁵ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, str. 378.

¹¹⁶ Tamtéž str. 378.

¹¹⁷ Srov. ustanovení § 1652 OZ.

2.2.4 Dědický titul

K tomu, aby se určitá osoba mohla stát dědicem, je zapotřebí, aby jí svědčil kterýkoli dědický titul, tedy právní důvod dědění. Dle ustanovení § 1476 OZ se dědí na základě dědické smlouvy, ze závěti nebo ze zákona, přičemž všechny tyto důvody mohou působit vedle sebe. Část pozůstalosti tak může dědic nabýt ze závěti a další část ze zákona. Zatímco ObčZ 1964 znal pouze jeden typ pořízení pro případ smrti, a sice závěť, OZ do našeho právního řádu opět zavedl možnost pořídit i dědickou smlouvu, popřípadě i dovětek, ten však není určen k povolání dědice.

OZ preferuje na prvním místě dědickou smlouvu, následuje závěť a nakonec je zákon. Tento vztah speciality a subsidiarity mezi jednotlivými dědickými tituly lze dovodit z několika ustanovení OZ. V § 1672 je obsažena obecná zásada: „*Uplatňuje-li právo na dědictví více osob a odporují-li si, odkáže soud toho z dědiců, jehož právní důvod je slabší, aby své právo uplatnil žalobou.*“ Z následujícího § 1673 odst. 1 je možné dovodit pořadí jednotlivých právních důvodů, když „*proti dědici, který se opírá o dědickou smlouvu nepopřanou co do pravosti, se k podání žaloby odkáže každý dědic ze závěti nebo dědic zákonný. Proti dědici, který se opírá o závěť nepopřanou co do pravosti, se odkáže k podání žaloby každý zákonný dědic.*“ Pojem pravost vymezuje judikatura jako skutečnost, že soukromá listina pochází od toho, kdo je v ní uveden jako její vystavitel.¹¹⁸

V následujících odstavcích budou tedy podrobněji popsány jednotlivé dědické tituly.

2.2.4.1 Dědická smlouva

Dědická smlouva jako institut dědického práva byla z našeho právního řádu vypuštěna s přijetím OZ 1950 a k jejímu návratu došlo až přijetím současného OZ. Jak uvádí důvodová zpráva k OZ, inspirací při formulaci příslušných ustanovení o dědické smlouvě byla úprava švýcarského občanského zákoníku. Dle § 1582 OZ je dědická smlouva dvoustranné nebo vícestranné právní jednání, kterým zůstavitel povolává druhou smluvní stranu nebo třetí osobu za dědice nebo odkazovníka a druhá strana toto přijímá, přičemž pro její platnost se vyžaduje uzavření osobním jednáním smluvních

¹¹⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 9. října 2000, sp. zn. 22 Cdo 617/99 In ŠEŠINA, M. *Pořízení pro případ smrti podle nového občanského zákoníku*. Ad Notam č. 3/2012, str. 4.

stran a forma veřejné listiny. Zůstavitel může druhou smluvní stranu nebo třetí osobu povolat bezúplatně nebo za úplatu, možné je i povolání smluvních stran navzájem.¹¹⁹

Jak bylo uvedeno, dědická smlouva je právní jednání dvoustranné nebo vícestranné, v čemž spočívá rozdíl oproti závěti, která je jednostranným právním jednáním. Stejně jako každá jiná smlouva je jednostranně nezrušitelná a nezměnitelná. Důvodová zpráva k OZ uvádí, že se jedná o smíšený právní útvar mezi smlouvou a závětí, tzn. že se na dědickou smlouvu použijí i obecná ustanovení o závazcích (§ 1721 a násl. OZ). Lze tak předpokládat, že v následujících několika letech bude formulována celá řada názorů odpovídajících na otázku, která z obecných ustanovení o závazcích je možné aplikovat na smlouvu dědickou a která nikoli. Z výše uvedeného tedy vyplývá, že kdo chce uzavřít platnou dědickou smlouvu, musí mít jak pořizovací způsobilost, tak způsobilost vázat se smluvně.

Jak uvádí § 1588 odst. 1 OZ, skutečnost, že byla uzavřena dědická smlouva, nebrání zůstaviteli, aby za svého života nakládal se svým majetkem dle libosti. Je tedy možné uvažovat o situaci, kdy dědic ustanovený dědickou smlouvou nemá co zdědit, protože zůstavitel žádnou pozůstalost nezanechal. Určitou možnost ochrany druhé smluvní strany pro tyto případy zakotvuje ustanovení § 1588 odst. 2 OZ, dle kterého se může smluvní dědic dovolat relativní neúčinnosti dalších pořízení pro případ smrti nebo darovací smlouvy, pokud by takové právní jednání zůstavitele bylo neslučitelné s dědickou smlouvou.

Na straně zůstavitele může dědickou smlouvou uzavřít pouze zletilá fyzická osoba, která je plně svéprávná. Osoba ve svéprávnosti omezená může dědickou smlouvu uzavřít pouze se souhlasem svého opatrovníka.¹²⁰ I druhá smluvní strana musí splňovat zákonné podmínky, aby byla dědická smlouva uzavřena platně. Přijmout zůstavitelův závazek tak může jak osoba fyzická, tak osoba právnická. Pro fyzickou osobu opět platí, že musí být plně svéprávná a zletilá, u právnických osob neexistuje žádné omezení. Je ovšem nutné vzít v úvahu i možnost uzavřít dědickou smlouvu ve prospěch třetí osoby. Tak se tedy dědicem může stát i osoba, která není zletilá či plně svéprávná. Jedná se například o situaci, kdy rodiče dítěte uzavřou dědickou smlouvu právě ve prospěch tohoto nezletilého dítěte jako třetí osoby.

¹¹⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

¹²⁰ Srov. ustanovení § 1584 OZ.

Z dikce § 1585 odst. 1 OZ vyplývá, že dědická smlouva nemůže nikdy působit jako samostatný dědický titul. Dědickou smlouvu totiž není možné pořídit o celé pozůstalosti, vždy musí zůstat alespoň čtvrtina pozůstalosti volná, aby o ní mohl zůstavitel pořídit dle své zvlášť projevené vůle. Chce-li zůstavitel zanechat dědici i tuto čtvrtinu, umožňuje již samotný zákon v § 1585 odst. 1 její zanechání prostřednictvím závěti. V případě tohoto ustanovení ovšem vyvstává problém, který zákon nijak neřeší, a sice k jakému okamžiku se má počítat, zda bylo pořízeno jen do maximální výše tří čtvrtin pozůstalosti. Pravděpodobně až budoucí právní praxe ukáže, zda se bude vycházet z hodnoty zůstavitelova majetku k okamžiku uzavření dědické smlouvy nebo až k okamžiku smrti zůstavitele. Svoboda a Klička se kloní k názoru, že zákonný požadavek, aby byla dědická smlouva pořízena do výše tří čtvrtin pozůstalosti, je nutné posuzovat až k okamžiku smrti zůstavitele. V takovém případě však v okamžiku uzavírání dědické smlouvy není jasné, o jakém majetku je tedy pořízeno. Pokud by daná situace byla posuzována k okamžiku uzavření dědické smlouvy, nemuselo by být v době smrti zůstavitele nakonec pořízeno dle jeho skutečné vůle, neboť je vysoce pravděpodobné, že v průběhu života zůstavitele dojde ke změnám ve skladbě jeho majetku. Osobně se kloním k jejich názoru. A jak uvádí Svoboda a Klička: „(...) *dědická smlouva je smlouvou odvážnou a jako k takové je třeba k této smlouvě i přistupovat při formulování jejího konkrétního obsahu, aby co nejvíce vyhověla požadavkům obou smluvních stran.*“^{121,122}

Zvláštním případem dědické smlouvy je dědická smlouva uzavřená mezi manželi nebo snoubenci. Ustanovení § 1592 odst. 1 OZ uvádí, že „*manželé mohou uzavřít dědickou smlouvu, podle níž jedna strana povolává druhou za dědice nebo odkazovníka a druhá strana toto povolání přijímá, anebo se takto za dědice nebo za odkazovníky povolávají navzájem.*“ Zároveň je dle § 1592 odst. 2 OZ možné, aby takovou smlouvu uzavřeli pro případ vzniku manželství také snoubenci, nicméně smlouva se stane účinnou až v okamžiku vzniku manželství. Zajímavé je, že rozvodem manželství se práva a povinnosti z dědické smlouvy neruší, ledaže by se na tom manželé ve smlouvě výslovně dohodli. Každá ze stran se tak může po rozvodu u soudu domáhat, aby byla smlouva zrušena soudem. Soud však takovému návrhu nevyhoví, jestliže směřuje proti

¹²¹ SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 88.

¹²² Dle § 2756 OZ jde o smlouvu odvážnou „závisí-li podle ujednání stran prospěch, anebo neprospěch alespoň jedné ze smluvních stran na nejisté události.“

tomu, kdo rozvrat manželství nezapříčinil a se samotným rozvodem nesouhlasil.¹²³ Je-li manželství prohlášeno za neplatné, práva a povinnosti z dědické smlouvy se dle § 1593 odst. 2 OZ ruší, ledaže by takové manželství zaniklo již dříve smrtí jednoho z manželů.

2.2.4.2 Závěť

Závěť je definována v § 1494 odst. 1 OZ jako „*odvolatelný projev vůle, kterým zůstavitel pro případ své smrti osobně zůstavuje jedné či více osobám alespoň podíl na pozůstalosti, případně i odkaz.*“ Závěť se tedy mohou nově povolat jak dědicové, tak odkazovníci, což starší právní úprava neumožňovala.

Závěť jako jednostranné právní jednání, které nabývá účinnosti až okamžikem smrti zůstavitele, je vždy nutné chápat jako odvolatelný projev vůle, což zakotvuje již samotný zákon. V souladu s ustanovením § 1575 OZ tak zůstavitel může kdykoli za svého života závěť odvolat.¹²⁴ Současně je právo povolat dědice osobním právem zůstavitele a není tedy možné svěřit povolání dědice někomu jinému nebo pořídit závěť společně s jinou osobou.¹²⁵ Jako každé právní jednání, i závěť má být vykládána podle skutečné vůle zůstavitele a je nutné ji vždy vyložit tak, aby bylo co nejvíce vyhověno vůli zůstavitele.

Předpokladem pro pořízení závěti je existence právní osobnosti a svéprávnost. Právní osobnost je splněna vždy, protože v souladu s ustanovením § 23 OZ má člověk právní osobnost od narození až do smrti a pořizovatelem závěti může být jen fyzická osoba, tedy člověk. Svéprávnost jako způsobilost nabývat pro sebe vlastním právním jednáním práva a zavazovat se k povinnostem se plně nabývá v souladu s § 30 odst. 1 OZ zletilostí, tj. dovršením osmnáctého roku věku. Zákon však umožňuje v odst. 2 téhož paragrafu výjimku a před nabytím zletilosti je tak možné plné svéprávnosti nabýt přiznáním svéprávnosti nebo uzavřením manželství. Nicméně i plně nesvéprávné osoby mají dle OZ přiznanou určitou pořizovací způsobilost. Dle § 1526 tak mohou ti, kdo dovršili patnácti let věku a dosud nenabyli plné svéprávnosti, pořizovat bez souhlasu zákonného zástupce ve formě veřejné listiny. Stejně tak může ten, kdo byl ve své svéprávnosti omezen, pořídit v rámci svého omezení závěť, avšak pouze ve formě

¹²³ Srov. ustanovení § 1593 odst. 1 OZ.

¹²⁴ Srov. ustanovení § 1581 OZ: „*Prohlásí-li zůstavitel, že neplatná budou všechna jeho příští pořízení pro případ smrti, anebo že budou neplatná taková pořízení, jež nebudou zřízena v určité formě, nepřihlíží se k tomu.*“

¹²⁵ Srov. ustanovení § 1496 OZ.

veřejné listiny.¹²⁶ Kdo byl ve svéprávnosti omezen pro chorobnou závislost na požívání alkoholu, užívání psychotropních látek nebo podobných přípravků či jedů nebo chorobnou závislost na hráčské vášni představující závažnou duševní poruchu, může v rozsahu svého omezení pořídit závěť v jakékoli formě, maximálně však o polovině pozůstalosti. Zbývající část takové pozůstalosti případně zákonným dědicům, pokud by ale byl jediným zákonným dědicem stát, může takový zůstavitel pořídit o celé pozůstalosti bez omezení.¹²⁷

Dědicem ze závěti může být jen osoba s právní osobností, a to jak fyzická, tak právnická. Zde je nutné znovu upozornit, že právní osobnost má pro účely dědění v souladu s ustanovením § 25 OZ i nenarozené dítě, pokud se narodí živé a v době smrti zůstavitele existuje jako plod v těle matky, tzv. *nasciturus*. Ustanovení § 1503 odst. 2 OZ umožňuje zůstaviteli povolát v závěti i skupinu osob bez bližšího určení, např. zaměstnance, celou rodinu, apod. V takovém případě se předpokládá, že dědici jsou ti, kteří patřili do této skupiny v době smrti zůstavitele. Výše již bylo uvedeno, že OZ umožňuje v souladu s ustanovením § 1478 povolát závětí za dědice právnickou osobu, která má v budoucnu teprve vzniknout. ObčZ 1964 umožňoval v souladu s ustanovením § 477 odst. 2 zřídit závětí nadaci nebo nadační fond. Tato možnost zůstává i nadále, nyní má však zůstavitele možnost povolát za dědice nebo odkazovníka jakoukoli právnickou osobu, musí ale vzniknout od jednoho roku od smrti zůstavitele. Další novinkou je ustanovení § 1448 odst. 1 OZ, dle kterého má zůstavitel možnost svým pořízením vytvořit svěřenský fond, čímž vznikne oddělený a nezávislý majetek, vyčleněný z vlastnictví svého zakladatele, tedy zůstavitele. Zároveň je možné pořízením pro případ smrti založit ústav dle § 402 a násl. OZ jako právnickou osobu ustavenou za účelem provozování činnosti užitečné společensky nebo hospodářsky s využitím své osobní a majetkové složky.

Aby mohla být závěť považována za platné právní jednání, je nutné splnit veškeré formální náležitosti, které zákon požaduje. Pokud kterákoli formální náležitost chybí nebo je uvedena špatně, má to za následek absolutní neplatnost takové závěti.¹²⁸ OZ tak ve svém § 1532 požaduje, aby měla závěť písemnou formu, ledaže by se jednalo o

¹²⁶ Kdo byl ve svéprávnosti omezen tak, že není způsobilý pořizovat, může přesto v souladu s ustanovením § 1527 OZ platně pořídit v jakékoli formě, jestliže se uzdravil do té míry, že je schopen projevit vlastní vůli.

¹²⁷ Srov. ustanovení § 1528 OZ.

¹²⁸ SVOBODA, J., KLIČKA O. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 57.

závěť pořízenou s úlevami, přičemž je možné ji pořídit buď soukromou listinou, nebo listinou veřejnou. Za nevhodnější variantu je považována závěť ve formě veřejné listiny, tedy závěť sepsaná notářem ve formě notářského zápisu. Z hlediska právní jistoty následuje závěť sepsaná vlastní rukou zůstavitele, případně závěť pořízená před svědky, ale zůstavitelem nesepsaná, a nakonec závěť pořízená s úlevami. Závěť ve formě soukromé listiny může být pořízena jednak bez svědků, tedy jako závěť holografní a jednak se svědky jako závěť alografní. OZ zná celkem pět případů, kdy může být pořízena závěť s úlevami, tzv. privilegovaná závěť. Pro všechny případy platí, že platnost takové závěti je časově omezená a lze je pořídit pouze v zákonem stanovených situacích a za podmínek stanovených zákonem. Jedná se tedy o následující případy:

- pořizovatel musí být pro nenadálou událost v patrném a bezprostředním ohrožení života (§ 1542 odst. 1 OZ),
- pořizovatel se nachází v místě, kde je běžný společenský styk ochromen následkem mimořádné události a nelze tak po něm rozumně požadovat, aby závěť pořídil v jiné formě (§ 1542 odst. 1 OZ),
- je-li důvodná obava, že zůstavitel zemře dříve, než by mohl závěť pořídit ve formě veřejné listiny (§ 1543 OZ),
- pořizovatel je na palubě letadla zapsaného v leteckém rejstříku v české republice nebo na palubě námořního plavidla plujícího pod státní vlajkou České republiky a má pro pořízení závěti vážný důvod (§ 1544 odst. 1 OZ),
- při účasti v ozbrojeném konfliktu a vojenských operacích může poslední vůlí pořizovatele, který je vojákem nebo jinou osobou náležející k ozbrojeným silám, zaznamenat velitel vojenské jednotky České republiky nebo jiný voják v hodnosti důstojníka nebo vyšší (§ 1545 odst. 1 OZ).

Dovětek

Společně se závěti může být pořízen také dovětek neboli kodicil.¹²⁹ Vedle dědické smlouvy a závěti se tak jedná o další pořízení pro případ smrti. Tento institut dědické práva znalo již římské právo či ABGB a do našeho právního řádu tak byl navrácen

¹²⁹ Dovětek může být pořízen i samostatně, bez pořízení závěti. Pak se jedná o tzv. intestátní kodicil, kterým lze omezit pouze odkazovníka nebo zákonného dědice. (SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 73.)

s přijetím OZ, který však neobsahuje výslovnou definici dovětku, pouze vymezuje, k čemu dovětek slouží. Dle ustanovení § 1498 OZ se dovětkem rozumí pořízení pro případ smrti, které spočívá v osobním, odvolatelném projevu vůle zůstavitele, kterým může zůstavitel nařídit odkaz, stanovit odkazovníku nebo dědici podmínku, nebo doložení času, případně uložit odkazovníku nebo dědici příkaz. Stanovení podmínky, doložení času nebo příkazu v závěti se obecně nazývá vedlejšími doložkami.

2.2.4.3 Zákon

V případě, že nenastane dědická posloupnost na základě dědické smlouvy či závěti nebo nepokryjí-li tyto důvody celou pozůstalost, nastává dědická posloupnost zákonná. Jde o subsidiární dědický titul, který se uplatní pouze v případě, že zůstavitel neučinil žádné pořízení pro případ smrti anebo nedojde na jejich základě k dědění.

Protože hlavní náplní této práce je dědění ze zákona, bude této problematice podrobně věnována níže samostatná kapitola.

2.2.5 Přijetí dědictví

Již výše bylo uvedeno, že „*dědické právo vzniká smrtí zůstavitele. Kdo zemře před zůstavitelem, nebo současně s ním, nedědí.*“¹³⁰ OZ vychází i nadále z principu, že dědické právo přechází na dědice už okamžikem smrti zůstavitele. Tuto zásadu lze dovodit jednak z ustanovení § 1670 OZ, podle kterého potvrzuje nabytí dědictví soud a současně z ustanovení § 1486 OZ, dle něhož se na toho, kdo dědictví odmítne, hledí jako by dědictví nikdy nenabyl. Z toho lze a contrario dovodit, že dědic, který dědictví neodmítne, nabyl dědictví ještě před tím, než měl možnost ho odmítnout.¹³¹ Aby mohlo skutečně dojít k přechodu vlastnického práva na dědice, je nutné, aby způsobilý dědic dědictví přijal. V souladu s principem volnosti dědice dědictví přijmout, jako jednoho ze základních principů dědického práva, však dědic dědictví přijímat nemusí a může ho naopak odmítnout.

Pokud se dědic rozhodně dědictví přijmout, může tak učinit buď výslovným prohlášením o neodmítnutí dědictví nebo jeho přijetím, nebo konkludentně tak, že se začne jako dědic chovat a dá jednoznačně najevo, že chce být dědicem (např. se ujme, aniž je k tomu oprávněn, plné správy pozůstalosti dle § 1409 OZ). Možné je i přijetí dědictví nekonáním, pokud marně uplyne lhůta k odmítnutí dědictví.

¹³⁰ Ustanovení § 1479 OZ.

¹³¹ KLEIN, S. *Okamžik přechodu vlastnického práva k pozůstalosti v NOZ*. Ad Notam č. 3/2013, str. 6.

I po přijetí dědictví však ponechává zákon dědici možnost se dědictví vzdát ve prospěch jiného dědice, případně dědictví zcizit. Dále jen nutné upozornit na možnost dědice zříci se dědického práva, tato možnost je ale využitelná pouze před smrtí zůstavitele. Zřeknutí se dědického práva, odmítnutí dědictví i vzdání se dědictví lze vymezit jako projev vůle dědice, vyžadující právní jednání ve formě konání. V následujících odstavcích budou vymezeny charakteristické znaky všech tří institutů.

2.2.5.1 Zřeknutí se dědického práva

Jedná se o institut dědického práva, který byl do našeho právního řádu znovu zaveden právě přijetím OZ. Již dříve obsahoval VOZ a OZ 1950 ustanovení o zřeknutí se dědického práva, ObčZ 1964 tuto možnost neumožňoval, neboť ustanovení § 574 odst. 2 ObčZ 1964 zakotvilo, že „*dohoda, kterou se někdo vzdává práv, jež mohou v budoucnosti teprve vzniknout, je neplatná.*“ Ještě za života zůstavitele tak nebylo možné vyřešit budoucí majetkové poměry.

OZ upravuje institut zřeknutí se dědického práva v ustanovení § 1484 a značně vychází z právní úpravy obsažené právě ve VOZ. Potenciální dědic se může předem, ještě za života zůstavitele, zříci dědického práva nebo práva na povinný díl smlouvou uzavřenou se zůstavitelem ve formě veřejné listiny. Pokud se tak zříká dědického práva nepominutelný dědic, zříká se tím automaticky i svého práva na povinný díl. Zřekne-li se však pouze svého práva na povinný díl, nezříká se tím svého práva z dědické posloupnosti. Není-li ve smlouvě se zůstavitelem uvedeno něco jiného, působí zřeknutí se dědického práva i vůči potomkům. Dle OZ existuje také možnost zříci se dědického práva ve prospěch jiné osoby. V takovém případě je zakotvena vyvratitelná právní domněnka, že takové zřeknutí platí, pokud se tato osoba stane dědicem. Nestane-li se taková osoba dědicem, zůstává zachováno dědické právo toho, kdo se jej již dříve zřekl.

Pravděpodobně nejčastějším důvodem pro zřeknutí se dědického práva bude například situace, kdy se tomu, kdo se dědického práva zříká, dostalo nějakého plnění od zůstavitele ještě za jeho života a takové plnění by bylo jinak způsobilé započtení na dědický nebo povinný díl. Bez jakýchkoli problémů v dědickém řízení ohledně započtení tak může pozůstalost připadnout dědici, který nebyl takto zajištěn.¹³²

¹³² SVOBODA, J., KLIČKA O. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 46.

2.2.5.2 Odmítnutí dědictví

Odmítnutí dědictví je jednostranné právní jednání dědice, které lze učinit až po smrti zůstavitele. Jde o institut dědického práva, který byl upraven již v ObčZ 1964 a do OZ byl přejet s některými dílčími změnami.

Dle § 1487 odst. 1 OZ se k odmítnutí dědictví vyžaduje výslovné prohlášení dědice vůči soudu, u kterého je vedeno řízení o pozůstalosti. Prohlášení musí být učiněno nejpozději do jednoho měsíce ode dne, kdy soud vyrozuměl dědice o možnosti dědictví odmítnout a jeho následcích, přičemž tato lhůta může být pro důležité důvody přiměřeně prodloužena. Novinkou v zákonné úpravě, která v ObčZ 1964 obsažena nebyla, je tříměsíční lhůta odmítnutí dědictví, pokud má dědic jediné bydliště v zahraničí. Zvláštní úpravu zakotvuje OZ pro případ smluvního dědice, ten může dědictví odmítnout jen v případě, že to není dědickou smlouvou vyloučeno. Nepominutelný dědic může nově dědictví odmítnout s výhradou povinného dílu a potom tedy přestává být dědicem, ale nadále zůstává účastníkem řízení o pozůstalosti jako nepominutelný dědic.

Z ustanovení § 1485 odst. 1 OZ sice přímo nevyplývá, že odmítne-li dědic dědictví, odmítá tak i právo na povinný díl, lze to však dovodit ze závěru věty druhé odst. 1, ze kterého vyplývá již výše uvedené, a sice že nepominutelný dědic může dědictví odmítnout s výhradou povinného dílu. A contrario z daného vyplývá, že neučiní-li při odmítnutí dědictví výhradu povinného dílu, je v odmítnutí automaticky zahrnuto, že nežádá ani povinný díl.¹³³ Možnost nepominutelného dědice odmítnout dědictví s výhradou povinného dílu „(...) vyvolává otázku, zda místo odmítnuvšího mají dědit jeho děti (viz § 1635 odst. 2), a tedy že v důsledku toho by tato větev v případě zákonné dědické posloupnosti získala povinný díl i dědický podíl. Odmítnuvší nebude po odmítnutí již dědicem (viz § 1654 odst. 1 věta první), nýbrž se stane věřitelem s právem na výplatu peněžní částky rovnající se jeho povinnému dílu. Děti odmítnuvšího dědice by již neměly mít dědické právo, zdůvodnitelné je to snad pouze tím, že když nepominutelný dědic takto rozhodl, přijal povinný díl pro sebe i pro své potomky.“¹³⁴

¹³³ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, str. 46.

¹³⁴ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, str. 46.

Na dědice, který v zákonem stanovené lhůtě, svým bezvadným právním jednáním dědictví odmítne, se hledí jako by dědictví nikdy nenabyl.¹³⁵ Naopak marným uplynutím lhůty právo odmítnout dědictví zaniká a dědic tak zůstává zůstavitelovým dědicem s konečnou platností i nadále. Jednou učiněné odmítnutí platí univerzálně, pro dědění z jakéhokoli titulu, a jestliže se po odmítnutí objeví jiný titul, již nelze odmítnutí nahradit jeho přijetím. Stejně pravidlo platí i pro případ, že se objeví dodatečný majetek. Odmítnuvší dědic jej nemůže nabýt, protože odmítnutí se vztahuje na celé dědictví, a tedy i na majetek objevený dodatečně.

OZ nově doplnil pravidlo o přechodu práva odmítnout dědictví, neboť jak uvádí důvodová zpráva k OZ „*nejsou vyloučeny situace, kdy dědic zemře ještě dříve, než mu uplyne lhůta k odmítnutí dědictví.*“ Pokud tedy dědic zemře ještě před uplynutím lhůty k odmítnutí dědictví, přechází toto jeho právo na jeho dědice a nezanikne dříve, než tomuto dědici uplyne lhůta k odmítnutí dědictví i po předchozím dědici.¹³⁶

Ustanovení § 1489 odst. 1 OZ uvádí, že „*odmítne-li dědic dědictví pod podmínkou, s výhradou nebo jen zčásti, je odmítnutí dědictví neplatné.*“ Pokud takto odmítne dědictví dědic, jemuž ještě stále běží lhůta, ve které lze dědictví platně odmítnout, je možné učinit takové prohlášení znovu a platně. Uběhla-li však lhůta, lze mít za to, že nastala situace dle § 1487 odst. 2 OZ a dědici tedy zaniklo právo odmítnout dědictví, neboť se v zákonem stanovené lhůtě nevyjádřil.¹³⁷ V souladu s ustanovením § 1489 odst. 2 OZ se také nepřihlíží k takovému odmítnutí dědictví, jestliže dědic dal svým chováním najevo, že chce dědictví přijmout. Dané ustanovení je pouze jiným vyjádřením toho, co obsahoval § 465 ObčZ 1964, a proto je možné při výkladu takového chování dědice vycházet z dřívější judikatury. Nejvyšší soud ČR tedy stanovil následující: „*Počínáním dědice, kterým dal najevo, že dědictví nechce odmítnout, se rozumí takové chování dědice, kterým se k zůstavitelovu majetku nebo k jeho části projevuje jako jeho vlastník nebo z něhož je jinak nepochybné, že hodlá jako dědic vstoupit do zůstavitelových práv a povinností, popřípadě že vystupuje jako osoba, již svědčí dědické právo po zůstaviteli (například se jako dědic ze zákona vyjadřuje v řízení o dědictví k platnosti závěti apod.). Za takové počínání dědice nelze naopak považovat,*

¹³⁵ Srov. ustanovení § 1486 OZ.

¹³⁶ Srov. ustanovení § 1488 OZ.

¹³⁷ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, str. 56-57.

*jestliže v dědickém řízení vystupoval v předběžném šetření jako osoba informovaná o poměrech zůstavitele, že s ním byl z tohoto důvodu sepsán protokol o předběžném šetření nebo že objednal pro účely dědického řízení u znalce posudek o ceně nemovitosti zůstavitele.*¹³⁸ Půjde tedy například o případy, kdy dědic začne s majetkem nakládat jako s vlastním nebo dává svému okolí činy i slovy najevo, že je dědicem. Dle ustanovení § 1489 odst. 2 OZ se také nepřihlíží k projevu vůle dědice, kterým odvolá své prohlášení, že dědictví odmítá nebo neodmítá, anebo že dědictví přijímá.

2.2.5.3 Vzdání se dědictví

Vzdání se dědictví je institut dědického práva zavedený přijetím OZ a upravený v § 1490. Rozumí se jím dvoustranný nebo vícestranný projev vůle dědice, který dědictví po zůstaviteli neodmítl, učiněný před soudem v rámci řízení o pozůstalosti, a druhého dědice, popř. dědiců, o tom, že se jeden dědic vzdává dědictví ve prospěch druhého dědice, popř. dědiců. K platnosti celé dohody je nutný souhlas druhého dědice, jinak by se k projevu vůle dědice o vzdání se dědictví nepřihlíželo.¹³⁹ Právo vzdát se dědictví svědčí dědici, který již dal najevo, že dědictví neodmítá, popř. mu lhůta k odmítnutí dědictví již uplynula. Vzdá-li se dědictví nepominutelný dědic, stanoví OZ v § 1490, že se tak vzdává i práva na povinný díl a to s účinností i pro své potomky.

Bezvadně učiněné vzdání se dědictví, má za následek, že dědic, který tak učinil, přestává být dědicem a nebude tak z dědictví nic nabývat. Nicméně vzhledem k možnosti vzdát se i jen části dědictví, uplatní se tento následek v takovém případě jen k té části dědictví, které se dědic vzdal ve prospěch jiného dědice.

¹³⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. března 2001, sp. zn. 21 Cdo 1351/2000.

¹³⁹ KONDROVÁ, M. *Odmítnutí dědictví, zřeknutí se dědického práva a vzdání se dědictví jako staronové instituty dědického práva po rekonstrukci*. Ad Notam č. 1/2014, str. 9.

3 Zákonná posloupnost

Na úvod je třeba uvést, že zatímco ObčZ 1964 vycházel ze zásady, že dědění ze zákona je dominantní a dědění ze závěti je pouze výjimkou, OZ vychází z naprosto opačné zásady. Vychází tak z úvahy, že každý by měl se svým majetkem pro případ smrti svobodně disponovat, a pouze v případě, kdy k této dispozici nedojde, nastane dědění dle zákonné dědické posloupnosti.

Jestliže tedy dědická posloupnost na základě pořízení pro případ smrti nenastane, nastává zákonná dědická posloupnost, jejímž smyslem je zajistit dědické právo příbuzným nebo blízkým osobám v případě, že by zůstavitel neučinil žádné pořízení pro případ smrti. Zákonná dědická posloupnost je tedy případ, kdy dochází k dědění jinak, než na základě pořízení pro případ smrti. Může nastat v případě, kdy zůstavitel nezanechal žádné pořízení pro případ smrti, případně pořídil pouze o části pozůstalosti. Další možností je, že žádný z povolaných dědiců z jakéhokoli důvodu nedědí. V takové situaci tedy zákon nahrazuje zůstavitelovu chybějící vůli.

Taxativní vymezení okruhu zákonných dědiců, kteří jsou určeni individuálně jejich příbuzenským poměrem k zůstaviteli, je promítnutím individualistického principu jako jednoho ze stěžejních principů dědického práva obecně, někdy také označovaného jako princip přechodu na jednotlivce. Daný princip spočívá v možnosti přechodu majetku na jednotlivce (tzv. individualistické pojetí), který zákon umožňuje a upřednostňuje s ohledem na skutečnost, že vědomí člověka, že jeho majetek případně po jeho smrti osobám blízkým, podporuje jeho starostlivost o vlastní majetek a péči o rodinu obecně. Vědomí zůstavitele, že zákon garantuje dědické právo širokému okruhu jemu blízkých osob, je jistě lepší motivace k pečlivému obstarávání jeho majetku než představa, že majetek případně do vlastnictví více či méně anonymního kolektivu (státu).¹⁴⁰ Proti tomuto principu stojí kolektivistický princip, který je založen na myšlence, že majetek zůstavitele má připadnout určitému vyššímu celku, kolektivu (např. obci či státu). Tento princip se v dědickém právu dle OZ projevuje v institutu odúmrti (*caducum*), nicméně k jeho uplatnění by mělo docházet jen zřídka vzhledem k rozšíření okruhu zákonných dědiců a pořizovací volnosti zůstavitele. Dědění na

¹⁴⁰ HURDÍK, J. a kol. *Občanské právo hmotné. Obecná část. Absolutní majetková práva*. 1. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, str. 272.

základě zákonné dědické posloupnosti tedy nenechává téměř žádný prostor pro uplatnění kolektivistického principu.

Zákonná dědická posloupnost spolu s institutem nepominutelného dědice je dále projevem zásady familiarizace, podle níž by měl majetek zemřelého připadnout příbuzným zůstavitele jako osobám, kteří jsou se zůstavitelem spjati pokrevně nebo manželským svazkem. Plné uplatnění této zásady by znamenalo naprosté vyloučení možnosti pořídit pro případ smrti. Jak již bylo uvedeno výše, ObčZ 1964 vycházel z pojetí, že dědění ze zákona je dominantní a pořizovací volnost byla tedy značně oslabena na úkor dědění ze zákona. Dílčí změny v tomto pojetí nastaly již novelami samotného ObčZ 1964 a vyvrcholily s přijetím OZ, který zásadním způsobem posilnil princip autonomie vůle, jako protiklad k principu familiarizace. Na základě tohoto principu je zůstavitel oprávněn určit dědice jmění, stejně jako může určit, jaká část pozůstalosti danému dědici připadne. Preference principu autonomie vůle před principem familiarizace se v OZ projevu například tím, že zákonná úprava závěti a dědické smlouvy předchází úpravě dědění ze zákona. Plné uplatnění této zásady by však vedlo k tomu, že zákonná dědická posloupnost by přicházela v úvahu pouze tehdy, pokud by zůstavitel o svém majetku nepořídil závěť či dědickou smlouvu. Z tohoto důvodu je princip autonomie vůle v dědickém právu vždy více či méně omezen právě principem familiarizace.

Základním východiskem sestavy dědiců v dědických skupinách je především jejich příbuzenský vztah k zůstaviteli, případně vztah ke společným předkům. Pozůstalost by měla sloužit především k zajištění dětí, případně dalších potomků zůstavitele, proto by měli být, co se týká přednosti jedné dědické skupiny před druhou, zvýhodněni potomci (descendenti) před předky (ascendenty). Zároveň se považuje za spravedlivé, pokud bližší příbuzní vylučují z dědění příbuzné vzdálenější, přičemž při posuzování blízkosti můžeme vycházet jednak ze stupně příbuzenství a jednak z reálné blízkosti.

Tradičním systémem třídění příbuzenstva z hlediska jejich zákonného dědického nástupnictví, který odpovídá přirozeným vzájemným vazbám mezi generacemi, je systém parentelní doplněný systémem reprezentace. Parentelou (odvozeno od latinského slova „*parens*“, tj. rodič) se rozumí „*souhrn osob odvozujících svůj příbuzenský vztah*

*od společného předka spolu s tímto předkem.*¹⁴¹ Posloupnost parentelní má povahu obecné dědické posloupnosti, která je zprostředkovaná zrozením, případně osvojením, kdy zůstavitelovi příbuzní jsou uspořádání lineárně do řad, které odpovídají stupni jejich příbuzenství se zůstavitelem, potažmo do jisté míry jejich věkovým rozdílem. Při parentelním systému doplněném principem reprezentace dochází ke vstupu vzdálenějších potomků na uvolněné místo jejich předka, ve vztahu k zůstaviteli bližšího potomka. Tak například na místo zůstavitelova dítěte, které nedědí, nastupují jeho děti, které se o tento podíl svého předchůdce podělí rovným dílem. Opačně je tomu při uplatnění principu graduace, kdy i jen jediný člen starší generace vylučuje z dědění generaci mladší. V takovém případě má tedy přednost ten, koho odděluje od zůstavitele menší počet zrození.¹⁴²

Současná právní úprava zákonné dědické posloupnosti rozlišuje celkem šest dědických tříd, ObčZ 1964 ve znění novely č. 509/1991 Sb. oproti tomu znal pouze čtyři dědické skupiny. Cílem zákonodárce bylo obnovení okruhu zákonných dědiců na úroveň, která v našem dědickém právu existovala před rokem 1950, kdy i přes několik novelizací byla úprava zákonných dědiců a jejich rozdělení do čtyř dědických skupin v ObčZ 1964 z pohledu odborníků nedostatečná. K rozšíření okruhu zákonných dědiců v OZ došlo mimo jiné i proto, aby byl omezen počet odúmrť, kdy neexistoval žádný dědic, který by pozůstalost nabyt, a ta tedy připadla státu.

3.1 První dědická třída

Ustanovení § 1635 odst. 1 OZ stanoví, že v první dědické třídě dědí zůstavitelovy děti a jeho manžel, přičemž každému z nich náleží stejný díl.¹⁴³ Pokud některé dítě nedědí, jeho dědický podíl v souladu s § 1635 odst. 2 připadne stejným dílem jeho dětem a to samé platí i o vzdálenějších potomcích téhož předka. Tato úprava obsahově kopíruje úpravu první dědické skupiny v § 473 ObčZ 1964.

Pro účely dědického práva se pojmem dítě rozumí potomek zůstavitele bez ohledu na to, zda jde o osobu zletilou nebo nezletilou. Zůstavitelovy děti dědí také bez rozdílu,

¹⁴¹ MIKEŠ, J., MUZIKÁŘ, L. *Dědické právo v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2011, str. 48.

¹⁴² MIKEŠ, J., MUZIKÁŘ, L. *Dědické právo v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2011, str. 47-49.

¹⁴³ Možnost dědit pro registrovaného partnera je zakotvena v zákoně č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství, ve skutečnosti je však postavení registrovaného partnera zůstavitele v první (i druhé) dědické třídě stejné jako postavení pozůstalého manžela. Toto vyplývá z ustanovení § 3020 OZ, který výslovně stanoví, že ustanovení části první, třetí a čtvrté o manželství a o právech a povinnostech manželů platí obdobně pro registrované partnerství a práva a povinnosti partnerů.

zda se jedná o děti pokrevní nebo osvojené.¹⁴⁴ Stejně tak není pro vznik dědické práva v této skupině důležité, zda jsou zůstavitelovy děti manželské nebo mimomanželské, protože rozhodující je jejich příbuzenský poměr k němu, nikoli k jeho manželovi.

Aby mohl dědit manžel zůstavitele, je nutné, aby manželství v době smrti jeho smrti ještě trvalo. V takovém případě se neposuzuje stav faktický, a sice zda spolu manželé stále žijí ve společné domácnosti nebo nikoli, ale posoudí se pouze právní stav trvání manželství. Zároveň může manžel v této dědické třídě dědit pouze v případě, že dědí také zůstavitelovo dítě. Pokud zde žádné dítě nebylo nebo dědit nemohlo, dědil by pozůstalý manžel až ve druhé dědické třídě.

Princip reprezentace je vyjádřen v ustanovení § 1635 odst. 2 OZ. Pokud některé ze zůstavitelových dětí dědit nebude, vstoupí do jeho dědického podílu všechny jeho děti, tzn. vnuci nebo vnučky zůstavitele. Není-li jich, vstupují do toho dědického podílu ještě další vzdálenější potomci. Co do vzdálenosti příbuzenství se zůstavitelem není takové právo reprezentace v OZ nijak omezeno. Oproti starší úpravě práva reprezentace je tato vymezena přesněji, nicméně jak uvádí důvodová zpráva k OZ, ke stejným závěrům dospěla právní věda a rozhodovací praxe soudů již dříve.

3.2 Druhá dědická třída

Také úprava druhé dědické třídy v § 1636 OZ obsahově kopíruje § 474 ObčZ 1964. Ustanovení § 1636 odst. 1 OZ tak stanoví, že *„nedědí-li zůstavitelovi potomci, dědí ve druhé třídě manžel, zůstavitelovi rodiče a dále ti, kteří žili se zůstavitelem nejméně po dobu jednoho roku před jeho smrtí ve společné domácnosti a kteří z tohoto*

¹⁴⁴ *Pokrevní příbuzenství* vzniká přirozenou cestou, tedy narozením skutečným biologickým rodičům a není důležité, zda ke zplození dítěte došlo cestou přirozenou nebo prostřednictvím umělého oplodnění. *Příbuzenství vzniklé osvojením* je proti tomu příbuzenství vzniklé na základě rozhodnutí soudu, přičemž osvojením rozumí § 794 OZ přijetí cizí osoby za vlastní. Současný OZ rozlišuje celkem tři případy: osvojení nezletilého, zletilého, které je obdobou osvojení nezletilého a osvojení zletilého, které není obdobou osvojení nezletilého. První dva případy jsou ve svých důsledcích téměř bez rozdílu, avšak důsledky pro právo dědické jsou jiné. Protože se dědické poměry řídí příbuzenskými vztahy v době vzniku dědického práva, jsou-li tedy na místo rodičů zapsání osvojitelé, pak je osvojenec dědicem pouze po nich, nikoli po svých biologických rodičích. Naprosto jiné jsou důsledky pro dědické právo v případě osvojení zletilého, které není obdobou osvojení nezletilého, protože osvojenci a jeho potomkům nevzniká osvojením jakýkoli příbuzenský vztah s osvojitelem a jeho členům rodiny a nenabývá tak vůči nim žádná majetková práva a naopak. Osvojenec a jeho potomci mají i nadále zachována práva vůči biologické rodině. Jediným důsledkem tohoto typu osvojení pro osvojenec je tedy vznik práv vůči osvojiteli, především práva dědického. V tomto případě tak bude osvojenec dědit jak po osvojiteli, a pouze po něm, tak současně po svých biologických rodičích, resp. rodině. Dědické právo osvojitele vůči osvojenci však nevzniká. (SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 93.)

důvodu pečovali o společnou domácnost nebo byli odkázáni výživou na zůstavitele.“ V rámci této dědické třídy se dědicové dělí stejným dílem, avšak manželovi zůstavitele náleží vždy nejméně jedna polovina pozůstalosti.^{145,146}

Rodiči zůstavitele jsou otec a matka, bez ohledu na to, zda se jedná o pokrevní příbuzenský poměr nebo poměr vzniklý osvojením.¹⁴⁷ Co se týká vymezení osoby žijící se zůstavitelem ve společné domácnosti, OZ neobsahuje, na rozdíl od ObčZ 1964, definic pojmu „domácnost“. ObčZ 1964 vymezoval pojem „domácnost“ ve svém § 115 následovně: *„Domácnost tvoří fyzické osoby, které spolu trvale žijí a společně uhrazují náklady na své potřeby.“* Dle učebnice občanského práva je domácnost chápána jako *„(...) hospodářská jednotka tvořená souhrnem osobních a majetkových složek. Osobní složky tvoří lidé (případně jen jeden člověk – jednočlenná domácnost), majetkové pak obydlí a jeho zařízení.“*¹⁴⁸ Pravděpodobně nejvýstižnější definici „společné domácnosti“, kterou je možné použít i dnes, však nalezneme v usnesení Nejvyššího soudu ČR. Ten judikoval, že společnou domácností se rozumí: *„(...) spotřební společenství trvalé povahy; představuje skutečné a trvalé soužití fyzických osob, v němž její členové přispívají k úhradě a obstarávání společných potřeb a společně bez rozlišování hospodáří se svými příjmy; jen příležitostná výpomoc v domácnosti, společné trávení dovolených apod. nepostačuje. Spolužijící fyzická osoba musí žít ve společné domácnosti tak, jako by byla členem rodiny; vyžaduje se, aby pečovala o společnou domácnost (obstaráváním domácích prací, udržováním pořádku v bytě, obstaráváním prádla a údržby šatů, přípravou jídla apod.) nebo poskytovala prostředky na úhradu potřeb společné domácnosti nebo aby byla odkázána výživou na zůstavitele.“*¹⁴⁹ Dědické právo zakládají i případy, kdy osoby žili se zůstavitelem ve společné domácnosti a jsou na něj odkázány výživou. I v tomto případě Nejvyšší soud ČR dovedl celou řadou rozhodnutí, že se nemusí jednat o výživu vyplývající z vyživovací povinnosti dle zákona o rodině, dnes OZ, ale může jít také o odkázanost výživou faktickou u osob, které samy nemůžou aktivně přispívat na chod domácnosti

¹⁴⁵ Srov. ustanovení § 1636 odst. 2 OZ.

¹⁴⁶ K dědickému právu registrovaných partnerů v rámci této dědické třídy viz poznámka pod čarou č. 143.

¹⁴⁷ Pokrevní matkou je v souladu s § 775 OZ žena, která dítě porodila, a za pokrevního otce považujeme muže, kterému svědčí některá z domněnek otcovství uvedených v § 776 až 784 OZ. Rodiči na základě osvojení jsou žena a muž, o kterých tak rozhodl soud.

¹⁴⁸ FRINTA, O., FRINTOVÁ, D. In DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Subjekty občanského práva. Osoby fyzické.* In *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část.* 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2013, str. 245.

¹⁴⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. ledna 2002, sp. zn. 21 Cdo 627/2001.

vlastními prostředky, ať už z důvodu věku nebo nějakého postižení. Další nutnou podmínkou pro vznik dědického práva takto spolužijících osob je především délka tohoto spolužití. Zákon tak požaduje, aby žití ve společné domácnosti trvalo nepřetržitě minimálně jeden rok před zůstavitelovou smrtí, a zároveň musí trvat v době jeho smrti.

Dědické právo takto spolužijících osob zůstalo v OZ zachováno především z toho důvodu, že v dnešní době žije celá řada osob v neformálním soužití, které však je adekvátní vztahům v manželství, ať už z hlediska společného majetku nebo společných dětí či společné péče o ně, a není tedy důvod sankcionovat takové osoby jen proto, že svůj faktický vztah nijak neformalizovaly.

Bez ohledu na to, kolik je případně v této třídě dědiců, náleží manželovi zůstavitele vždy nejméně jedna polovina pozůstalosti a pokud nejsou jiní dědici, může v této třídě dědit manžel zůstavitele samostatně i celé dědictví. A podobně jako v první dědické třídě v případě manžela, nemohou v této třídě dědit samostatně spolužijící osoby.

Protože se v této dědické třídě neuplatňuje právo reprezentace, odmítne-li některý z dědiců dědictví, přirůstá jeho podíl rovnoměrně k podílům všech ostatních dědiců, vždy však dědí manžel zůstavitele minimálně jednu polovinu pozůstalosti.

3.3 Třetí dědická třída

V této dědické třídě dědí stejným dílem zůstavitelovi sourozenci a spolužijící osoby.¹⁵⁰ Jak uvádí důvodová zpráva k OZ, tato úprava přejímá obsah ustanovení § 475 odst. 1 ObčZ 1964, nicméně Svoboda a Klička se domnívají, že tomu tak není, neboť je nutné toto ustanovení vykládat v kontextu s ustanovením § 1641 OZ o několikerém příbuzenství.¹⁵¹

Sourozencem, ať už bratrem či sestrou, je osoba, která má se zůstavitelem společného alespoň jednoho z rodičů. Pokud má zůstavitel se sourozencem společné oba rodiče, hovoříme o sourozenci plnorodém, pokud mají společného pouze jednoho rodiče, jedná se o sourozence polorodého. A právě ve vztahu k několikerému

¹⁵⁰ Srov. ustanovení § 1637 odst. 1 OZ: „Nedědí-li manžel ani žádný z rodičů, dědí ve třetí třídě stejným dílem zůstavitelovi sourozenci a ti, kteří žili se zůstavitelem nejméně po dobu jednoho roku před jeho smrtí ve společné domácnosti a kteří z tohoto důvodu pečovali o společnou domácnost nebo byli odkázáni výživou na zůstavitele.“

¹⁵¹ SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 101.

příbuzenství, má určení toho, zda se jedná o sourozence plnorodého nebo polorodého zásadní význam při určení dědického podílu.

Několikeré příbuzenství, jako novinka zavedená přijetím OZ, je vymezeno v § 1641 následovně: „*Je-li někdo se zůstavitelem příbuzný z více než z jedné strany, má z každé strany dědické právo, které by mu náleželo jako příbuznému z této strany.*“¹⁵² V životě mohou nastat situace, kdy jsou dvě osoby vůči sobě příbuzné z obou stran, tzn. jak ze strany matky, tak ze strany otce a nikoli pouze z jedné. Pravděpodobně nejjednodušším příkladem je situace, kdy plnorodí sourozenci jsou vzájemně příbuzní ze strany matky i otce, protože mají oba rodiče stejné. Naproti tomu polorodí sourozenci jsou příbuzní jen z jedné strany, protože mají jen jednoho společného rodiče. A právě tento případ bylo nutné vyřešit ve vztahu k dědickému právu, aby nenastala situace, kdy je znevýhodněn dědic, který je se zůstavitelem příbuzný více než jiný dědic v téže dědické třídě. Pro výpočet dědického podílu při dědění ze zákona je tak důležité, zda je dědic se zůstavitelem příbuzný z obou stran, či jen z jedné. Dědic příbuzný z obou stran si tak může v souladu s ustanovením § 1641 OZ nárokovat dědický podíl po matce, i otci, zatímco dědici, který je příbuzný se zůstavitelem pouze z jedné strany, náleží pouze jeden dědický podíl.

Stejně jako v prvním dědické třídě, i v této se uplatní dle § 1637 odst. 2 OZ právo reprezentace pro děti sourozenců. Avšak v tomto případě je právo reprezentace omezené, neboť sahá pouze k dětem některého ze zůstavitelových sourozenců, tj. synovcům a neteřím a již dál nepokračuje na vzdálenější potomky.¹⁵³

Osoba žijící se zůstavitelem ve společné domácnosti může v této dědické třídě dědit samostatně, pokud jiní dědici nejsou nebo dědictví odmítli.

¹⁵² Několikeré příbuzenství bylo upraveno již ve VOZ, a sice v jeho ustanovení § 750. Rouček a Sedláček poskytují výklad tohoto ustanovení a vysvětlují, že jde situace, kdy např. bratranec se sestřenicí uzavřou manželství a jejich potomek má následně dvojí dědické právo po společném dědu svých zemřelých rodičů, tj. po svém pradědovi. Daná situace se vztahuje i na příbuzenství umělé, vzniklé osvojením. (ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Svazek 1. Díl třetí.* Praha: Právnícké knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1936, str. 363.). Komentář k OZ tento výklad plně přejímá. (ŠVESTKA, J., DVORÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, str. 347.)

¹⁵³ Srov. ustanovení § 1637 odst. 2 OZ: „*Nedědí-li některý ze sourozenců zůstavitele, nabývají jeho dědický podíl stejným dílem jeho děti.*“

3.4 Čtvrtá dědická třída

Dědění ve čtvrté třídě dědiců se uplatní, jestliže nenabude dědictví žádný z dědiců třetí třídy, přičemž dědici v této třídě mohou být pouze zůstavitelovi prarodiče.¹⁵⁴ Tato dědická třída se obsahově liší od úpravy čtvrté dědické skupiny v § 475a ObčZ 1964, která pamatovala ještě na děti prarodičů, ti jsou však dnes odsunuti až do šesté dědické třídy.

Za prarodiče označujeme rodiče rodičů, tedy děda a babu. Každý by tak měl mít dvě dvojice prarodičů, jedna ze strany matky a jedna ze strany otce. Jejich dědické právo je samostatné, nikoli odvozené od dědického práva zůstavitelových rodičů. Dle OZ dědí prarodiče stejným dílem bez ohledu na to, z jaké strany jsou se zůstavitelem příbuzní, a proto jsou-li naživu všichni, připadne každému z nich jedna čtvrtina pozůstalosti.

Právo reprezentace se ve čtvrté dědické třídě dle OZ neuplatňuje. Nastane-li tedy situace, že některý z prarodičů již nežije, dědické podíly ostatních přeživších se rovnoměrně zvětší o jeho podíl. Představme si tak situaci, kdy zemře zůstavitel, který neměl manželku, děti, ani sourozence, žil sám, rodiče mu již zemřeli a jedinými žijícími příbuznými budou prarodiče z otcovy strany a děd z matčiny strany. Přeživší prarodiče si pozůstalost rozdělí stejným dílem, což bude v tomto konkrétním případě jedna třetina.

Lze předpokládat, že k dědění v této dědické třídě bude docházet velmi zřídka. Svoboda a Klička uvádějí jako příklad případy hromadných havárií, přírodních katastrof nebo válečných konfliktů, kdy spolu se zůstavitelem zahynou i všichni jeho nejbližší příbuzní, kteří by jinak dědili.¹⁵⁵

3.5 Pátá dědická třída

Pátá dědická třída je novinkou OZ vymezenou v ustanovení § 1639, dle kterého *„nedědí-li žádný z dědiců čtvrté třídy, dědí v páté třídě jen prarodiče rodičů zůstavitele. Prarodičům zůstavitelova otce připadá polovina dědictví, prarodičům zůstavitelovy matky druhá polovina. Obě dvojice prarodičů se dělí rovným dílem o polovinu, která na ně připadá.“* V této dědické třídě tedy dědí prarodiče rodičů, tzn. praděd a prabába

¹⁵⁴ Srov. ustanovení § 1638 OZ: *„Nedědí-li žádný dědic ve třetí třídě, dědí ve čtvrté třídě stejným dílem prarodiče zůstavitele.“*

¹⁵⁵ SVOBODA, J., KLÍČKA, O. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 106.

zůstavitele.¹⁵⁶ Za ideálního stavu tak má každý člověk čtyři dvojice, dvě ze strany matky a dvě ze strany otce. Jak vyplývá z výše citovaného ustanovení, dědici se v této třídě člení do dvou základních skupin, a sice jedna skupina ze strany matky a druhá skupina ze strany otce. Na každou tuto skupinu tedy připadne jedna polovina pozůstalosti bez ohledu na konečný počet dědiců v dané skupině.

Na rozdíl od čtvrté dědické třídy, uplatní se v této opět právo reprezentace. To je upraveno v ustanovení § 1639 odst. 2 OZ následovně: *„Nedědí-li jednotlivý člen dvojice, připadne uvolněná osmina druhému členu. Nedědí-li dvojice, připadne tato čtvrtina druhé dvojici téže strany. Nedědí-li ani jedna dvojice téže strany, připadne dědictví dvojicím druhé strany ve stejném poměru, v jakém se dělí o polovinu dědictví, která jim připadá přímo.“*

Lze předpokládat, že ani dědění v páté dědické třídě nebude příliš časté a obvyklé, nicméně jak uvádí důvodová zpráva k OZ, *„(...) nelze však přehlížet ani stále se prodlužující délku lidského života na straně jedné, ani nijak řídké případy náhlé a někdy i hromadné smrti mladých lidí nebo lidí středního věku (např. v důsledku dopravní havárie, zločinu a podobně). Pak vniká otázka, zda in eventum přežívající prarodiče rodičů zůstavitele, obvykle v důchodovém věku, s potřebou podpory a péče, ponechat bez nároku na dědictví a pozůstalost přiřknout cestou odúmrti státu, anebo zda vzít zřetel na jejich zájmy a pamatovat na spravedlivé uspořádání i takovýchto poměrů.“*

3.6 Šestá dědická třída

Rovněž šestá dědická třída je v OZ zavedena nově, přičemž obsahově je částečně nová a částečně přebírá čtvrtou dědickou skupinu dle ObčZ 1964. Nastane-li tedy situace, kdy nedědí žádný z dědiců páté dědické třídy, dědí v této třídě děti dětí sourozenců zůstavitele a děti prarodičů zůstavitele, a sice každý stejným dílem.¹⁵⁷ Nově se tak zavedlo dědické právo dětí dětí sourozenců zůstavitele, tj. jeho prasynovců a praneteří a také děti dětí prarodičů, tzn. ve vztahu k zůstaviteli jeho bratranci a

¹⁵⁶ „Jen v čas dědického nápadu žijící praděd a prabába, nikoli i jejich potomci, jsou podle § 741 o.z.o.(nyní § 1639 OZ) povolání jako zákonní dědicové.“ (N. Z. 1917, s. 412 In. ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, str. 345.)

¹⁵⁷ Srov. ustanovení § 1640 odst. 1 OZ.

sestřenice.¹⁵⁸ Z ustanovení § 475a ObčZ 1964 bylo převzato dědické právo dětí prarodičů zůstavitele, tj. jeho tet a strýců.

Cílem zákonodárce je pravděpodobně snaha co nejvíce omezit případy odúmrti, nicméně lze předpokládat, že zavedení této dědické třídy v praxi přinese v budoucnu celou řadu komplikací a zjišťování těchto dědiců ze strany soudu pro svou časovou náročnost poveden k prodlužování celého řízení o pozůstalosti. Často jde totiž o dědice, kteří se zůstavitelem neudrží příliš blízký vztah nebo se dokonce vzájemně neznají, neví o sobě. Svoboda a Klička k tomuto uvádí: „*Příbuzensky takto vzdálení dědici bývají v odborné literatuře označovány jako „smějící se dědici“; toto označení je zcela výstižné a přiléhavé. Smrt takto příbuzensky vzdálené osoby již smějícím dědici není vnímáno jako důvod ke smutku, ale jako důvod k radosti z nabytého majetku*“¹⁵⁹

3.7 Odkazovník dle ustanovení § 1633 OZ

Nastane-li situace dle ustanovení § 1633 odst. 1 OZ, kdy nedojde k posloupnosti podle dědické smlouvy nebo podle závěti, nastane zákonná dědická posloupnost k pozůstalosti nebo její části. Jestliže ale není žádný zákonný dědic, nebo nenabude-li dědictví, stávají se dědici odkazovníci podle poměru hodnoty svých odkazů.¹⁶⁰ Dle důvodové zprávy je tak myšleno „*(...) na případ, kdy zůstavitel nemá dědice, jimž svědčí zákonná posloupnost, a pořídí o svém majetku závěti, v níž povolá jednak dědice, jednak odkazovníky. I za této situace může dojít k tomu, že závětní dědicové nebudou moci dědit, anebo že dědictví odmítnou. V takovém případě má dědictví napadnout odkazovníkům v tom poměru, jaký je poměr hodnoty jejich odkazů.*“¹⁶¹

Aby tedy došlo k dědění zůstavitelových odkazovníků, je nutné, aby zůstavitel platně pořídil pro případ své smrti, kde ustanovil alespoň jednoho odkazovníka, dále nesmí existovat žádný testamentární ani zákonný dědic, případně musí zůstat část pozůstalosti volná. Nastane-li tato situace, odkazovník zůstane ve vztahu k předmětům

¹⁵⁸ Srov. ustanovení § 1640 odst. 2 OZ.

¹⁵⁹ SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 111.

¹⁶⁰ Odkaz je „staronový“ institut dědického práva, v OZ upravený v ustanovení § 1594 a násl., kterým můžeme obecně rozumět zřízení určité pohledávky (peněžité i nepeněžité) pro odkazovníka ze strany zůstavitele, přičemž tato pohledávka následně zatěžuje dědice. Jak uvádí důvodová zpráva k OZ, jde institut výjimečný předně proto, že odkazovník není odpovědný za zůstavitelovy dluhy, neboť není v souladu s ustanovením § 1477 odst. 2 OZ dědicem. Odkaz proto bývá využíván především pro dobročinné a veřejně prospěšné účely jako jsou charitativní plnění nadacím, církvím, dotace politickým stranám atd.

¹⁶¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

odkazu nadále odkazovníkem, ve vztahu k celé pozůstalosti se však stane dědicem, neboť z teoretického hlediska se upřednostňuje princip univerzální sukcese.¹⁶²

3.8 Odúmrť

Jestliže nastane situace, kdy žádný dědic nedědí ani podle zákonné dědické posloupnosti, připadá takové dědictví dle ustanovení § 1634 odst. 1 OZ státu, na který se tak hledí jako by byl zákonným dědicem.¹⁶³ Stát však nemá právo dědictví odmítnout, stejně jako nemá právo na odkaz podle § 1594 odst. 1 věta třetí OZ. Právní úprava odúmrti v OZ se tedy liší od znění v ObčZ 1964, který ve svém § 462 pouze stanovoval, že „*dědictví, jehož nenabude žádný dědic, připadne státu.*“ Důvodová zpráva k OZ uvádí, že nové pojetí OZ se „(...) *od dosavadního pojetí liší v tom, že opouští koncepci odúmrti (caducum) jako výrazu práva státní majetkové výsosti vyplývající ze státní svrchovanosti (ius imperii, ius regale, droit de saisie, privilegiertes Okkupationsrecht, finanční regál), tedy opatření veřejnoprávní povahy.*“ OZ se tak odklonil od předchozí úpravy, kdy práva a povinnosti státu spojená s odúmrtí spadala pro svůj obsah a pojetí spíše do práva veřejného, nikoli do oblasti dědického práva a nově se přiznává státu postavení zákonného dědice.

Z ustanovení § 1634 odst. 2 OZ vyplývá, že stát má vůči jiným osobám stejné postavení jako dědic, kterému svědčí výhrada soupisu. To znamená, že původní věřitelé zůstavitele mohou vůči státu uplatňovat stejná práva, jako by měli vůči jakémukoli jinému dědici a stát tedy hradí dluhy zůstavitele do výše ceny nabytého dědictví. Za účinnosti ObčZ 1964 se vycházelo ze závěru, že nedochází ke splnutí vlastního majetku státu s majetkem po zůstaviteli, a tedy zůstavitelovi věřitelé neměli možnost vymáhat uspokojení svých pohledávek z jiného majetku státu. Stát tak odpovídal za dluhy do výše ceny nabytého dědictví, avšak jen věcmi z pozůstalosti (*cum viribus hereditatis*). Dnešní pojetí státu jako zákonného dědice, který má stejné postavení jako dědic, kterému svědčí výhrada soupisu pozůstalosti, vychází naopak ze závěru, že dojde ke splnutí majetku nabytého po zůstaviteli s ostatním majetkem státu. Nadále je tak stát povinen hradit zůstavitelovy dluhy až do výše ceny nabytého dědictví, odpovídat za

¹⁶² SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 111.

¹⁶³ Činnost státních orgánů, které mají ve své pravomoci převzetí majetku státem, je upravena právem veřejným, konkrétně pak zákonem č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích.

ně ale bude nejen nabytým majetkem z pozůstalosti, nýbrž i jakýmkoli svým majetkem (*pro viribus hereditatis*).¹⁶⁴

Je však nutné upozornit na fakt, že stát má sice při odúmrti stejné postavení jako zákonný dědic, kterému svědčí právo výhrady soupisu, přesto je jeho postavení v některých případech jiné. Stát především nemá právo dědictví odmítnout. Jde o logický závěr zákonodárce, neboť v případě jeho odmítnutí by již nebyl nikdo, kdo by mohl dědictví nabýt, a muselo by se přistoupit k likvidaci pozůstalosti, přestože by nebyla předložena. Dále stát jako zákonný dědic nemá právo nabýt odkaz v souladu s § 1594 odst. 1 věty třetí OZ, tedy v případě, kdy zůstavitel povolal někoho dědicem a současně mu určil, že určitou věc nemá dědit.¹⁶⁵

3.9 Povinný díl a nepominutelní dědici

„*Nepominutelnému dědici náleží z pozůstalosti povinný díl.*“¹⁶⁶ Institut povinného dílu je v dědickém právu znám již od doby římského práva a je projevem prosazení principu familiarizace proti zásadě autonomie vůle. Zůstavitel tak není neomezeným pánem svého majetku pro případ smrti, neboť má současně odpovědnost za své potomky.¹⁶⁷ Při úpravě institutu nepominutelných dědiců vycházel OZ z pojetí ObčZ 1964 a i nadále tak zůstal zachován stejný rozsah nepominutelných dědiců, kterými jsou v souladu s ustanovením § 1643 odst. 1 OZ děti zůstavitele a nedědí-li, pak jsou jimi jejich potomci.¹⁶⁸

Oproti předchozí úpravě se však významně mění konstrukce práva nepominutelných dědiců. Dle ObčZ 1964, ve znění novely č. 509/1991 Sb. se tyto dědicové nacházeli ve stejné roli jako dědic ze zákona, který své dědické právo uplatnil, a tedy svůj povinný díl nabývali stejně jako ostatní dědicové a především odpovídali za dluhy zůstavitele. OZ se proti tomu navrácí zpět k úpravě dle VOZ a nepominutelný dědic není ve skutečnosti dědicem, ale věřitelem, který má právo na peněžní částku rovnající se hodnotě jeho povinného dílu a nemá tedy právo na podíl z pozůstalosti.¹⁶⁹ Povinný díl je tak v OZ chápán jako pohledávka nepominutelného dědice vůči ostatním

¹⁶⁴ SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 150-151.

¹⁶⁵ Tamtéž str. 151.

¹⁶⁶ Ustanovení § 1642 OZ.

¹⁶⁷ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, str. 350.

¹⁶⁸ Srov. ustanovení § 479 ObčZ 1964.

¹⁶⁹ Srov. ustanovení § 1654 odst. 1 OZ.

dědicům, kteří mají povinnost ho vyplatit v penězích¹⁷⁰ a za veškeré dluhy dědictví odpovídají pouze dědici.

Oproti úpravě v ObčZ 1964 došlo ke změně ve velikosti povinného dílu, a sice k jeho zmenšení. Dle ustanovení § 1643 odst. 2 OZ tak nezletilému nepominutelnému dědici náleží alespoň tolik, kolik činí tři čtvrtiny jeho zákonného dědického podílu a zletilému nepominutelnému dědici se musí dostat alespoň tolik, kolik činí jedna čtvrtina jeho zákonného dědického podílu.¹⁷¹ Jejich povinný díl se vypočítává z čisté hodnoty pozůstalosti, neboť v souladu s ustanovením § 1655 odst. 1 OZ se pro stanovení hodnoty povinného dílu odečtou od hodnoty majetku dluhy zůstavitele a závady, které na majetku vázly již v době jeho smrti. OZ také výslovně upravil, jakým způsobem se provede výpočet zákonného dědického podílu (a potažmo povinného dílu), jestliže se některý z potomků dědického práva zřekl, dědictví odmítl, stal se dědicky nezpůsobilým nebo byl vyděděn. Ustanovení § 1645 OZ tedy výslovně stanoví, že se k těmto osobám přihlíží, stejně jako se přihlíží k dědicům, kteří se smrti zůstavitele dožili, nebo jim dědické právo nezaniklo, ale v souladu s ustanovením § 1671 odst. 1 OZ se k nim při projednání pozůstalosti nepřihlíží.¹⁷²

OZ nepominutelné dědice chrání přiznáním práva na povinný díl pro případy, kdy jim zůstavitel nezanechá žádný majetek. Pokud se tedy nepominutelný dědic dědického práva či práva na povinný díl nezřekl, je dědicky způsobilým a nebyl platně vyděděn, má právo na povinný díl v následujících případech:

- nepominutelný dědic byl neplatně vyděděn (§ 1650 OZ);
- zůstavitelem byl v pořízení pro případ smrti zcela nebo zčásti opominut, ačkoli o něm bylo zůstaviteli známo a přitom se nedopustil ničeho, co naplňuje zákonné důvody vydědění (§ 1651 OZ);

¹⁷⁰ OZ však v ustanovení § 1654 odst. 2 OZ umožňuje, aby se nepominutelný dědic s dědici ze závěti nebo dědické smlouvy dohodl také jinak než je výplata povinného dílu v penězích. Namísto zaplacení povinného dílu tak může být dohodnuto vydání určité věci z pozůstalosti.

¹⁷¹ Srov. ustanovení § 479 ObčZ 1964.

¹⁷² „(...) při určení výše dědického podílu dědice neopomenutelného podle ustanovení § 479 obč. zák. [§ 1643 odst. 2 OZ] (tzv. povinného dílu) se vychází z počtu dědiců, kteří tvořili v době smrti zůstavitele první dědickou skupinu (§ 473 obč. zák.) [§ 1635 OZ] a kterým by dědictví připadlo, kdyby zůstavitel nepořídil závět; to platí i tehdy, odmítnou-li dědictví, nepřihlíží-li se k nim vzhledem k neznámému místu jejich pobytu, jsou-li dědicky nezpůsobilí, byli-li (platně) vydědění nebo postupuje-li soud v řízení o dědictví bez zřetele na tyto dědice.“ (Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. října 2012, sp. zn. 21 Cdo 3977/2010.)

- zůstavitelem byl opomenut proto, že o něm tento nevěděl a opominutí pochází jen z tohoto důvodu (§ 1652 OZ).

Zůstavitel může nepominutelnému dědici zůstavit povinný díl sám ze své vůle tím, že mu v pořízení pro případ smrti zanechá povinný díl v podobě dědického podílu, čímž se však nepominutelný dědic stane dědicem. OZ také umožňuje zanechat nepominutelnému dědici odkaz, kterým jeho právo na povinný díl bude uspokojeno. Takový povinný díl však musí zůstat v souladu s ustanovením § 1644 odst. 1 OZ nezatížen. K nařízení zůstavitele, která by tento zákaz nerespektovala, se nepřihlíží, s výjimkou případů, kdy zůstavitel zůstaví nepominutelnému dědici více než povinný díl. Potom se dané nařízení, učiněné v pořízení pro případ smrti, vztahuje pouze na část, která přesahuje hodnotu povinného dílu.¹⁷³ Zároveň umožňuje ustanovení § 1644 odst. 3 OZ zůstaviteli uložit nepominutelnému dědici, aby se rozhodl, zda nabude dědictví jako dědic, avšak s určitým omezením, nebo zda dá přednost povinnému dílu. Na závěr je nutné uvést, že OZ nepominutelného dědice k přijetí povinného dílu nenutí a nepominutelný dědic tak může do protokolu o projednání pozůstalosti prohlásit, že právo na povinný díl neuplatňuje a tím jeho účast v řízení o pozůstalosti skončí.¹⁷⁴

¹⁷³ Srov. ustanovení § 1644 odst. 2 OZ.

¹⁷⁴ ŠVESTKA, J, DVORÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, str. 373.

4 Dědění ze zákona ve Spolkové republice Německo

4.1 Dědické právo obecně

Dědické právo je v Německé spolkové republice upraveno v páté knize (*Buch 5 Erbrecht*) německého občanského zákoníku (*Bürgerliches Gesetzbuch*, dále jen BGB) v ustanoveních § 1922 – 2385.¹⁷⁵ Stejně jako české dědické právo, německá úprava vychází z kombinace zásady familiarizace (*Familienerbfolge*) a zásady autonomie vůle, neboli testovací volnosti (*Testierfreiheit*). I v Německu je autonomie vůle omezena institutem nepominutelného dědice a povinného dílu (*Pflichtteil*), které jsou projevem zásady familiarizace. Dědic nabývá dědictví okamžikem smrti zůstavitele (*Erbfall*) a tedy v souladu s ustanovením § 1922 BGB přechází majetek zůstavitele jako celek na jeho dědice bez dalšího, přímo úmrtím.¹⁷⁶ Stejně jako v případě OZ, je přechod práv a povinností dle BGB ovládnán zásadou univerzální sukcese (*Universalsukzession*), projevuje se však i princip singulární sukcese, a sice v podobě odkazu (*Vermächtnis*).

Jak již bylo uvedeno v předchozím odstavci, k dědění dochází po smrti zůstavitele. Nicméně samotná smrt nestačí, a proto BGB upravuje stejně jako OZ podmínky dědické posloupnosti, jejichž úprava je až na některé výjimky téměř totožná. Rozdílně je tak například upravena možnost povolání za dědice právnickou osobu. Zatímco OZ umožňuje ve svém § 1478 povolání za dědice i právnickou osobu, která má teprve vzniknout, BGB umožňuje dědit všem právnickým osobám, které mají v době smrti zůstavitele právní subjektivitu.¹⁷⁷ Stejně jako v českém dědickém právu, rozlišuje i německá úprava zákonnou (intestátní) dědickou posloupnost (*gesetzliche Erbfolge*) a testamentární dědickou posloupnost (*gewillkürte Erbfolge*). Mezi pořízení pro případ smrti (*Verfügung von Todes wegen*) řadí BGB nám známou závěť (*Testament*) a dědickou smlouvu (*Erbvertrag*) a kromě těchto také tzv. společný testament manželů (*Gemeinschaftliches Testament von Ehegatten*).¹⁷⁸

¹⁷⁵ BGB byl přijat Spolkovou radou v roce 1896 a v říšské sbírce byl publikován 24. srpna 1896. V platnost vstoupil prostřednictvím uvozoovacího zákona č. 1 dne 1. ledna 1900, přičemž během své více než stoleté platnosti byl s ohledem na společenské, historické a politické změny mnohokrát změněn a novelizován.

¹⁷⁶ Srov. ustanovení § 1922 Abs. 1 BGB: „*Mit dem Tode einer Person (Erbfall) geht deren Vermögen (Erbchaft) als Ganzes auf eine oder mehrere andere Personen (Erben) über.*“

¹⁷⁷ BROX, H., WALKER, W. D. *Erbrecht*. 24. Auflage. München: Franz Vahlen, 2010, str. 4.

¹⁷⁸ Tamtéž str. 50.

4.2 Zákonná dědická posloupnost

I v Německu má zákonná dědická posloupnost, upravená v ustanoveních § 1924 až 1936 BGB, subsidiární charakter vůči testamentární posloupnosti a uplatní se tedy v situaci, kdy zůstavitel nezanechal žádné pořízení pro případ smrti nebo pořídil neplatně. Základními hodnotami, z nichž zákonná posloupnost vychází při povolávání dědiců, jsou příbuzenství, manželství a s určitými omezeními i příslušnost ke státu. Jejich vzájemné postavení není rovnoprávné, což je vyjádřeno především zařazením jednotlivých dědiců do několika skupin.¹⁷⁹ BGB rozlišuje celkem pět dědických tříd, které označuje jako řád (*Ordnung*) a které jsou tvořeny pokrevními příbuznými dle systému parentel, ale i právními příbuznými (tedy manželem či partnerem zůstavitele). Stejně jako OZ, zakotvuje i BGB ve svém ustanovení § 1927 úpravu několikerého příbuzenství (*mehrfacher Verwandtschaft*).

4.2.1 Dědici prvního řádu (Ebene erster Ordnung)

Dědici prvního dědického řádu jsou v souladu s ustanovením § 1924 odst. 1 BGB potomci zůstavitele. Stejně jako v OZ, uplatňuje se v této skupině princip reprezentace, proto nedědí-li dítě zůstavitele, nastupuje na jeho místo potomek (tedy ve vztahu k zůstaviteli vnuk, pravnuk atd.).¹⁸⁰ V souladu s ustanovením § 1924 odst. 3 BGB dědí potomci zůstavitele stejným dílem. Spolu s nimi však dědí dle ustanovení § 1931 odst. 1 BGB také manžel pozůstalého, kterému náleží jedna čtvrtina pozůstalosti.

4.2.2 Dědici druhého řádu (Ebene zweiter Ordnung)

Jestliže nedědí žádný dědic prvního řádu, náleží pozůstalost dědicům druhého řádu. Těmi jsou v souladu s ustanovením § 1925 odst. 1 BGB rodiče zůstavitele a jejich potomci (tedy ve vztahu k zůstaviteli jeho bratři a sestry). Jsou-li rodiče zůstavitele v době jeho smrti naživu, dědí dle § 1925 odst. 2 BGB samostatně a každý stejným dílem. Jestliže v době smrti zůstavitele jeden z rodičů nežije, připadne jeho uvolněný podíl na jeho potomka dle pravidel dědění pro první dědický řád. Není-li žádný potomek, náleží přeživšímu rodiči zůstavitele pozůstalost celá.¹⁸¹ I v tomto případě je

¹⁷⁹ LANGE, H., KUCHINKE, K. *Lehrbuch des Erbrechts*. 3. Auflage. München: Beck, 1989, str. 178.

¹⁸⁰ Srov. ustanovení § 1924 Abs. 3 BGB: „An die Stelle eines zur Zeit des Erbfalls nicht mehr lebenden Abkömmlings treten die durch ihn mit dem Erblasser verwandten Abkömmlinge (Erbfolge nach Stammen).“

¹⁸¹ Srov. ustanovení § 1925 Abs. 3 BGB: „Lebt zur Zeit des Erbfalls der Vater oder die Mutter nicht mehr, so treten an die Stelle des Verstorbenen dessen Abkömmlinge nach den für die Beerbung in der

nutné upozornit na zákonné dědické právo pozůstalého manžela dle ustanovení § 1931 BGB, který dědí spolu s dědici druhého řádu a náleží mu polovina pozůstalosti.

4.2.3 Dědici třetího řádu (Ebene dritter Ordnung)

Není-li žádný dědic druhého dědického řádu, dědí ve třetím řádu dle ustanovení § 1926 odst. 1 BGB prarodiče zůstavitele a jejich potomci (ve vztahu k zůstaviteli tety a strýcové). Každé dvojici prarodičů náleží jedna polovina pozůstalosti, a tedy žijí-li všichni dědové a báby zůstavitele, má každý nárok na jednu čtvrtinu. Nastane-li situace, že jeden z prarodičů již nežije, případně jeho podíl jeho potomkům a nejsou-li tito potomci, případně podíl druhému páru prarodičů. Není-li ani druhého páru prarodičů, náleží uvolněný podíl potomkům druhého páru. Pokud v době smrti zůstavitele jeden pár prarodičů již nežije a nejsou-li ani potomci, dědí druhý pár prarodičů či jejich potomci samostatně.¹⁸² Vedle dědiců tohoto dědického řádu náleží jedna polovina pozůstalosti pozůstalému manželovi v souladu s ustanovením § 1931 odst. 1 BGB.

4.2.4 Dědici čtvrtého řádu (Ebene vierter Ordnung)

Ve čtvrtém dědickém řádu dědí dle ustanovení § 1928 odst. 1 BGB prarodiče rodičů zůstavitele a jejich potomci. Jestliže v době smrti zůstavitele žijí všichni prarodiče rodičů zůstavitele, případně z pozůstalosti každému jedna osmina. Jestliže některý z prarodičů rodičů zůstavitele již nežije, podíly ostatních přeživších dědiců tohoto řádu se poměrně zvětší, tzn. že poslední přeživší má případně nárok na celou pozůstalost. Není-li již žádný prarodič rodičů zůstavitele, má dědické právo ten z potomků, který je se zůstavitele v nejbližším stupni příbuzenství a je-li takových potomků více, náleží každému stejný podíl.¹⁸³

ersten Ordnung geltenden Vorschriften. Sind Abkömmlinge nicht vorhanden, so erbt der überlebende Teil allein.“

¹⁸² Srov. ustanovení § 1926 Abs. 3, 4 BGB: „(3) *Lebt zur Zeit des Erbfalls von einem Großelternpaar der Großvater oder die Großmutter nicht mehr, so treten an die Stelle des Verstorbenen dessen Abkömmlinge. Sind Abkömmlinge nicht vorhanden, so fällt der Anteil des Verstorbenen dem anderen Teil des Großelternpaars und, wenn dieser nicht mehr lebt, dessen Abkömmlingen zu. (4) Lebt zur Zeit des Erbfalls ein Großelternpaar nicht mehr und sind Abkömmlinge der Verstorbenen nicht vorhanden, so erben die anderen Großeltern oder ihre Abkömmlinge allein.*“

¹⁸³ Srov. ustanovení § 1928 Abs. 2, 3: „(2) *Leben zur Zeit des Erbfalls Urgroßeltern, so erben sie allein; mehrere erben zu gleichen Teilen, ohne Unterschied, ob sie derselben Linie oder verschiedenen Linien angehören. (3) Leben zur Zeit des Erbfalls Urgroßeltern nicht mehr, so erbt von ihren Abkömmlingen derjenige, welcher mit dem Erblasser dem Grade nach am nächsten verwandt ist; mehrere gleich nahe Verwandte erben zu gleichen Teilen.*“

4.2.5 Další řády (fernere Ordnungen)

Pátý a další dědický řád je vymezen v ustanovení § 1929 BGB a zahrnuje případné vzdálenější předky zůstavitele, jež nebyli uvedeni v předchozích řádech a jejich potomky.

4.2.6 Zákonné dědické právo pozůstalého manžela a registrovaných partnerů

Ve výše uvedených odstavcích již bylo nastíněno zákonné dědické právo pozůstalého manžela, nicméně pro německou právní úpravu je specifické, že pozůstalý manžel není součástí dědiců v rámci dědických řádů tvořených na základě systému parentel, ale stojí tzv. vedle nich a náleží mu vždy zákonem přesně stanovený podíl z pozůstalosti. Toto pravidlo je prolomeno ustanovením § 1931 odst. 4 BGB, dle kterého měli-li manželé v době smrti zůstavitele režim odděleného vlastnictví (zúžení společného jmění manželů) a současně mají jeden nebo dva potomci zůstavitele zákonné dědické právo, náleží pozůstalému manželovi a každému dítěti stejný dědický podíl.¹⁸⁴ Pozůstalý manžel má dále vedle dědiců druhého dědického řádu a prarodičů zůstavitele přednostní nárok na věci náležející do manželské (společné domácnosti), nejedná-li se o předměty, jež jsou součástí pozemku, a na svatební dary. Dědí-li spolu s dědici prvního dědického řádu, náleží mu tyto předměty v tom rozsahu, který je nutný pro udržení a vedení obстойné domácnosti.¹⁸⁵ Zákonné dědické právo pozůstalého manžela, stejně jako jeho přednostní nárok, je v souladu s ustanovením § 1933 BGB vyloučeno v případě, že v okamžiku smrti zůstavitele byly splněny podmínky pro rozvod manželství a zůstavitel o rozvod požádal nebo s ním souhlasil, případně podal žádost na zrušení manželství.

Konečně je třeba upozornit, že zákonné dědické právo náleží i registrovaným partnerům, a sice na základě zákona o registrovaném partnerství (*Gesetz über die Eingetragene Lebenspartnerschaft*, zkráceně také jako *Lebenspartnerschaftsgesetz* či *LPartG*), který byl po dlouhých diskuzích vyhlášen 16. února 2001 a účinnosti nabyl 1. srpna 2001.¹⁸⁶ Dle ustanovení § 10 odst. 1 LPartG tak pozůstalý registrovaný partner, stejně jako pozůstalý manžel, dědí spolu s dědici prvního řádu čtvrtinu pozůstalosti,

¹⁸⁴ LANGE, H., KUCHINKE, K. *Lehrbuch des Erbrechts*. 3. Auflage. München: Beck, 1989, str. 205.

¹⁸⁵ Srov. ustanovení § 1932 Abs. 1 BGB.

¹⁸⁶ OLZEN, D. *Erbrecht*. 4. Auflage. Berlin: Walter de Gruyter, 2013, str. 22.

s dědici druhého řádu nebo prarodiči zůstavitele dědí polovinu pozůstalosti. Jestliže nejsou v době smrti zůstavitele dědici prvního ani druhého řádu ani prarodiče zůstavitele, má přeživší registrovaný partner nárok na celou pozůstalost.¹⁸⁷

4.2.7 Zákonné dědické právo státu

Nemá-li zůstavitel v době své smrti žádného příbuzného, manžela či životního partnera, případně pozůstalost státu. Primárně státu, v němž měl zůstavitel trvalé místo pobytu a není-li možné ho zjistit, má na pozůstalost nárok stát, v němž měl zůstavitel obvyklé místo pobytu v době své smrti. V ostatních případech je dědicem Spolek.¹⁸⁸

¹⁸⁷ Srov. ustanovení § 10 Abs. 2 LPartG.

¹⁸⁸ Srov. ustanovení § 1936 BGB.

Závěr

Hlavním cílem této práce bylo popsat a zhodnotit vývoj zákonné dědické posloupnosti na našem území. Samotný úvod výkladu byl věnován římskému právu, jakožto východisku a inspiraci evropské právní kultury a následně byl popsán vývoj k aktuálně platné úpravě v OZ v závěru s přihlédnutím k platné právní úpravě německé. Mimo jiné bylo mým cílem také vymezení změn, které s sebou přineslo přijetí OZ v roce 2012 v oblasti zákonné dědické posloupnosti a dědickém právu obecně.

V jednotlivých kapitolách jsem se proto věnovala vymezení a srovnání právních úprav dědění ze zákona na našem území. Nejvíce pozornosti bylo věnováno právní úpravě dědění ze zákona dle OZ a současně také VOZ, neboť ten byl významným ideovým zdrojem právě pro tvorbu OZ a zároveň poskytuje ve srovnání s OZ 1950 a ObčZ 1964 podrobnější a rozsáhlejší právní úpravu.

Rozsah kapitol o zákonné dědické posloupnosti dle OZ 1950 a ObčZ 1964 byl jistě nejmenší, což je dáno především skromnou právní úpravou dědického práva a dědění ze zákona v těchto zákonících. Oba zákoníky byly přijaty pro potřeby tehdejších ekonomických a politických poměrů socialistické společnosti, což se projevilo na podstatném zjednodušení právní úpravy obecně a na společných zásadách a principech, z nichž úprava vycházela. Z důvodu rozsáhlého znárodnění majetku, kdy při dědění přicházel v úvahu pouze majetek menšího rozsahu, tak především nebyla nutná ani obsáhlá právní úprava dědického práva. I z toho důvodu tak bylo dědické právo a zákonná dědická posloupnost za dobu účinnosti obou zákoníků upraveno velmi rozsáhlou a podrobnou judikaturou, ze které bylo možné vycházet a na kterou bylo v této práci v jednotlivých kapitolách odkazováno.

Co se týká dědického práva dle OZ, je zřejmé, že došlo k významnému rozšíření právní úpravy a zavedení nových nebo „staronových“ institutů jako jsou např. odkaz či dědická smlouva. Je v něm výrazně posílena zásada autonomie vůle zůstavitele na úkor principu familiarizace, který byl stěžejním v předchozích socialistických zákonících. Dle mého názoru je třeba pozitivně hodnotit i rozšíření okruhu zákonných dědiců ze čtyř skupin na šest dědických tříd. Tak bude docházet k přechodu soukromého majetku na stát pouze v krajních případech, což je žádoucí, neboť soukromý majetek by měl zůstat v soukromých rukách. OZ dále ponechává, oproti úpravě VOZ, dědické právo

spolužijící osobě, což je jistě vhodné, vzhledem ke skutečnosti, že stoupá počet párů, které společně tvoří rodinu, do manželského svazku však nevstoupili. Po detailním studiu zákonné dědické posloupnosti a dědického práva obecně v OZ, se osobně domnívám, že právní úpravu lze hodnotit pozitivně a to především s ohledem na fakt, že ustanovení ObčZ 1964 již byla pro potřeby moderní společnosti krajně nevyhovující a nová právní úprava tak byla opravdu potřebná. Negativem je dle mého názoru skutečnost, že OZ přinesl celou řadu změn zásadního významu a nové dědické právo tak přináší celou řadu otázek, na které nelze najít jednoznačnou odpověď nebo nelze předpovědět, jak se k daným situacím postaví soudy vyšších stupňů. Nějakou dobu tak jistě potrvá, než vznikne nová judikatura, což s sebou přináší určitou míru nejistoty, jak budou konkrétní případy v praxi řešeny. Je ovšem pravda, že je možné v celé řadě případů přihlídnout ke starým judikátům, dokonce i k judikátům vydaným k některým ustanovením VOZ, neboť OZ z velké části vychází z osnovy vládního návrhu občanského zákoníku z roku 1937 a ta zase významně vycházela z VOZ.

V závěru své práce jsem stručně popsala dědické právo a zákonnou dědickou posloupnost ve Spolkové republice Německo, neboť německý BGB byl jedním z mnoha významných inspiračních zdrojů při tvorbě OZ. První významnou inspiraci lze spatřit v rozsahu - německé dědické právo je upraveno ve 463 paragrafech. Zásady a principy, z nichž vychází dědické právo dle BGB jsou stejné, stejně jako předpoklady dědického nástupnictví. Obecně lze shrnout, že právní úprava zákonné dědické posloupnosti dle BGB je velmi podobná úpravě v OZ a i přes svůj rozsah je velmi přehledná.

Seznam zkratek

ABGB	Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch
VOZ	Všeobecný občanský zákoník
OZ 1950	Občanský zákoník č. 141/1950
ObčZ 1964	Občanský zákoník č. 40/1964
OZ	Občanský zákoník č. 89/2012
ZOK	Zákon o obchodních korporacích č. 90/2012
BGB	Bürgerliches Gesetzbuch
LPartG	Lebenspartnerschaftsgesetz

Seznam použité literatury

Odborná publikace

ADAMOVIČ, K. *Dějiny soukromého práva ve střední Evropě: Stručný nástin*. 1. vydání, Praha: C.H. Beck, 2001, 136 s. ISBN 80-7179-283-7

BARTOŠEK, M. *Dějiny římského práva: ve třech fázích jeho vývoje*. 2. vydání. Praha: Academia, 1995, 280s. ISBN 80-200-0545-5

BÍLEK, P., ŠEŠINA, M. *Dědické právo v předpisech let 1925-2001. Zákony s poznámkami*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001, 507 s. ISBN 80-7179-590-9

BROX, H., WALKER, W. D. *Erbrecht*. 24. Auflage. München: Franz Vahlen, 2010, 483 s. ISBN 978-3-8006-4149-9

DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2013, 432 s. ISBN 978-80-7478-326-5

DVOŘÁK, J., MALÝ, K. a kol. *200 let Všeobecného občanského zákoníku*. 1. vydání, Praha: Wolters Kluwer, 2011, 688 s. ISBN 978-80-7357-753-7

HOLUB, R. a kol. *Komentář k občanskému zákoníku. Právo dědické*. 1. vydání. Praha: Orbis, 1957, 380 s.

HURDÍK, J. a kol. *Občanské právo hmotné. Obecná část. Absolutní majetková práva*. 1. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, 308 s. ISBN 978-80-7380-377-3

JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 3. vydání. Praha: Leges, 2013, 968 s. ISBN 978-80-87576-64-9

KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, 386 s. ISBN 80-7179-031-1

KUKLÍK, J., SKŘEJPKOVÁ, P. *Kořeny a inspirace velkých kodifikací: příspěvek k aplikaci „Principů“ E. F. Smidaka*. 1. vydání. Praha: Havlíček Brain Team, 2008, 198 s. ISBN 978-80-87109-07-6

LANGE, H., KUCHINKE, K. *Lehrbuch des Erbrechts*. 3. Auflage. München: Beck, 1989, 1155 s. ISBN 3-406-33051-7

MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. vydání. Praha: Leges, 2010, 640 s. ISBN 978-80-87212-39-4

- MIKEŠ, J. *Dědické právo*. 1. vydání. Praha: Panorama, 1981, 216 s.
- MIKEŠ, J., MUZIKÁŘ, L. *Dědické právo v teorii a praxi*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, 432 s. ISBN 978-80-87212-79-0
- OLZEN, D. *Erbrecht*. 4. Auflage. Berlin: Walter de Gruyter, 2013, 487 s. ISBN 978-3-11-030271-4
- ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Svazek I. Díl třetí*. Praha: Linhart, 1936, 680 s.
- SCHELLE, K., TAUCHEN, J. *Občanské zákoníky: Kompletní sbírka občanských zákoníků, důvodových zpráv a dobových komentářů*. 1. vydání, Ostrava: KEY Publishing, 2012, 1020 s. ISBN 978-80-7418-146-7
- SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, 377 s. ISBN 978-80-7400-266-3
- ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, 728 s. ISBN 978-80-7478-369-2
- TILSCH, E. *Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní. Část I*. Praha: Bursík a Kohout, 1905, 157 s.

Odborné články

- ŠEŠINA, M. *Pořízení pro případ smrti podle nového občanského zákoníku*. Ad Notam, 2012, č. 3
- KLEIN, S. *Okamžik přechodu vlastnického práva k pozůstalosti v NOZ*. Ad Notam, 2013, č. 3
- KONDROVÁ, M. *Odmítnutí dědictví, zřeknutí se dědického práva a vzdání se dědictví jako staronové instituty dědického práva po rekodifikaci*. Ad Notam, 2014, č. 1
- WAWERKA, K. *Jaké dědické právo?* Ad Notam, 2004, č. 2

Judikatura

- Rozhodnutí lidového soudu civilního v Praze ze dne 19. října 1959, sp. zn. 5 C 185/59 In BÍLEK, P., ŠEŠINA, M. *Dědické právo v předpisech let 1925-2001. Zákony s poznámkami*. Praha: C. H. Beck, 2001
- Rozhodnutí Krajského soudu v Banské Bystrici, sp. zn. 2 Ok 110/52 In HOLUB, R. a kol. *Komentář k občanskému zákoníku. Právo dědické*. Praha: Orbis, 1957

Rozhodnutí Krajského soudu v Praze, Sbírka rozhodnutí občanských, sp. zn. 86/1952 In HOLUB, R. a kol. *Komentář k občanskému zákoníku. Právo dědické*. Praha: Orbis, 1957

Rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích, sp. zn. 5 Ok 359/51 In HOLUB, R. a kol. *Komentář k občanskému zákoníku. Právo dědické*. Praha: Orbis, 1957

Rozhodnutí Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 11. listopadu 2005, sp. zn. 35 Co 949/2005

Rozhodnutí Krajského soudu Brno sp. zn. 18 Co 310/1998, AdN 5/99, str. 106 In ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. Praha: Wolters Kluwer, 2014

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. ledna 2004, sp. zn. 30 Cdo 2214/2002

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. listopadu 2009, sp. zn. 21 Cdo 3992/2008

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. května 2007, sp. zn. 21 Cdo 688/2006

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. listopadu 2011, sp. zn. 21 Cdo 190/2010

Usnesení Ústavního soudu ze dne 26. února 1998, sp. zn. II. ÚS 249/97

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 9. října 2000, sp. zn. 22 Cdo 617/99 In ŠEŠINA, M. *Pořízení pro případ smrti podle nového občanského zákoníku*. Ad Notam č. 3/2012

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. března 2001, sp. zn. 21 Cdo 1351/2000

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. ledna 2002, sp. zn. 21 Cdo 627/2001

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. října 2012, sp. zn. 21 Cdo 3977/2010

Právní předpisy

Císařský patent č. 946/1811 Sb. zák. soud., obecný zákoník občanský (Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch)

Bürgerliches Gesetzbuch

Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce

Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění

Zákon č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření

Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění

Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře

Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství

Zákon č. 2019/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích.

Vyhláška č. 297/2012 Sb., o náležitostech listu o prohlídce zemřelého, způsobu jeho vyplňování a předávání místům určení, a o náležitostech hlášení ukončení těhotenství porodem mrtvého dítěte, o úmrtí dítěte a hlášení o úmrtí matky

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 650/2012 ze dne 4. července 2012 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a přijímání a výkonu veřejných listin v dědických věcech a o vytvoření evropského dědického osvědčení

Internetové zdroje

Důvodová zpráva NOZ konsolidovaná verze [online]. Poslední aktualizace 2015, [cit. 20.9.2015]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

Legislativní proces: Časové mezníky přípravy nového občanského zákoníku [online]. Poslední aktualizace 2015, [cit. 3.11.2015]. Dostupné z: <http://www.obcanskyzakonik.justice.cz/home/zakony-a-stanoviska/legislativni-proces>

Notářská komora České republiky. Mezinárodní aktuality [online]. Poslední aktualizace 2015, [cit. 26.11.2015]. Dostupné z: http://www.nkcr.cz/index.php?page=mezinarodni_vztahy

Klíčová slova

Dědění ze zákona – Intestate Succession

Dědické třídy – Inheritance Classes

Abstrakt

Tato diplomová práce se zaměřuje na právní úpravu dědění ze zákona, především ve vztahu k občanskému zákoníku č. 89/2012 Sb. Neomezuje se však pouze na tuto úpravu, ale obsahuje také historický vývoj dědického práva a zákonné dědické posloupnosti od římského práva, přes středověk a následně vymezuje i novodobé občanské zákoníky. Práce je rozdělena do celkem čtyř částí, přičemž každá se zabývá určitými aspekty dědění ze zákona a souvisejícími instituty.

První část popisující historický vývoj dědění ze zákona na našem území je rozdělena do celkem šesti kapitol. První kapitola se věnuje úpravě římského práva a ve druhé kapitole je popsáno dědění v době středověku. Následuje poměrně detailní rozbor práva dědění ze zákona dle všeobecného občanského zákoníku z roku 1811 a krátké připomenutí vládního návrhu občanského zákoníku z roku 1937. Pátá kapitola se zabývá zákonnou dědickou posloupností dle občanského zákoníku č. 141/1950 Sb. a konečně v šesté kapitole je stručný popis dědění zákona dle občanského zákoníku č. 40/1964 Sb., neboť detailnější výklad je obsažen i v dalších částech práce v rámci srovnání.

Druhá část se zabývá předpoklady dědického nástupnictví dle nyní účinné úpravy, kterými jsou smrt fyzické osoby, existence pozůstalosti, způsobilý dědic, dědický titul a konečně přijetí dědictví. Uvedené předpoklady jsou následně podrobněji rozebrány v jednotlivých kapitolách.

Ve třetí části je obsažena úprava zákonné dědické posloupnosti. V jednotlivých kapitolách je popsána problematika dědických tříd, odúmrti a také institut ochrany nepominutelného dědice.

Poslední, čtvrtá část se pro srovnání stručně zabývá dědickým právem a děděním ze zákona ve Spolkové republice Německo.

Abstract

This thesis focuses on the regulation of intestate succession, particularly in relation to the Civil Code no. 89/2012. It is not limited only to this regulation, but also includes the historical development of inheritance law and intestate succession from the Roman period, through the Middle Ages and subsequently identifies also modern civil codes. The thesis is divided into four sections, each dealing with certain aspects of intestate succession and related institutes.

The first part, which describes the historical development of the intestate succession, is divided into six chapters. The first chapter is devoted to Roman law legislation and in the second chapter a succession in the Middle Ages is described. Followed by a fairly detailed regulation of intestate succession according to the General Civil Code of 1811 and a brief reminder of the government's draft of Civil Code from 1937. The fifth chapter deals with the intestate succession under the Civil Code no. 141/1950 and finally in the sixth chapter there is a brief description of the intestate succession under the Civil Code no. 40/1964., as detailed adjustment is included in other parts of the thesis in the context of a comparison.

The second part deals with the preconditions of inheritance succession under effective legislative. The preconditions are the death of individuals, the existence of the estate, eligible heir, inheritance title and finally acceptance of heritage. These preconditions are discussed in details in separate chapters.

The third part describes regulation of intestate succession. There are explained problems of inheritance classes, right of intestate succession of the State and protection of forced heirs in particular chapters.

The last fourth part briefly deals with the law of succession and intestate succession under the law of the Federal Republic of Germany.